

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI**

**GAZETECİLİK VE TRAVMA:
SAKARYA'DAKİ YEREL GAZETECİLERİN
1999 MARMARA DEPREMİ DENEYİMLERİ**

Ayşe ŞAFAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Meltem GÖNDEN

HAZİRAN - 2023

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**GAZETECİLİK VE TRAVMA:
SAKARYA'DAKİ YEREL GAZETECİLERİN
1999 MARMARA DEPREMİ DENEYİMLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayşe ŞAFAK

Enstitü Anabilim Dalı: Gazetecilik

“Bu tez 21/06/2023 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Doç. Dr. Bilgen AYDIN SEVİM	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Onur ÖKSÜZ	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Meltem GÖNDEN	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim. Etik Beyan Formunu imzalamayınız.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☒

Hayır ☐

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Ayşe ŞAFAK

21/06/2023

ÖNSÖZ

Bu çalışmayı yapma motivasyonum Türkiye’de gazetecilerin travmatik olaylar karşısında yaşadıkları sorunların ve deneyimlerinin pek konuşulmaması olmuştur. Bu konuda yüksek lisans çalışması yapmaya karar verdiğimde, Türkiye’de en büyük travmaların yaşandığı depremlere odaklanarak gazetecilerin durumunu incelemek istedim. Depremi yaşamış bir Sakaryalı olarak da 1999 Marmara Depreminde Sakarya’da yerel gazetecilerin deneyimlerini ele almaya karar verdim. Tezin son aşamasına geldiğimde, 6 Şubat 2023’te meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremlerle ilgili gelişmeleri medyadan takip ederken bu çalışmada görüşülen gazetecilerin anlattıklarının bir benzerinin tekrar yaşandığını gözlemledim ve bu çalışmanın güncelliğini ve önemini koruduğunu gördüm. Çalışmanın bir başlangıç olmasını ve Türkiye’de de Sakarya’da da gazetecilere ve medyaya yönelik bu tarz araştırmaların artmasını temenni ederim.

Bu çalışmaya devam ederken bana her türlü desteği veren ve beni yönlendiren danışman hocam değerli bilim insanı Dr. Öğr. Üyesi Meltem Gönden’e sonsuz şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca tez çalışması sürecinde bana her türlü manevi desteği veren anneme, babama, kardeşlerime, yeğenlerime ve arkadaşlarıma da şükranlarımı sunuyorum.

Ayşe ŞAFAK

21/06/2023

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	12
1.1. Gazetecilik ve Travma.....	12
1.1.1. Şiddeti Haberleştirmenin Travmatik Etkileri: Temel Kavramlar ve Tartışmalar	12
1.1.2. Travmatik Bir Deneyim Olarak Afet Haberciliği	18
1.1.3. Doğal Afetleri Haber Yapan Gazetecilerin Travma Deneyimlerini Konu Alan Çalışmalar.....	21
1.1.4. Gazetecileri Travma Konusunda Bilinçlendirme Amaçlı Kuruluşlar ve Faaliyetleri.....	25
1.2. Türkiye’de Doğal Afetler ve 1999 Marmara Depremi	26
BÖLÜM 2: YÖNTEM	30
2.1. Araştırmanın Tasarımı	30
2.2. Araştırma Örneklemi: Katılımcıların Belirlenmesi	31
2.3. Veri Toplama ve Analiz Süreci	34
2.4. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliliği	35
BÖLÜM 3: BULGULAR VE YORUM	38
3.1. Depremde Sakarya Medyası ve Gazetecilerin Durumu	38
3.1.1. Depremın Olağan Tanığı Olarak Yerel Gazeteciler: Hem Depremzede Hem Gazeteci	38
3.1.2. Depremın Sakarya Medyasına Etkisi	43
3.2. Deprem Koşullarında Yerel Gazetecilik: Sorunlar ve Çözüm Arayışları	45
3.2.1. Bürosuz- Ekipmansız Gazetecilik ve ÇadırdaYayın	45
3.2.2. İletişim ve Haberleşme	47
3.2.3. Görev Koordinasyonu	49
3.2.4. Ekonomik Zorluklar	49

3.2.5. Mesleki Normlarla Sahadaki Gerçeklerinin Çatışması: “Gazeteciyiz ama İnsanız da”	50
3.3. Yerel Gazetecilerin Deprem Gündemi ve Üstlendikleri Roller.....	55
3.3.1. Arama Kurtarma ve Yardım Çalışmalarına Katılma	56
3.3.2. Depremzedelerin Sesini Yetkililere ve Kamuoyuna Duyurma	57
3.3.3. Şehri ve Deprem Mağdurlarının Haklarını Savunma.....	59
3.3.4. Haberleşme, Dayanışma ve Moral Desteği	62
3.4. Gazetecilerin ve Kurumların Afete Hazırlık Durumu	64
3.5. Deprem Travmasının İzleri.....	65
SONUÇ	70
KAYNAKÇA.....	76
EK	85
ÖZGEÇMİŞ	90

KISALTMALAR

AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AKUT	: Arama Kurtarma Timi
CPJ	: International Consortium of Investigative Journalists (Uluslararası Araştırmacı Gazeteciler Konsorsiyumu)
DART	: Dart Center for Journalism & Trauma (Dart Gazetecilik ve Travma Merkezi)
DSM-5	: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders 5 (Mental Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı 5)
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GIJN	: Global Investigative Journalism Network (Küresel Araştırmacı Gazetecilik Ağı)
INSI	: International News Safety Institute (Uluslararası Haber Güvenliği Enstitüsü)
IFJ	: International Federation of Journalists (Uluslararası Gazeteciler Federasyonu)
IWPR	: The Institute for War and Peace Reporting (Savaş ve Barış Raporlama Enstitüsü)
İHA	: İhlas Haber Ajansı
SGC	: Sakarya Gazeteciler Cemiyeti
TGC	: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti
TGS	: Türkiye Gazeteciler Sendikası
TSSB	: Posttraumatic stress disorder -PTSD (Travma Sonrası Stres Bozuklukları)
UNDRR	: United Nations Office for Disaster Risk Reduction (Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma Ofisi)
vd.	: ve diğerleri

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Bilgisi	33
---	----

ÖZET	
Başlık: Gazetecilik ve Travma: Sakarya'daki Yerel Gazetecilerin 1999 Marmara Depremi Deneyimleri	
Yazar: Ayşe ŞAFAK	
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Meltem GÖNDEN	
Kabul Tarihi: 21/06/2023	Sayfa Sayısı: vi (ön kısım) + 84 (ana kısım) + 6 (ek)
Bu araştırma Sakarya'daki yerel gazetecilerin 17 Ağustos 1999 Marmara Depreminde gazeteci ve deprem mağduru olarak yaşadıkları deneyimleri konu almaktadır. Gazetecilerin şiddet olayları ve doğal felaketler gibi travmatik vakalardaki mesleki ve kişisel yaşamışlıkları, Batılı ülkeler başta olmak üzere dünyada 2000'li yılların başından bu yana akademik ilgi konusudur. Deprem, sel, tsunami gibi doğal afetleri haberleştiren gazetecilerin yaşadıkları zorlukların, kişisel mağduriyetlerinin ve psikolojik etkilenme düzeylerinin vaka örneğinde ele alındığı araştırmaların sayısı giderek artmaktadır. Türkiye'de yaşanan en büyük ve yıkıcı doğal felaketlerden biri olan 1999 Marmara Depremi, yerel gazetecilerin olay esnasında ve sonrasında yaşadıkları travmatik deneyimi anlamak açısından oldukça sıradışı ve önemli bir örnektir. Nitel araştırma yaklaşımına göre yapılandırılan ve Sakarya'da Marmara Depreminde görev yapmış 8 yerel gazeteciyle yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine dayalı olarak gerçekleştirilen bu çalışmanın amacı da yerel gazetecilerin depremde kişisel ve mesleki açıdan karşılaştıkları zorlukları anlamaktır. Çalışma, Sakarya basınında büyük yıkım ve kayıplara yol açan 1999 depreminin afeti yaşayan yerel gazetecilerde de geçen onca yıla rağmen belirgin travmatik izler bıraktığını ortaya koymuştur. Depremi aynı zamanda mağduru olan ve hem kişisel hem mesleki açıdan zarar gören yerel gazeteciler, depremde barınmadan, haberleşmeye, ulaşımdan haber yapma ve gazete çıkarmaya kadar birçok konuda büyük zorluklar yaşamıştır. Gazetecilerin kendi ürettikleri çözümlerle, yardım ve dayanışmayla afetin üstesinden gelmeye ve işlerini yapmaya çalıştıkları anlaşılmıştır. Depremle ilgili bir hazırlık çalışmasından ve eğitimden halen yoksun oldukları görülen gazetecilerin hem kişisel hem mesleki açıdan mevcut konjonktürde de benzer endişe, korku ve kaygıları taşımaya devam ettikleri saptanmıştır.	
Anahtar Kelimeler: Doğal Afetler, 1999 Marmara Depremi, Sakarya, Yerel Gazeteciler, Travma	

ABSTRACT	
Title of Thesis: Journalism and Trauma: 1999 Marmara Earthquake Experiences of the Local Journalists in Sakarya	
Author of Thesis: Ayşe ŞAFAK	
Supervisor: Assist. Prof. Meltem GÖNDEN	
Accepted Date: 21/06/2023	Number of Pages: vi (pre text) + 84 (main body) + 6 (add)
This research scrutinises the experiences the local journalists went through as a journalist and an earthquake survivor during the 17 August 1999 Marmara Earthquake. Journalists' professional and personal experiences in traumatic events such as acts of violence and natural disasters have been a matter of academic interest since the beginning of 2000s. The number of studies examining the difficulties, personal survival and psychological impact levels of the journalists who have reported news of natural disasters such as earthquakes, floods and tsunamis through sample cases are gradually increasing. 1999 Marmara Earthquake in Turkey is a quite extraordinary and significant example to figure out the traumatic experience the local journalists went through during and after the earthquake. This study, which is constructed through qualitative research approach and based on the semi-structured interviews with 8 local journalists who worked in Marmara Earthquake in Sakarya, aims to understand the difficulties the local journalists went through personally and professionally during the earthquake. The study has exposed that the 1999 earthquake left evident traces of trauma in the local journalists who suffered the disaster. Harmed personally and professionally, the local journalists faced great difficulties in accommodation, communication, transportation, news reporting and publishing newspapers. It has been found out that the journalists had tried to overcome the disaster and do their job through their own solutions, help and solidarity. The study has revealed that the journalists who were observed to be still lacking preparation and training for earthquakes, continue to have similar worries, fears and concerns both personally and professionally in the present conjuncture as well.	
Keywords: Natural Disasters, 1999 Marmara Earthquake, Sakarya, Local Journalists, Trauma	

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Gazetecilik riskli, stresli ve çeşitli baskılarla karşı karşıya olan bir meslektir. Gazeteciler işlerinin doğası gereği şiddet suçları, trafik kazaları, doğal afetler gibi sık yaşanan travmatik olayların ilk elden ya da dolaylı tanığı konumundadırlar. Savaş, çatışma ve terör olaylarını sahada takip edip haberleştiren ve doğrudan şiddete maruz kalabilen gazeteciler başta olmak üzere, mesleğin rutini içinde şiddet içerikli olaylara hemen her gün ve aralıksız tanık olan haberciler de gerek fiziksel açıdan zarar görme gerekse psikolojik sağlık sorunları yaşama riskiyle karşı karşıyadır. Nitekim ulusal ya da yerel medyada günlük haberler yapan bir gazeteci sıradan bir günde kendisini bir anda deprem, yangın, sel, heyelan gibi bir doğal felaketin, ölümlü bir trafik kazasının, silahlı bir çatışmanın ya da şiddet içerikli herhangi bir vakanın orta yerinde bulabilmekte, olayları ön safta takip eden muhabirden görüntüleri montajlayan kurgu operatörüne kadar her bir medya çalışanı, şiddete ve travmaya çeşitli düzeylerde maruz kalabilmektedir.

Kazalar, şiddet içeren suçlar, savaşlar ve doğal afetler olaya doğrudan veya dolaylı olarak maruz kalan kişiler açısından travmatik deneyimlerdir. Travmatik olayları haber yapan gazeteciler de travmayı deneyimleyen grubun bir parçasıdır. Bu nedenle gazetecilik, riskli ve psikolojik sağlık sorunları geliştirme potansiyeli yüksek bir meslek grubu olarak, doksanlı yıllarda ABD’de psikiyatri ve psikoloji araştırmaları temelinde gelişen gazetecilik ve travma çalışmaları kapsamında inceleme konusu olmaya başlamış, 2000’li yıllarda gazetecilerin travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) düzeylerinin incelendiği çalışmalarda giderek artış kaydedilmiştir (Simpson ve Boggs, 1999; Massé, 2011; Verhovnik, 2017; MacDonald, vd, 2017; Seely, 2019; Osmann vd., 2021).

Travmatik olay, bir kişinin olağan insan deneyimi aralığının dışında olan ve ister gerçek ister algılanmış olsun, bir tür kayıp veya yaralanma tehdidi içeren herhangi bir olay”dır (Brayne, 2007, s.2). Deprem, sel, yangın, tsunami, savaş, işkence, katliamlar, tecavüz ve göçler insanlarda travma oluşturabilecek olaylar arasındadır (Akcanbaş, 2010, s.31-32). Travmatik olaylar sadece travmaya doğrudan maruz kalanları etkilemekle kalmaz. Kişiler işleri gereği stres verici olaylara tanık olduklarında onlarda da travma/ikincil

travmatik stres oluşma riski vardır. İkincil travmatik stres, bireyin işi nedeniyle stres verici bir olaya maruz kalması sonucunda yaşadığı duygu durumudur. Bir başkasının yaşadığı travmatik olayı dinlemeye bağlı olarak, olayın özellikleri ve şiddeti, dinleyen kişinin etkilenmesine neden olabilmekte ve bu etkilenme sonucunda bireyde ikincil travmatik stres görülebilmektedir (Gürkan ve Yalçiner, 2017, s.90). TSSB ise travmanın psikolojik etkilerinin bir süre sonra psikolojik rahatsızlık olarak ortaya çıkmasıyla oluşan bir sağlık problemidir. TSSB yaşayan kişiler uykusuzluk, kabus görme, madde bağımlılığı, anksiyete, şiddet duyguları, depresyon ve korku gibi sorunlar yaşayabilmektedirler (Akcanbaş, 2010, s.22). Travmatik olayların gazetecilik iş rutinini bir parçası olması ve gazetecilerin görev tanımı ve alanına göre değişen oranda birincil ya da ikincil travmaya sıklıkla maruz kalmaları nedeniyle, gazeteciler TSSB aday meslek grupları arasında kabul görmeye ve özgün bir örneklem grubu olarak inceleme altına alınmaya başlamıştır. ABD’de ilk araştırmaların başladığı doksanlı yılların sonundan itibaren başta daha çok gazetecilerin travmaya bağlı olarak yaşadıkları psikolojik bozukluklar araştırılmış, stres ve depresyon düzeyleri incelenmiştir.

Gazetecilerin tanık oldukları, bazen de bizzat yaşadıkları travmalardan etkilendiklerini ilk fark eden Simpson ve Boggs’un araştırması (1999), gazetecilik araştırmalarına yeni bir bakış getirerek yeni çalışma alanları açmıştır. Columbia Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsü’ne bağlı Dart Gazetecilik ve Travma Merkezi (Dart Center for Journalism and Trauma)¹ bünyesinde çalışmalar yürüten Simpson ve Boggs (1999), gazetecilerin acil müdahale ekipleri (polis, itfaiyeci, askeri personel) gibi şiddet olaylarına sürekli maruz kaldıklarına, bununla birlikte kendilerini acıya ve travmatik etkilere dayanıklı bir grup olarak tanımladıklarına ve psikolojik sorunlarını ciddiye almadıklarına dikkat çekmiştir.

11 Eylül olaylarından bu yana gazetecilerin travmaya maruz kalma/ travmadan etkilenme durumu kamuoyunun ve araştırmaların ilgi odağı haline gelmeye başlamışsa da kriz olaylarını haberleştiren gazetecilerin travmadan nasıl etkilendikleri üzerine henüz çok az şey bilinmektedir (Verhovnik, 2017, s.209). Verhovnik’in de dikkat çektiği gibi, gazetecilerin mesleki streslerine ilişkin 2000’den önce araştırmalar olmasına rağmen çalışmalar New York’taki 11 Eylül terör saldırılarından sonra ivme kazanmış ve 11 Eylül vakası, gazetecilik ve travma literatürünün gelişmesi açısından bir

¹ Dart Center for Journalism & Trauma. Mission and history. <https://dartcenter.org/about/mission-history> “E.T.17/01/2022”

dönüm noktası olmuştur. Gazetecilik ve travma çalışmalarının katkısıyla günümüzde gazetecilik hem riskli hem stresle iç içe bir meslek olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Haber içeriklerinin okur/izleyici üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmalar ölçüsünde yoğun olmamakla birlikte şiddete maruz kalmanın gazetecileri ne düzeyde ve nasıl etkilediği son yıllarda öne çıkan araştırma konularından biri olmaya başlamıştır. Dworznik, haberin içeriği ve görüntülerinin izleyiciler üzerindeki psikolojik etkileri üzerine çok sayıda araştırma yapıldığını, bununla birlikte daha yakın tarihlerde yapılan araştırmaların gazetecilerin de ele aldıkları olaylardan psikolojik ve duygusal olarak zarar görebileceğini gösterdiğini ifade etmektedir (2011, s.22).

Gazetecilerin stres ve gerilimini arttırabilecek riskli olaylar trafik kazaları, siyasal/sosyal gösterilerdeki şiddet, hırsızlık, cinayet, çocuk ölümleri, dezavantajlı grupların istismarı, terör saldırıları, iklim değişikliğinin neden olduğu doğal afetler, sel, deprem ve kasırga gibi olaylardır. Monteiro vd. (2016) de, gazetecilerin son yıllarda günlük stresörlere ek olarak, trafik kazaları, şiddet içerikli siyasi ve sosyal gösteriler, hırsızlık ve cinayetler, çocukların ve yaşlıların istismarını içeren durumlar gibi kritik olaylardan stres ve gerilimi artıran doğal veya insani afetler gibi büyük olaylara giderek daha fazla maruz kaldıklarına işaret etmektedir. Gazeteciler sadece mesleklerini yaparken masa başında ya da sahada tehlikeli olaylara ve travmaya maruz kalmazlar. Onlar hükümetlerin, güç sahiplerinin baskılarına, tutuklamalarına veya hayatlarına mal olacak şiddetle karşı karşıya kalabilmektedirler. Gazetecilerin özgürlüğü için çalışan uluslararası bir kuruluş olan International Federation of Journalists (IFJ) ², 2021 tarihli raporunda gazetecileri bekleyen tehlikelerin her geçen yıl arttığını açıklamıştır. 1990'dan bu yana dünyada şiddet içeren olaylar nedeniyle 2 bin 680 gazetecinin hayatını kaybettiği kaydedilen raporda, 2020 yılında 64 gazetecinin işini yaparken öldürüldüğü, en az 229 gazetecinin de hapiste olduğu bildirilmiştir.

Gazeteciler acil olaylara müdahale eden polisler, sağlık ekipleri ve itfaiyeciler gibi sıklıkla travmatik olaylara tanık olmaktadır (Simpson ve Boggs, 1999; Monteiro vd., 2016). Tandoc ve Takahashi (2018) de, afetleri haber yapan gazetecilerin, afetten etkilenen bölgelerde çalışırken tanık oldukları ve deneyimledikleri durumlar açısından

² International Federation of Journalists-IFJ. (2021). IFJ'nin Gazeteci ve Medya Personelinin Öldürülmesine İlişkin 30. Yıllık Raporu, 2020'de Ölü Sayısını 65'e Çıkardı. <https://www.ifj.org/media-centre/news/detail/category/health-and-safety/article/ifjs-30th-annual-report-on-killings-of-journalists-and-media-staff-puts-death-toll-at-65-in-2020.html> “E.T.19/11/2022”

ilk müdahale ekipleriyle çok benzer bir konuma sahip olduklarını söylemektedir. Gazeteciler ilk müdahale ekiplerine benzer şekilde travmaya maruz kalmalarına rağmen, yaptıkları işin üzerlerinde bıraktığı psikolojik etkiler görmezden gelinerek bir diğer göreve başlamaktadırlar (Simpson ve Boggs, 1999, s.17). Simpson (2004), şiddet olaylarına ilk müdahale eden polis, itfaiyeci veya askeri personel bu konuda destek ve eğitim alırken gazetecilere yönelik herhangi bir desteğin olmadığını, Brayne (2007) da gazetecilerin yaptıkları işin psikolojik etkilerini yeni yeni kabullenmeye başladıklarını ifade etmektedir. Gazetecilerin travmatik olaylardaki mesleki sorumlulukları, profesyonel duruşları ve etik yükümlülükleri gibi konular yoğun olarak tartışılmakla ve ele alınmakla birlikte tanık oldukları ve yaşadıkları travmadan ne kadar etkilenebilecekleri genelde göz ardı edilmiştir. Oysa ki gazeteciler her alanda tehlikelerle iç içe yaşamakta, baskı görmekte ve psikolojik sıkıntı yaşama riskiyle karşılaşmaktadırlar. Araştırmalara göre, bu olumsuzlukların yanı sıra gazetecilerin kendi meslek ilkeleri, gazeteciliğin açık ya da örtülü kuralları ve haber odası kültürü tarafından baskılanmakta ve sınırlandırılmaktadır (Flannery, 2022; Williams ve Cartwright, 2021; Seely, 2019; Mccreadie, 2018; Taibi, 2015; Simpson ve Boggs, 1999). Araştırmalar, özellikle gazeteciliğin yazılı olmayan kurallarına bağlı olarak, gazetecilerin yaşadıkları psikolojik baskıları dile getirerek iş yerinden, psikologlardan, arkadaşlarından veya ailelerinden destek/yardım istemekten kaçındıklarını ortaya koymaktadır. Mccreadie (2018) gazetecilerin “yeteneksiz” ya da “dayanıksız” olarak etiketlenip istedikleri görevlere gönderilmeyecekleri endişesiyle sorunlarını dile getirmekten kaçındıkları görüşündedir. Taibi (2015) de, gazeteciliğin baskılayıcı kurallarının gazetecileri psikolojik sağlıkları hakkında konuşmaktan alıkoyduğu düşüncesindedir. Taibi’ye göre, gazetecilerin en temel sorunu psikolojik rahatsızlıklarla karşı karşıya olduklarını asla kabul etmemeleri ve “sert gazeteci” rolünü içselleştirmeleridir. Buna göre gazeteciler ele aldıkları olay ne kadar üzücü ve etkileyici olursa olsun gerçekleri tüm çıplaklığıyla aktararak görevlerini yapmalıdır. Gazetecilerin stres farkındalığına yönelik çalışmalara ve destekleyici faaliyetlere rağmen ‘işyeri kültürü ve yerleşik maço damgası’ yardım istemelerini engellemektedir (Williams ve Cartwright, 2021). Her ne kadar mesleki kurallar gazetecilerin dayanıklılıklarının tartışmaya açılmasında bir engel olarak tanımlanmışsa da, güncel araştırmalar gazetecilerin travma ile başa çıkmada son on yılı aşkın zamandır profesyonel destek

almaya görece daha istekli olduklarını göstermiştir. Masse'nin kaydettiği bilgilere göre, uluslararası alanda çalışan gazetecilerin yüzde 40'ı trajedi ve travma haberlerinin etkileriyle başa çıkmada danışmana başvurmayı bir yöntem olarak kabul etmektedirler (2011, s.11).

Kriz/afet haberciliğinin konusu olan insan ya da doğa kaynaklı afetler, gazetecilerin yoğun olarak travmaya maruz kaldığı olaylardır. Beklenmedik ve ani bir biçimde gelişen, çeşitli biçimlerde yaşamın gündelik akışını kesintiye uğratma ve var olan toplumsal düzeni sarsma potansiyeli taşıyan savaş, terör, saldırı, hastalık, iktisadi bunalım, siyasal çalkantı, doğal afet ve kaza gibi kriz durumları (Çaplı ve Taş, 2019, s.237), bu tür vakalarda ön saflarda görev yapan gazetecilerin fiziksel ve psikolojik sağlığı açısından ciddi risk oluşturabilmektedir. Afetler büyük tehlikelere maruz kalınan, güvenliğin sağlanamadığı, mevcut sistemlerin can ve mal kayıpları karşısında yetersiz kaldığı önlenemez durumlardır. Afetlerde yoğun can ve mal kaybı ve yaralanmalar yaşanmakta, hastalıkların önlenememesi, insanların sosyal refahlarını kaybetmeleri, hizmet kaybı gibi önemli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Afetler bir topluluğun işleyişini, ekonomik ve sosyal yaşantısını ciddi şekilde etkilemekte ve toplumlar afetin olumsuz etkileriyle kendi başlarına başa çıkamamaktadırlar (UNDRR, 2009, s.9). Deprem, sel, kasırga, salgın hastalık gibi felaket olarak da adlandırılan afet olayları gazeteciler için gittikçe ağırlaşan çalışma koşulları ve mağduriyetleri de beraberinde getirmektedir. Bir afet meydana geldiğinde, gazetecilerin ne olup bittiğine dair açıklama yaparak, kamuoyuna bilgi vererek toplumun bilgilenebilmesine, iyileşmesine ve dayanıklılıklarının artmasına katkı sağladıkları bir gerçektir. Ancak gazetecilerin bu şartlarda çalışırken fiziksel ve psikolojik stres yaşama riskleri vardır (Dworznik-Hoak, 2020b). Felaket zamanlarında gazetecilerin eşsiz bir görev yaparak felaket bölgesindeki insanların dramlarını diğer insanlara aktardığını söyleyen McMahon'a (2001) göre, gazeteciler işlerini yaparken aynı zamanda felaketine tanık oldukları travma kurbanlarıyla özdeşim kurarak kurbanların acısından etkilenebilmektedirler.

Her gazetecinin karşılaşabileceği doğal afetler gazetecilik ve travma açısından özel olarak ele alınması gereken olaylardır. Dünya ölçeğinde artan iklim krizi, sel felaketleri, heyelan, kasırga, deprem, orman yangınları gibi felaketler gazeteciler için de gittikçe ağırlaşan çalışma koşulları ve mağduriyetleri de beraberinde getirmektedir. Doğal afetler medyada sıklıkla yer aldığı için doğal afetler hakkında haber yapmanın travmatik

bir deneyimin kaynağı olabileceğini belirten Weidmann vd.'nin (2007) bu tespitini yapılan araştırmalar da desteklemektedir (Tandoc ve Takahashi 2018; Scanlon, 2014; Puante vd., 2013). Doğal afetlerin dünya genelinde giderek daha fazla yaşanmaya başlaması ve afet bölgesinde görev yapan gazetecilerin karşılaştıkları zorluklar, son yıllarda doğal afetleri gazetecilik ve travma çalışmalarında spesifik bir araştırma konusu haline getirmeye başlamıştır. Özellikle afet bölgesinden olan yerel gazetecilerin hem afetzede hem de gazeteci olarak yaşadıkları zorlukların başta Batı ülkeleri olmak üzere dünya ölçeğinde araştırmacıların ilgi odağı haline geldiği ve gazetecilerin stres düzeyini ölçen nicel araştırmalardan gazetecilerle görüşmelere dayalı ve deneyimi anlamaya odaklı nitel çalışmalara yönelimin olduğu görülmektedir. (Dworznik-Hoak, 2020b; Matthews, 2017; Scanlon, 2014; Puante vd., 2013; Usher, 2009). Puente vd. (2013), afetlerin yerel gazetecilerin kişisel hayatlarıyla profesyonel yaşamlarının birleştiği olağanüstü zorlu durumlar olduğunu belirtmektedir. Gazeteciler açısından olayların birebir tanığı olmak ayrıcalıklı bir durum olmakla beraber onlar gerçekte hikayesini yazdıkları olayın acısı karşısında savunmasızdırlar.

Dünyada gazetecilerin travmatik olaylardaki deneyimlerinin doğal afetler gibi yaygın ve her gazetecinin karşılaşabileceği vakalar ve spesifik örnek olaylar örneğinde incelendiği çalışmalar giderek artarken, Türkiye’de afet/kriz haberciliği genelde haber medyasının ve gazetecilerin afet olaylarındaki rolü ve etik sorumlulukları bağlamında ele alınmıştır (Gönden ve Şafak, 2022, s.135). İletişim/gazetecilik alanında, şiddet olaylarını ve afetleri haber yapan gazetecilerin psikolojik sağlığını ve travma deneyimlerini konu alan çalışma sayısı oldukça sınırlıdır (Atalay, 2017; Cankız Çevik, 2019; Gönden ve Şafak, 2022). Nitekim Atalay (2017) da Türkiye’de gazetecilik ve travma çalışmalarındaki boşluğa, Cankız Çevik (2019) şiddeti haberleştiren gazetecilerin travma deneyimlerinin incelenmesinin gerekliliğine, Gönden ve Şafak (2022) da, afet riski yüksek bir ülke olan Türkiye’de doğal afetleri haber yapan gazetecilerin karşılaştıkları zorlukları ele almanın önemine dikkat çekmektedir.

Türkiye, sık sık deprem, heyelan, sel, çığ gibi pek çok insan kaynaklı ve doğal afetlerle/krizlerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu tür afetlerin risklerini ölçmek ve sıralayabilmek amacıyla oluşturulan risk yönetimi endeksine göre Türkiye, Küresel Risk Endeksi’nde 191 ülke arasında 45’inci sıradadır ve 5,0 puan ile de en yüksek risk taşıyan ülkeler grubunda yer almaktadır (Benli vd., 2018, s.3-13). Türkiye’de hemen her

gazetecinin maruz kaldığı travmatik etki potansiyeli yüksek afetlerden biri de depremlerdir. 1999-2023 yılları arasında Türkiye’de Marmara bölgesinde, Düzce’de, Van’da, Bingöl’de, Elazığ’da, İzmir’de ve en son 6 Şubat 2023’te Kahramanmaraş’ta büyük şiddette depremler meydana gelmiştir. Türkiye’de ardı ardına yaşanan ve büyük kayıp ve tahribatla sonuçlanan bu felaketler depremlerde görev yapan/yapacak olan gazetecilerin ve medya çalışanlarının travmaya maruz kalmalarının, deprem/afet deneyimlerinin ele alınıp durumlarının incelenmesini önemli kılmaktadır.

Sakarya’daki yerel gazetecilerin 1999 Marmara Depremindeki travma deneyimlerini konu alan bu çalışma, dünyada gazetecilik ve travma araştırmaları konusunda giderek genişleyen literatürden, Türkiye’de medya/gazetecilik alanında bu konudaki boşluktan ve bir deprem ülkesi olan Türkiye’de gazetecilerin depremde yaşadıkları zorlukları dikkate almanın öneminden hareketle tasarlanmıştır. Üzerinden 24 yıl geçmesine rağmen Türkiye afet tarihinde derin ve kalıcı izler bırakmış en büyük felaketlerden biri olan 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi’nden en çok zarar gören illerden biri de Sakarya’dır. Türkiye deprem tarihindeki en ağır ve en yaygın tahribatın yaşandığı doğal ve toplumsal afet olan ve başta Kocaeli, Sakarya ve Yalova’da yoğun can ve mal kaybına yol açan 1999 depremi özellikle Sakarya’nın merkezi Adapazarı’nda etkili olmuş (Özmen, 2000, s.12), Sakarya basının da merkezi olan ilçedeki yıkım, kentin kültür ve basın hayatını büyük ölçüde zarara ve sekteye uğratmıştır. Sakarya basını konu alan sınırlı sayıda çalışmadan (Yazıcı, 2014; Şahin, 2005) edinilen bilgiye göre, 1954 yılında il statüsünü aldıktan sonra, kökeni yirminci yüzyılın ilk çeyreğine ve Milli Mücadele yıllarına dayanan Adapazarı basının mirasını devralarak gelişen Sakarya basını, 1990’lı yıllarda hem yerel gazeteleri hem yayın hayatına yeni başlamış yerel radyo ve televizyonlarıyla Türkiye’nin yerel medya açısından gelişkin kentleri arasında ilk sıralardadır. Bu yıllarda Sakarya’da 5 günlük gazete (‘Adapazarı’, ‘Sakarya’, Yeni Sakarya’ ‘Anadolu’, ‘Adapazarı Akşam Haberleri’) ve 4 televizyon kanalı (‘ART’, ‘Kent TV’, ‘Kanal 54’, ‘SRT’) faaliyettedir. Şehirde ayrıca ulusal haber ajansı İHA ve yine önde gelen ulusal gazete ve televizyon kuruluşlarının temsilciliğini yapan yerel muhabirler de bulunmaktadır. Deprem kuşağında yer alan ve 1943, 1957 ve 1967 yıllarında da büyük ölçekli depremlerin yaşandığı Sakarya’da basın hayatı bu felaketler nedeniyle dönem dönem kesintiye uğramışsa da 1999 depremi, Sakarya’daki canlı basın hayatını büyük ölçüde felce uğratmış, depremde ağır hasara uğrayan ve yayını ertelenen

gazetelerin yanısıra yayın hayatı tamamıyla son bulan gazeteler de olmuştur. 1982 yılında kurulan ve Sakarya'nın önde gelen gazetelerinden olan Sakarya gazetesinin son nüshası 16 Ağustos 1999 tarihini taşımaktadır. 1994'te kurulan KENT TV'nin yayın hayatı da depremle birlikte sona ermiştir. Depremin hemen öncesinde yayın hazırlıkları tamamlanan Yenigün gazetesi depremde enkaz haline gelmiş, gazete yayın hayatına 2000 yılında başlayabilmiştir. (Yazıcı, 2014; Şahin, 2005). Ayrıca Şahin'in (2005) Sakarya basın tarihini konu alan çalışmasında bu tarihçeyi yazmanın zorluğunu vurgulayarak kaydettiği üzere, Sakarya Gazeteciler Cemiyeti binasının 1999 depreminde yıkılması sonucu kentin köklü basın arşivi de enkaz altında kalmış ve kurtarılamamıştır. Sakarya gazetecilik tarihini konu alan sınırlı kaynaktan derlenen bu bilgiler, 1999 depreminin Sakarya basınında yol açtığı tahribatı ortaya koymakla birlikte bir yerel gazetecinin bir afet sürecinde ve özelde bir deprem felaketinde hem kişisel hem mesleki açıdan ne tür zorluklarla karşıya karşıya kalabileceği hakkında kısmen de olsa fikir vermektedir.

Tüm bu tespit ve değerlendirmeler ışığında bu çalışmada, 1999 Marmara Depreminde en büyük yıkımın yaşandığı şehirlerden biri olan Sakarya'da deprem sürecinde görev yapmış yerel gazetecilerin deneyimleri ele alınmaktadır. 8 gazeteciyle yarı yapılandırılmış sorularla derinlemesine görüşmelere dayalı olarak gerçekleştirilen çalışma kapsamında, travmatik bir olay olarak deprem felaketinin yerel gazetecileri kişisel ve mesleki açıdan nasıl etkilediği sorusuna yanıt aranmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada Türkiye'de 1999 yılında tarihin en büyük deprem felaketlerinden birini yaşayan Sakarya'daki yerel gazetecilerin depreme tanıklıkları, bir gazeteci ve bölgeye mensup kişiler olarak yaşadıkları kişisel ve mesleki zorluklar ve deneyimler ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışma, yerel gazetecilerin bu travmatik deneyimini onların penceresinden betimlemeyi, bu tür olayları haberleştiren gazetecilerin ve özellikle bölgeden muhabirlerin yaşadıkları zorluklara ve maruz kaldıkları fiziksel ve psikolojik sarsıntılara dikkat çekmeyi ve bir deprem ülkesi olan Türkiye'de bu sahada çalışmanın önemini vurgulamayı amaçlamaktadır. Gazetecilik ve travma literatürü, travmatik olayları haberleştiren gazetecilerin de travmaya maruz kaldığı tespitinden hareketle gazetecilerin psikolojik sıkıntı düzeyini ölçen öncül çalışmalardan travmanın hem

kişisel hem mesleki maliyetinin sorgulandığı ve çözüm önerilerinin sunulduğu nitel ve keşfe dayalı araştırmalarla giderek genişlemektedir. Travmanın gazetecilerde psikolojik sorunlar yaratabileceği gibi gazetecilik pratiğini ve haberlerin niteliğini de etkileyeceğine, bu nedenle gerek gazetecilik okullarında gerekse haber odalarında travma haberciliği eğitiminin yaygınlaşmasının gerektiğine işaret edilmektedir. Bu doğrultuda çalışma, gerek gazetecilik eğitimi aşamasında gerek haber odalarında gazetecilere travmaya ilişkin farkındalık kazandıracak faaliyet ve uygulamaların önemine dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın Önemi

Travma haberciliği 21. yüzyılda gelişmekte olan bir çalışma alanıdır (Masse, 2011, s.3). Son yirmi yıldır Amerika, Kanada, Finlandiya, Avustralya başta olmak üzere Batılı ülkelerde şiddet olaylarını haberleştiren gazetecilerin psikolojik sağlığı ve travma deneyimi üzerine çalışmaların her geçen yıl arttığı görülmektedir. Gazetecilerin dünyada giderek artan çatışma, savaş, terör ve suç olayları, göç, salgın, kıtlık, doğal afetler nedeniyle dünyanın dört bir yanında şiddete ve travmaya daha fazla maruz kalması medya çalışanlarının fiziksel ve psikolojik açıdan zarar görmesine ilişkin kaygıları artırmış ve bu konuda akademik çalışmalar önem kazanmıştır (Beam ve Spratt, 2009; Massé, 2011). Gazetecilik ve travma çalışmalarında genel olarak gazetecilerin savaş, deprem, tsunami, kasırga, toplu katliamlar, trafik kazaları ve terör olaylarında görev yaparken yaşadıkları deneyimler ve bu travmatik olaylar karşısında ruhsal durumlarıyla, TSSB ve depresyon düzeyleri çeşitli yönlerden incelenmiştir (Dworznik-Hoak, 2020a, 2020b; Kotisova, 2020; Tandoc ve Takahashi, 2018; Nieves, Takahashi ve Chavez, 2018; Englund, 2018; Matthews, 2017; Scanlon, 2014; Puente vd., 2013; Backholm, 2012; Feinstein, 2012; Usher, 2009; Weidmann vd., 2007; Sin, Huak ve Chan, 2005). Özellikle savaş muhabirlerine yoğunlaşan ilk çalışmaların ardından gazetecilik ve travma çalışmaları günlük haber rutini içinde şiddet olaylarına maruz kalan muhabirler ve haber odası çalışanlarını kapsayacak şekilde genişlemiştir. Ani gelişen ve birçok gazetecinin maruz kaldığı travmatik olaylardan biri olarak doğal afetler, gazeteci deneyimleri açısından son yıllarda daha fazla inceleme konusu olmaya başlamış, türü ve sonuçları bölgelere göre farklılaşmakla birlikte meydana geldiği yerlerde büyük tahribat yaratan deprem, sel, tsunami gibi afetlerin örnek vakalarla ele alındığı araştırmalarda yıldan yıla artış kaydedilmiştir (Dworznik-Hoak, 2020a, 2020b;

Tandoc ve Takahashi, 2018; Scanlon, 2014; Puante, 2013; Usher 2009). Bazı çalışmalarda gazetecilerin afetleri haber yaparken yaşadıkları travma, stres ve stresin şiddetini etkileyen faktörler araştırılmıştır (Tandoc ve Takahashi, 2018). Bununla birlikte doğal afetlerin özellikle bölgedeki yerel gazeteciler üzerindeki etkilerini inceleyen daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır (Dworznik-Hoak, 2020b, s.87).

Türkiye’de ise gazetecilik ve travma konusunda yapılan akademik çalışmalar yok denecek kadar azdır. Konuya en yakın ilk çalışma Bağ’ın (2012) ‘Gazetecilerde İş Stresi: Balıkesir İli Yerel Basınında Çalışan Gazetecilerin İş Stresi Kaynaklarına İlişkin Bir Uygulama’ başlıklı yüksek lisans tez çalışmasıdır. Çalışma iş stresinin gazeteciler üzerindeki etkisini ve gazetecilerin örgütsel stres kaynaklarını tespit amacıyla Balıkesir’de 35 yerel gazeteciye anket uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Atalay (2017)’ın ‘Şiddeti Haber Yapmak: Gazeteciler ve Travma’ adlı çalışmasında ise gazetecilik ve travma üzerine uluslararası literatür incelenmektedir. Türkiye’de şiddet olaylarını haberleştiren gazetecilerin psikolojik sağlığının göz ardı edildiğine dikkat çekilen çalışmada akademik alanda bu konudaki boşluğa da işaret edilmektedir. Cankız Çevik (2019)’ın travma olgusuna gazeteciler açısından odaklandığı ‘Türkiye’de Gazetecilik Pratikleri ve Dolaylı Travma Deneyimleri’ başlıklı yüksek lisans tezi, şiddet içerikli habercilik deneyimine sahip gazetecilerle bu sahada yapılan ilk çalışmadır. Çalışmada şiddeti haber yapan gazetecilerin bu konuda nasıl bir ön hazırlığa sahip oldukları, sahadaki deneyimleri ve gerek günlük hayatları gerekse haber odası kültürü içinde travmayla baş etme yöntemleri anketle ve derinlemesine görüşmelerle ortaya konulmaktadır. Günden ve Şafak’a (2022) ait “Doğal Afetlerde Gazeteciler ve Travma Deneyimleri” başlıklı çalışmada da doğal afetleri haber yapan gazetecilere odaklı uluslararası literatür incelenerek afet riski yüksek bir ülke olan Türkiye’de bu konuda yapılacak akademik çalışmaların gerekliliği vurgulanmıştır. Ulusal literatürde travmatik olayları haber yapan gazetecilerin deneyimlerini bir vaka örneğinde ele alan çalışmalara rastlanmamıştır. Doğal afetleri haberleştiren yerel gazetecilerin travma deneyimini, 1999 Marmara Depremi örneğinde ve Sakarya’daki yerel gazetecilerin perspektifinden ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmanın bir ilk araştırma olarak gazetecilik/medya çalışmaları literatürüne katkı sunacağı düşünülmektedir.

2000’li yıllarda ardı adına yaşanan deprem felaketlerinin de etkisiyle, son yıllarda afet haberciliği konusunda gazetecilere yönelik eğitim faaliyetleri geçmişe oranla görece

yaygınlaşmış ve önem kazanmaya başlamıştır. Bununla birlikte Türkiye’de gerek sektöre yönelik eğitim programlarında gerekse akademik çalışmalarda afet haberciliği, daha çok medyanın afet sürecindeki etik yükümlülükleri odağında ele alınmakta, gazetecilerin de travmaya maruz kaldığı genelde göz ardı edilmektedir. Afet haberciliğini gazeteci perspektifinden ele alan ve 1999 Marmara Depremi örneğinde gazetecilerin afetlerdeki çalışma koşullarını, yaşadıkları zorlukları ve depremle ilgili hazırlık ve farkındalık durumlarını 1999’dan bugüne karşılaştırmalı olarak ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmanın sahadaki muhabirler başta olmak üzere medya alanına da katkısı öngörülmektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Nitel araştırma yaklaşımına göre tasarlanan bu çalışmada Sakarya’da yaşayan yerel gazetecilerin 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi’ni bir gazeteci ve aynı zamanda depremzede olarak nasıl deneyimledikleri ve anlamlandırdıkları araştırılmıştır. Nitel araştırmaya özgü görüşme türlerinden ve veri toplama tekniklerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle gerçekleştirilen çalışma kapsamında 4’ü Sakarya’daki yerel medya kuruluşlarında çalışan ve 4’ü de Sakarya’da ulusal ajans ve medya kuruluşlarına bağlı görev yapan 8 yerel gazeteciyle görüşülmüştür. Görüşmelerden elde edilen veriler içerik analiziyle çözümlenmiş ve bulgular araştırma soruları, literatür ve verilerden hareketle oluşturulan tematik başlıklar altında sunulmuştur.

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Sakarya'daki yerel gazetecilerin 1999 Marmara Depremi deneyimini 'travma' kavramı odağında ele alan ve gazetecilerin travmatik deneyimine odaklanan çalışmanın bu bölümünde travma haberciliği ve afet literatürü kapsamında kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Bölümün ilk kısmında gazetecilik ve travma üzerine temel kavram ve tartışmalara, son kısımda ise Türkiye'de deprem tarihi ve özelde 1999 Marmara Depremi hakkında genel bilgi ve açıklamalara yer verilmiştir.

1.1. Gazetecilik ve Travma

Bu başlık altında TSSB kavramı, gazetecilerde stres ve TSSB olgusu ve travmatik olayları haberleştiren gazetecilerin yaşadığı kişisel ve mesleki zorluklar gazetecilik ve travma literatürü çerçevesinde ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu kısımda ayrıca doğal afetlerde gazeteci deneyimlerini konu alan uluslararası çalışmalardan örneklerle, son olarak da travma haberciliği konusunda faaliyet gösteren uluslararası kuruluşlar ve çalışmaları hakkında bilgilere yer verilmiştir.

1.1.1. Şiddeti Haberleştirmenin Travmatik Etkileri: Temel Kavramlar ve Tartışmalar

Travma, Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından yayınlanan Mental Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı'nın (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders- DSM) 5. baskısına göre, “gerçek ya da korkutucu biçimde ölümle, ağır yaralanmayla karşılaşmış, ya da cinsel saldırıya uğramış, olmak” olarak tanımlanmakta; kişinin doğrudan yaşadığı, karşılaştığı ya da mesleki olarak tanıklık ettiği, ciddi yaralanma, ölüm ya da ölüm tehdidi içeren ve kişiyi dehşet ve çaresizlik içinde bırakan olayları ve bu olaylara maruz kalma durumunu niteleyen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (DSM-V, 2013). Gazetecilerin mesleki rutin ve yükümlülükleri gereği haber yapmak üzere takip ettikleri savaş, terör, doğal felaketler, ölümlü kazalar, cinsel saldırılar gibi doğa ya da insan kaynaklı olabilen şiddet içerikli olaylar, fiziksel ve psikolojik sağlık açısından ciddi tehdit oluşturan travmatik olaylar kapsamında ilk sıralardadır.

TSSB ise “olağan insan deneyimlerinin dışında yaşanan ve bu deneyimden geçen hemen herkes için sıkıntı kaynağı olabilecek bir olayın ardından gelişen, birçok duygusal, bilişsel, davranışsal ve sosyal bozuklukları içeren psikiyatrik belirtiler” şeklinde tanımlamaktadır (Güven, 2010, s.15). Aşırı travmatik olayların ardından gelişen bir ruh sağlığı sorunu olan TSSB, kısa ya da uzun vadede uyku bozukluğu, kabus görme, rahatsız edici anılar, geriye dönüşler, abartılı irkilme, odaklanma güçlüğü, korku, öfke, dehşet, suçluluk, utanç hissetme, çevresinden kopma, yabancılaşma gibi semptomlar ortaya çıkarabilmektedir (DSM-V, 2013, s.146-149; www.apa.org/topics/ptsd). Buna göre travmayı yaşadktan sonra travmanın etkileri geçmiyorsa ve çeşitli psikolojik tepkiler devam ediyorsa TSSB’den söz edilmektedir.

DSM-5’te yer alan TSSB tanı ölçütleri, travmatik olayların sadece olaya doğrudan maruz kalanlarda değil tanık olanlarda da psikolojik sorunlara yol açabileceğini ortaya koymaktadır (DSM-5, 2013, s.271). Cankız Çevik’in de, dikkat çektiği gibi, DSM-5’te izler kitlenin medya üzerinden yaşadığı ile medya çalışanlarının meslekleri dolayısıyla yaşadığı travmatik etkilenemenin ayrıştırılması nedeniyle, gazeteciliğin de TSSB ve ikincil travmatik stres yaşantılarına açık bir meslek olarak kabul edildiği çıkarımı yapılabilir(2019, s.12). Buna göre travmatik bir olayı, örneğin bir savaş ya da doğal afeti yerinde takip eden sahadaki bir muhabir de masa başında haberi yayına hazırlayan haber merkezi çalışanı da TSSB açısından çeşitli düzeylerde risk altındadır.

Her gazeteci bir savaş muhabiri gibi doğrudan şiddet ortamında görev yapmasa da, birçok gazeteci günlük iş rutini içinde bir cinayet, trafik kazası ya da saldırı vakasıyla karşılaşabilmekte ya da doğal afetler gibi beklenmedik olaylarda görev alabilmektedir. Nitekim güncel çalışmalar, yalnız çatışma alanlarında hayatı ve güvenliği doğrudan tehdit altında olan savaş muhabirlerinin değil günlük haberleri yaparken rutin olarak travmatik olaylara maruz kalan gazetecilerin de çeşitli düzeylerde depresyon ve TSSB yaşayabildiğini ortaya koymaktadır (Flannery, 2022; Backholm ve Idas, 2020; Seely, 2019; Monteiro ve Pinto, 2017; Weidmann vd., 2007; Beam ve Spratt, 2009; Simpson ve Boggs, 1999).

Gazetecilerin görevlerini yaparken sık sık tehlikeli ve riskli durumlarla karşılaşarak etkilenebildikleri, mesleklerinden dolayı psikolojik sağlıklarının tehlikede olduğu düşüncesi travma araştırmalarına paralel olarak gelişmiştir. 1991’den beri ABD’de ve

diğer ülkelerde travma araştırmacıları ve klinik psikologlar tarafından “travma haberciliği” kapsamında savaş habercileri inceleme konusu yapılmıştır. (Osmann vd., 2021; Feinstein, 2012; Simpson ve Boggs, 1999). 1995'teki Oklahoma City bombalaması, 1997'deki Columbine okuluna yapılan silahlı saldırılar, 11 Eylül 2001 terör saldırıları, 2003'teki Irak Savaşı ve 2005'teki Katrina ve Rita Kasırgaları gibi travmatik olaylar gazetecileri değerlendirme algılarını değiştirmiştir. Gazetecilerin dünyanın dört bir yanında şiddete giderek daha fazla maruz kalması haber çalışanlarının fiziksel ve duygusal zarar görmesine ilişkin endişeleri artırmış, şiddeti ve aşırı travmatik olayları haberleştiren gazetecilerle yapılan çalışmalar, bu tür olayların gazeteciler üzerindeki psikolojik etkilerini daha görünür hale getirmiştir (Massé, 2011; Beam ve Spratt, 2009).

Gazetecilerin acil müdahale ekipleri gibi travmaya maruz kalan meslek gruplarından biri olduğunu ve şiddet içerikli olayları haber yapan günlük gazete çalışanlarının da TSSB yaşayabileceğini ilk ortaya koyan çalışmalardan biri Simpson ve Boggs (1999)'a aittir. Günlük gazetelerde görev yapan 131 muhabire anket uygulanan çalışmada, gazetecilerin %86'sının en az bir şiddet olayını haberleştirdiği, %38'inin bir ve birden çok defa travmatik olay yaşadığı, %16'sının saldırıya uğradığı veya yaralandığı, saptanmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre muhabirlerin %70'i travmatik bir olay yazdıktan sonra kendilerini stresli hissetmiştir (Simpson ve Boggs, 1999, s.9-16). Gazetecilik ve travma literatürü, 11 Eylül terör saldırılarının ardından giderek genişlemiş, 2000'li yıllarla birlikte artan sayıda çalışma, gazetecileri risk altındaki bir meslek grubu olarak kabul etmeye ve haberleştirdikleri olayların onların esenliği üzerindeki duygusal etkisine odaklanmaya başlamıştır (Verhovnik, 2017; Monteiro ve Pinto, 2017). Gazetecilerin psikolojik sağlıkları ile ilgili araştırmalarda ağırlıklı olarak TSSB, stres, depresyon, merhamet yorgunluğu, tükenmişlik veya ikincil travmatik stres konularının ele alındığı görülmektedir (Williams ve Cartwright, 2021; Backholm ve Idås, 2020; Shah vd., 2020; Seely, 2019; Wang, Kan, Yin ve Su, 2019; Monteiro ve Pinto, 2017; Smith, Drevo ve Newman, 2017; Feinstein, Audet ve Wagnine, 2014; Backholm ve Björkqvist, 2012; Feinstein, 2012; Dworznik, 2011; Hatanaka vd., 2010; Beam ve Spratt, 2009; Greenberg vd., 2009; Weidmann vd., 2007; Sin vd., 2005; McMahon, 2001; Simpson ve Boggs, 1999).

Ağırlıkla psikiyatri ve psikoloji araştırmaları temelinde gelişen gazetecilik ve travma çalışmalarında, daha çok gazetecilerdeki TSSB düzeylerine odaklanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte literatür, başta Batılı ülkeler olmak üzere dünya ölçeğinde, gazetecilerde TSSB, stres ve depresyon gibi psikolojik sorunların mesleğe bağlı faktörlerle ilişkisini, haber odası kültürü ve/veya meslek etiği bağlamını ortaya koyan gazetecilik/medya çalışmaları kapsamındaki keşifsel ve nitel araştırmalarla günden güne genişlemektedir (Osmann vd., 2021; Dworznik-Hoak, 2020a; Seely, 2019; Cankız Çevik, 2019; Tandoc ve Takahashi, 2018; Scanlon, 2014; Puente vd., 2013; Usher, 2009).

Travmatik olayları haber yapmak gazetecilerin sorumluluklarından biridir. İster savaş alanında ister masa başında görev yapsın, bir gazeteci şiddete ve travmatik olaylara farklı düzeylerde de olsa aralıksız biçimde maruz kalmaktadır. Üstelik her tür olayda halkın bilgi alma ihtiyacını karşılamak üzere görev yapan gazetecileri bekleyen risklere her geçen gün yenileri eklenmektedir. Bu riskli alanlar küresel ısınmadan, göç dalgalarına veya artan terör olaylarına kadar giderek genişlemektedir. Gazeteci ve akademisyen Joe Hight ve Frank Smyth, DART Gazetecilik ve Travma merkezi bünyesinde gazetecilere yönelik bir rehber niteliğinde hazırladıkları “Tragedies and Journalists” (Tradejiler ve Gazeteciler) başlıklı kitapçığın önsözünde “Gelecekte daha fazla trajediyle karşılaşacağımızı biliyoruz. Mağdurlar, halklar ve kendimiz için kalıcı anılar bırakacak daha fazla karşılaşma” diyerek hem gelecek yıllarda gazetecileri bekleyen potansiyel tehlikelere hem de bunlara dair farkındalığın sağlıklı gazeteciler ve gazetecilik açısından önemine işaret etmektedir (2003, s.2).

Gazeteciler yangın, otomobil kazası, infaz, cinayet, kitlesel kayıplar, savaş ve afet gibi travmatik olaylara ve insanların çektiği acılara sık sık tanıklık ederler. Bazen şiddetin doğrudan hedefi de olabilirler. Gazeteciler haber yaptıkları olayları izlemekle kalmayıp aynı zamanda olayları yaşamaktadırlar. Travmatik olayları haberleştiren gazetecilerin deneyimlerini vaka örneğinde ele alan ve/veya bu tür vakalarda görev yapmış gazetecilerle görüşmelere yer verilen çalışmalarda, büyük ölçekli travmatik vakaları (11 Eylül saldırısı, Katrina kasırgası, Endonezya depremi ve tsunamisi, Irak ve Afganistan’daki savaşlar gibi) takip eden gazetecilerin yaşadıkları zorlukların yanı sıra psikolojik etkilenmeleri açısından da önemli ipuçları ortaya koymaktadır (Dworznik-Hoak, 2020a, 2020b; Masse, 2011). MacDonald vd., gazetecilerin genel nüfusa oranla

travmaya bağlı psikolojik sıkıntıları yaşama açısından yüksek risk grubunda olduklarını söylemektedir (2017, s.12). Gazetecilerin iş rutini ve çalışma koşulları onları travmaya açık konuma getirmektedir. şiddeti haberleştiren gazeteciler, görev gereği olayı başından sonuna takip ederken olay mağduru insanların acı ve kederlerine de tanıklık ederler (Simpson ve Boggs, 1999). Hayatta kalanlarla ve tanıklarla görüşmeler sırasında bir yandan mağdurların acılarına tanıklık ederken kimi zaman tepki ya da tehditlere maruz kalabilirler. Nitekim McMahon, şiddet mağduru insanların kendi trajedilerini haberleştiren gazetecileri ‘akbabalar, piranalar’ olarak suladığına dikkat çekerek haberini yaptıkları travmatik olaylara ve yaşanan trajediye çeşitli yönlerden maruz kalan gazetecilerin depresyon, sosyal işlev bozukluğu, anksiyete, uykusuzluk, başa çıkma zorluğu, sinirlilik ve gerginlik gibi psikolojik sorunlar yaşama ihtimaliyle karşı karşıya olduğunu söylemiştir (McMahon, 2001, s.52-53). Bununla birlikte bazı gazetecilerin TSSB veya travmaya bağlı psikolojik rahatsızlıklar yaşama riski yüksekken diğerlerinde düşük olması araştırmacıların üzerinde durduğu konulardan biridir. şiddeti haberleştiren gazetecilerin stres ve TSSB düzeyinde, olay öncesinde, sırasında veya sonrasında meydana gelen faktörler belirleyici olabilmektedir (Backholm, 2012, s.5). Önceden mevcut olan mental sorunlar, eğitim düzeyi, gelir düzeyinin yüksek ya da düşük olması, afette yakın birinin ciddi yaralanması ya da lm (Bromet vd., 2017), olayın türü (Dworznik, 2011), cinsiyet faktörü (erkek gazeteciler kadın gazetecilere göre daha fazla travmatik olaya maruz kalmalarına rağmen TSSB puanları kadınlarda daha yüksektir) (Backholm ve Björkqvist; 2012; McMahon, 2001), genç ve deneyimsiz olmak (Verhovnik, 2017; Sin vd., 2005) gibi nedenler gazetecilerde travmayı haber yaparken depresyon yaşama, sosyal işlev bozukluğu ve travma sonrası stres bozukluğu yaşama riskini arttırmaktadır.

şiddet içerikli olayları haberleştiren ve yayına hazırlayan gazetecilerin yaşadıkları ya da yaşama riski altında oldukları psikolojik sorunlar, Atalay (2017)’ın dikkat çektiği gibi, Türkiye’de üzerinde çok konuşulmayan konulardır. Atalay, Türkiye’de gazetecilerin mesleki travmalarıyla ilgili sağlıklı bir araştırma yapmaya engel oluşturan zorlukları, toplumsal kabuller nedeniyle ruhsal sorunları açıklamaktan çekince duyulması ve işsizlik kaygısıyla ilişkilendirmektedir (2017, s.22). Bağ’ın (2012) Balıkesir’de 35 yerel gazeteciye anket uygulayarak gerçekleştirdiği ve iş stresinin gazeteciler üzerindeki etkisi ile gazetecilerin örgütsel stres kaynaklarını araştırdığı nc nitelikteki alışması,

Atalay (2017)'ın da işaret ettiği mesleki travma nedenleri hakkında çarpıcı ipuçları ortaya koymaktadır. Nitekim anket sonuçlarına göre yetersiz ücret, yasal hakların kullanılamaması, çalışma ortamındaki baskılar, gazetecinin yeterli mesleki donanımına sahip olmaması, çeşitli çevrelerden gelebilecek baskılar, erkeklerin kadınlardan daha ağır iş yüküne sahip olmaları, gazetecilerden yapabileceklerinden çok daha fazlasının istenmesi, iş arkadaşlarıyla farklı siyasal görüşlere sahip olmak, gazetecinin çoğu kez farklı işler yapmasının gerekmesi, haber hazırlama sürecinde zaman baskısı, patronların kendi çıkarlarını öncelemesi, iş yerinin fiziksel şartları, tekdüze çalışma temposu gazetecileri strese sokan etmenler olarak ortaya çıkmıştır (Bağ, 2012, s. 124-127). Şiddet içerikli vakaları haberleştiren gazetecilerin dolaylı travma deneyimlerini ele alan Cankız Çevik'e ait çalışmada da, örneklem grubunu oluşturan 62 gazeteciden yüzde 60'dan fazlasının aynı hafta içinde birden çok kez travmatik olaya maruz kaldığı, yüzde 28'inin görev esnasında yaralandığı, yarıya yakın oranda gazetecinin görev esnasında fiziksel saldırıya uğradığı ve haber yaparken birinin yaralanma ya da öldürülmesine tanık olduğu tespit edilmiştir. Katılımcı gazetecilerin yüzde 67'sinin ortalama ikincil travmatik stres düzeyine sahip olduğu, yaş ve deneyim arttıkça ikincil stresle yaşama ihtimalinin düştüğü ve şiddet içerikli habercilik eğitimi alan sadece 7 gazeteci olduğu ortaya konulan çalışmada, gazetecilerin yüksek oranda (yüzde 67) profesyonel destek almaya sıcak bakmadıkları, mesleki travmalarıyla ilgili olarak sırasıyla meslektaşları, iş dışından arkadaşları, yöneticileri ve aileleriyle konuşmayı tercih ettikleri tespit edilmiştir. (2019, s.61-80).

Gerek uluslararası gerek ulusal ölçekteki sınırlı sayıda çalışmada da işaret edildiği gibi, haber odasındaki çalışma kültürü ve yazısız mesleki kuralların baskısı, gazetecilerde stres ve TSSB'ye yol açan temel etkenlerdir. Bununla birlikte bu baskı, aynı zamanda gazetecileri mesleki travmalarından söz etme konusunda çekimserliğe de sevk etmektedir. Hight ve Smyth'in belirttiği gibi, herhangi bir şiddet olayını haber yapan gazeteciler genellikle hayatta kalanlar ve görüşme yaptıkları diğer tanıklarla kendileri arasında bir profesyonel duvar inşa ederler. Ancak büyük kayıplar yaşamış insanlarla görüşme ve röportaj yaptıktan sonra, aynı duvar gazetecilerin trajediye kendi maruz kalışlarına tepki verme ihtiyacının önüne geçebilmektedir. (2003, s.2).

Batı'da şiddeti ve trajik olayları haberleştirmenin medya profesyonelleri üzerindeki etkisini ele alan literatürde “travma haberciliği” kavramının da sıklıkla kullanıldığı

görülmektedir (Selly, 2019; Verhovnik, 2017; Masse, 2011; McMahon, 2001). Türkiye’de daha çok kriz ya da afet haberciliği (disaster journalism) kavramıyla anılan doğa ve/veya insan kaynaklı büyük felaketler, travma haberciliği literatüründe gazetecilerin yaşadıkları zorluklar ve duygusal sorunlar açısından da ele alınmaktadır.

1.1.2. Travmatik Bir Deneyim Olarak Afet Haberciliği

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)’ın terimler sözlüğüne göre ‘afet’ (ing.disaster) kavramı, toplumun tamamı ya da belirli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olayları ve sonuçlarını nitelemektedir (<https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>). Doğal felaketler, savaş ve terör saldırıları gibi gündelik hayatı felce uğratan ve bir ‘kriz’ durumu ortaya çıkaran afetlerde, Çaplı ve Taş’ın (2019), dikkat çektiği gibi, toplumsal hayatı sürdürülemez hale getirecek düzeyde panik ve endişenin yaşanmakta, bu nedenle de enformasyon ihtiyacı hiç olmadığı kadar önemli hale gelmekte ve medyanın toplumsal sorumluluğu en acil ihtiyaçlardan biri olarak belirlemektedir.

Brayne, gazetecilerin halka, olayların her aşamasında bilgi verme görevlerinin olduğunu hatırlatarak gazeteciliğin “birinci perdesi” insanların kandan, acıdan, şiddetten ve çaresizlikten nasıl etkilendiğine dair anında haber yapmaksa, “ikinci perdesi” de olayın ardından yaşananların anlatımıdır demektedir (2007, s.6). Karatabanoğlu’na (2020) göre, kriz zamanlarında gazetecinin en önemli görevleri halka sağlıklı bilgileri ulaştırmak, hesap sormak, sesi duyulmayanlara mikrofon uzatmak ve farklı görüşlerin gündem olmasını sağlamaktır. Haber medyası, kriz söz konusu olduğunda, günlük iş rutininden farklı ve kendine özgü bir iş tanımına sahiptir. Bir kriz meydana geldiğinde, muhabir stüdyoda canlı yayın yapmak, ofiste acı verici görüntüleri kurgulamak ya da kriz mahallinde görüşmeler yapmak gibi çeşitli şekillerde olaya dahil olabilir. Backholm, gazeteci olay yerinde haber yapıyorsa, rolü yine benzersizdir: rolü hayat kurtarmak ve etkilenenlere destek sağlamak değil, dünyaya ne olduğunu anlatmaktır (2012, s.37). Sahadaki muhabirler, kameramanlar ve foto muhabirleri başta olmak üzere perde arkasındaki haber odası çalışanları, bir afet esnasında gelişen olaylar hakkında anında bilgi sağlamakla yükümlüdürler. Bununla birlikte gazeteciler sadece haberi

üretmez, haberi üretirken ‘denklemin bir parçası’ olarak aynı zamanda ondan etkilenmektedirler. Kazalar, şiddet içeren suçlar, savaş ve doğal afetler doğrudan ve dolaylı olarak olaya dahil olan bireyler için travmatik deneyimlerdir ve genellikle başa çıkılması zor uzun süreli sonuçlara yol açarlar. Bu olaylarla ilgili haber yapan gazeteciler de bu grubun bir parçasıdır (Verhovnik, 2017, s.209-210). Aniden gelişen ve kaçınılması mümkün olmayan acil vakalarda ve kriz durumlarında, gazeteciler ilk müdahale ekipleri gibi ön safta benzer risk ve tehlikelerle karşı karşıya görev yapmaktadır. Afet bölgelerine ilk ulaşanlar kurtarma görevlileri ve gazetecilerdir. Diğer “ilk müdahale ekipleri” gibi gazetecilerin de afet sırasında oynayabilecekleri özel bir rol vardır. Hem afetin tehlikeleri hem de izlenecek acil durum prosedürleri hakkında topluma bilgi aktaran kanallar olarak, topluma uyarıları ve güvenlikle ilgili güncel bilgileri yayarlar. Bu, bireylere ve topluma kendi durumları hakkında karar vermeleri için bilgi verir, böylece en savunmasız oldukları anda onları güçlendirir (Oam ve McLellan, 2008, s.1). Gazeteciler kurtarma çalışmalarında doğrudan çalışmasa da onları çerçeveleyen görüntülerden, seslerden, kokulardan ve altından kalkılması zor duygusal durumlardan tamamen korunmaları mümkün olmaksızın ‘halka ön bilgileri sağlamak için’ orada bulunmaktadır (Sin vd., 2005, s.299). Polis, itfaiye ve sağlık hizmetleri, askeri personel ve kurtarma görevlileri gibi gazeteciler de kriz ve afetlere ilk müdahale eden profesyonellerden olmalarına rağmen onlar bu sorumluluğun psikolojik etkilerini son anlayanlar arasındadırlar (Brayne, 2007, s.1). Medya mensuplarının ‘ilk müdahaleciler’ topluluğu içinde oldukları halde maruz kaldıkları travmanın kendilerine olan potansiyel etkilerini kavramaları ve kabul etmeleri zor olmuştur (Oam ve McLellan, 2008, s.7). Simpson ve Boggs, acil durum çalışanlarının travmatik etkilenmelerinin dikkate alındığını gazetecilerin durumunun ise konuşulmadığını ve onların “yaptıkları işin kalıcı ve biriken psikolojik maliyetlerine pek de aldırış etmeden” bir görevden diğer göreve gittiklerini kaydetmiştir (1999, s.17).

Polis memurları, itfaiyeciler ve ilk yardım personeli gibi ilk müdahaleleri yapan mesleklerin oldukça stresli olduğunu gösteren birçok çalışma olmasına rağmen bu alanda gazetecilerle ilgili yapılan çalışmalar çok yakın tarihlidir (Monteiro vd., 2016). 11 Eylül’ün ardından konu kamuoyunun odağına yerleşmiş olsa da, kriz haberciliğinin gazeteciler üzerindeki etkileri hakkında hala çok az şey bilindiğini belirten Verhovnik, travma haberciliği ve afet dayanıklılığı üzerine 30 gazeteciyle yaptığı görüşme

sonucunda, bazı gazetecilerin haber yaptıkları kimi olayları uzun süre unutamadıklarını, olay hakkında çok düşündüklerini, bazen olayı geri dönüşlerle hatırladıklarını, olayın korkularını ve etkilerini üzerlerinden atamadıklarını ortaya koymuştur (2017, s.213-216). Öte yandan gazeteci ve olay arasında mesafeyi, duyguları ve işi ayırtırmayı telkin eden geleneksel meslek kodları ve haber odalarına egemen olan mental dayanıklılık kültürü, gazetecileri travmatik olayların etkilerini yadsımaya ya da bu konuda sessiz kalmaya sevk etmekte, konu mesleki alanda adeta bir tabu olarak görülmektedir.

Oam ve McLellan (2008) yaptıkları çalışmada, travmatik olayları haberleştiren gazetecilerin ‘profesyonel tarafsızlık’ ilkesini kullanarak olayla aralarındaki mesafeyi koruduklarını, böylece haberde neyi seçeceğine, hangi görüntüyü alacağına ve haber değeri olanın ne olduğuna karar verebildiklerini, bu durumda gazetecinin dışardan sert, duygusuz ve umursamaz görünebildiğini, bununla birlikte haberi zamanında hazırlayabilmenin ancak bu şekilde mümkün olabildiğini tespit etmiştir. Gazeteci olmak risk almak ve bazen aşırı derecede rahatsız olacak durumlar yaşamak anlamına gelebilmektedir. Böyle durumlarda bir profesyonel olarak yapılması gereken şey sert olmak ve duygularını bastırmaktır. Bunu yapabilmenin yolu da hastalıklarla uğraşan sağlıkçılar ve suçlularla uğraşan polisler gibi gazetecilerin de hikayesini yazdıkları kişilerle kendi aralarına bir dereceye kadar etkili olacak bir duvar örmeleridir (Brayne, 2007, s. 10-12). Chen (2017), travmatik olayları haberleştirmiş 21 gazeteciyle görüşmelere dayalı çalışmasında, gazetecilerin çalışırken bilinçli bir şekilde ya da hiç düşünmeden hafızalarında boşluklar bıraktığını, böylece olayların travmatik yönlerine kayıtsız kalarak duygularını uyuşturup kendilerini izole ettiklerini tespit etmiştir. Chen, bazı gazetecilerin de travmayı hatırlatacak herhangi bir tetikleyiciden (duygulardan, insanlardan vb.) kaçınma davranışını “duygularının kapısını kapalı tutmak” ve “sadece işine odaklanmak” olarak nitelendirdiklerini kaydetmiştir(2017, s.10). Gazeteciler afetin bunaltıcı ortamından etkilenmemek için olayla kendi arasında mesafe koyarak duygusal açıdan kendilerini uyuşturup/duygularını kontrol altına alarak olayın etkisinden kaçınabilmekte ve duygularını kontrol altına alabilmektedirler (Dworznik-Hoak, 2020a; Sin vd., 2005). Çoğu gazeteci olay yerindeyken bir “otomatik pilot” stratejisi uygulamakta, kişisel duygularını kapatıp tamamen görevine odaklanarak çalıştığı olayın travmasına ilişkin duygusal tepkileri olay yerinden ayrıldıktan sonra yaşamaktadır (Backholm, 2012, s.35). Monteiro vd. (2016) ise, bir kaçınma davranışı olarak duygusal

tepkilerin bölümlere ayrılarak deneyimin travmatik etkilerinden duygusal olarak uzaklaşma stratejisinin o an için işe yarasa da daha sonra bazı gazeteciler için sorun olarak daha yoğun bir şekilde bu tepkilerin geri döneceğine dikkat çekmektedir. Arana (2017), meslek kültürünün gazetecileri genel resmin dışında sert, duygularını kontrol edebilen tanıklar olarak tanımlamasına rağmen gazetecinin de sadece bir insan olduğunu ve olağanüstü dayanıklı olmadığını kabullenmesi gerektiğini belirtmektedir.

Doğal afetler, gazetecilik ve travma literatüründe gazetecilerin en sık maruz kaldığı travmatik olaylardan biri olarak öne çıkmaktadır (Flannery, 2021; Osmann vd., 2021). Doğal afetleri haberleştiren gazeteciler, özellikle de afetin etkilediği bölgelerden olan yerel muhabirler, yaşanan felaketin aynı zamanda mağduru olarak, yaşadıkları kişisel ve mesleki mesleki zorluklarla özgün bir örneklem grubu olarak vurgulanmaya başlanmıştır. (Dworznik-Hoak, 2020a; 2020b; Nieves, 2018; Tandoc ve Takahashi, 2018; Matthews, 2017; Scanlon, 2014; Puente ve diğerleri, 2013; Usher, 2009).

1.1.3. Doğal Afetleri Haber Yapan Gazetecilerin Travma Deneyimlerini Konu Alan Çalışmalar

Yerel gazetecilerin kendi yaşadıkları yerdeki bir afeti haber yapmaları sıra dışı bir durumdur. Çünkü gazeteciler herhangi olayı haber yapmamakta aynı zamanda kendi deneyimlerini de haber yapmaktadırlar. Onlar her yönüyle şehrin bir parçasıdır. Gazetecilerin hem mağdur hem de haberci olarak afeti deneyimlemeleri ve kendilerini olayın bir parçası olarak görmeleri mümkündür. Kasırga/tayfun, sel ve deprem gibi afetlerde yerel gazeteciler de yaşanan olayın bir parçası olarak sağlık sorunları, maddi hasar ve çeşitli kayıplar yaşayabilmektedirler. Afetleri haber yapan yerel gazetecilerin her taraftan stres etmenlerine maruz kaldığını savunan Dworznik-Hoak, sağlıklarını, evlerini, maddi varlıklarını veya sevdiklerini kaybeden gazetecilerin kendileri bu durumdayken afetin haberini yapmalarının onları çok daha fazla stres etkenlerine maruz bıraktığını söylemektedir (2020b, s.101). Puente vd. ise, doğal afetleri yaşamayan gazeteciler açısından benzersiz ve karışık bir deneyim olduğunu “Doğal afetler profesyonel kimlikle kişisel kimliğin birbirine karıştığı karmaşık, ender rastlanır durumlardır. Kişiler aynı anda tanıklar, profesyoneller ve mağdur insanlar olarak afetle yüzleşmek zorunda kalırlar. Bu bir doktorun acile gelen kendi ailesinden birini ameliyat etmesine ya da itfaiyecinin kendi evinin yangınına gitmesine benzer bir durumdur”

diyerek açıklamaktadır (2013, s.105). Bu bölümde gazetecilerin afet deneyimine odaklanmış birkaç çalışma seçilip incelenecektir. Bu çalışmalardan ilki Puente vd.'nin (2013) yaptığı çalışmadır.

Afetlerin gazeteciler için çözüm üretme, dayanıklılıklarının test edilmesi ve daha önce yaşamadığı şeyleri deneyimleme anlamına geldiğini söyleyen Puente vd., 2010 yılında Şili'de meydana gelen depremden³ sonra bölgede görev yapan dört televizyon kanalından televizyon habercilerinin, gazetecilerin, editörlerin ve yönetmenlerin depremi yayınlarken nasıl tepki verdiklerini ve yaşadıkları zorlukları derinlemesine görüşmeler yaparak dört grupta (duygusal ve psikolojik etkiler, lojistik zorluklar, bilgiye sınırlı erişim ve etik ikilemler) sınıflandırmıştır (2013, s.104). Afetlerin gazetecilerin geleneksel görev yapma şekillerini değiştirdiğini kaydeden Puente vd., gazetecilerin editörün yönlendirip görevlendirmesi yerine ne yapacaklarına sezgilerine göre karar verdiklerini, depremin hemen ardından kanal binasına ulaştıklarını ancak iletişim kesildiği, mobil cihazlar ve cep telefonları çalışmadığı için hiçbir şey öğrenemediklerini, resmi kaynaklar tarafından medyaya bilgi verilmediği için gazetecilerin doğrudan en yakındaki olaylara yöneldiklerini ve olayların duygusal yükünü göstermeyi tercih ederek kendi çözümlerini ürettiklerini kaydetmiştir (2013, s.112-113). Gazetecilerin yaşadıkları sorunların bunlarla da sınırlı kalmadığını belirten Puente vd., gazetecilerin kameralar kullanılamaz durumda olduğu için ikinci el bir kamera edindiklerini, geceleyin iş yerine gitmek için araç bulamadıklarını, bitmek üzere olan benzinle haber yapmaya çıkmak zorunda kaldıklarını, ancak bir hafta sonra bilgisayar edinebildiklerini ve bunun gibi çok kısıtlı imkanlarla çalışmak zorunda kaldıklarını da söylemektedir (2013, s.113-114).

2005 yılında meydana gelen Katrina Kasırgası'nda⁴ 1700'den fazla insanın ölmüş, milyarlarca dolar hasar meydana gelmiş ve New Orleans şehrinin %80'i sular altında kalmıştır. Kasırgadan sonra New Orleans'taki Times-Picayune gazetesinde çalışan yerel gazetecilerin toparlanma aşamasında gazetenin rolünü nasıl algıladıklarını inceleyen Usher, herhangi bir savaş muhabirinin görevi bittiğinde evine dönebileceğini ama yerel gazetecilerin kendilerini felaketi yaşayan aktörlerden biri olarak görebildiğini söylemektedir (2009, s.219). Usher, gazetecilerle yaptığı bire bir görüşmeleri haber

³ https://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/02/100227_chile_update. "E.T.20/05/2023"

⁴ https://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/08/050830_katrina.shtml. "E.T.02/05/2023"

üretimi teorileri bağlamında analiz ederek gazetecilerin geleneksel tarafsızlık ve gözlemci gazetecilik rolünü terk ederek katılımcı rolüne geçtiklerini ve gazete aracılığıyla halka yapılan yanlışları düzeltme çabasına giriştiklerini kaydetmiştir (2009, s.216- 227).

2011 yılında Yeni Zelanda'nın Canterbury şehrinde meydana gelen depremde⁵ yerel gazetecilerin gazetecilik deneyimlerini, uygulamada yaptıkları değişiklikleri açıklamak için toplu travma teorisini kullanan Scanlon, gazetecilerin depremden sonra topluluklarıyla daha fazla özdeşliklerini, bağlılık hissettiklerini, kendilerini deprem hikayesinin bir parçası olarak gördüklerini ve toplumlarının çıkarlarını savunduklarını kaydetmiştir (2014, s.83).

Sık sık depremlerin meydana geldiği Japonya'da 2011 yılında meydana gelen deprem⁶ ve tsunami Ishinomaki şehrinde büyük kayıplara neden olmuştur. Şehirdeki yerel iki gazetenin rollerini inceleyen Matthews, açık uçlu sorular kullanarak yaptığı görüşmelerde depremden etkilenen yerel gazetecilerin üzerlerine düşen görevlerin farkında olarak hareket ettiklerini ve yeni görevler yüklendiklerini açıklamaktadır. Matthews, gazetecilerin depremin hemen ardından öncelikle acil ihtiyaçlara odaklanarak arama kurtarma çalışmaları ne durumda, temiz su, ihtiyaç malzemeleri ve yemek nereden sağlandığı bilgisini verdiklerini, ilerleyen süreçte barınma konusunda haberler yaptıklarını söyleyerek gazetecilerin bu görevlerinin yanı sıra afetten etkilenen toplumun üzerindeki etkilerinin farkında olarak insanlara umut ve iyimserlik aşılamaya çalışmayı da kendilerine görev edindiklerini, halka moral verip umut aşılamaya çalıştıklarını da belirtmiştir (2017, s.5-8).

Büyük bir kasırga⁷ geliyorken daha önce yapılan bütün planlar ve alınan önlemler hiçbir işe yaramayabilmektedir. 2017 yılında meydana gelen şimdiye kadarki en şiddetli kasırgalardan biri olan Maria Kasırgası Porto Riko'yu da vurmuştur. Porto Rikolu yerel medya kasırgaya hazırlıklı olmasına rağmen iş yapamaz hale gelmiştir. Nieves, kasırganın ardından yerel radyo gazeteciliğinin işlevlerini değerlendirdiği çalışmasında, gazetecilerle derinlemesine görüşmeler yaparak onların doğaçlama yaptıklarını, alternatif gazetecilik rolleri üstlendiklerini, her şeye rağmen gazeteciliği devam

⁵ https://www.bbc.com/turkce/multimedya/2011/02/110222_gallery_new_zealand. "E.T. 13/08/2022"

⁶ https://www.bbc.com > 121207_earthquake_update. "E.T..13/08/2023"

⁷ <https://tr.euronews.com/2017/09/20/maria-kasirgasi-porto-riko-yu-vurdu>. "E.T.27/05/2023"

ettirmenin bir yolunu bulduklarını kaydetmiştir. Nieves vd., altyapının çöktüğü, radyo binasının işe yaramaz hale geldiği, elektriğin ve internetin olmadığı ortamda radyo gazetecilerinin geçmiş deneyimlerinden yararlanarak, doğaçlama yaparak (örneğin, resmi kurumların medyaya afetle ilgili bilgiler vermemesi gazetecilerin halktan gelen bilgilere öncelik vermesine neden olması veya sahada çalışan gazetecilerin haber odasıyla bağlantı kuramayınca anlık kararları kendisinin vermesi) alternatif iletişim yolları bularak yayın yaptıklarını tespit etmiştir. Söz konusu çalışmada ayrıca, gazetecilerin radyo aracılığıyla kasırga hakkındaki gelişmelerden halkı haberdar ettikleri ve kirli içme suyu hakkında uyardıkları, halkın barınak, tıbbi yardım isteklerini dillendirdikleri, halka dağıtılacak çeşitli yardımların ve ilaçların radyo binasına getirilerek buradan dağıtıldığı, halkın telefonlarını şarj etmelerine yardım ettikleri ve yardım taleplerinin radyodan yayınlandığına dair bulgular ortaya konmuştur (2018, s.8-27).

Yıkıcı bir afet gelmeden önce geleceği bilinse bile ona karşı alınan bütün önlemler afetin şiddeti karşısında etkisiz kalabilmektedir. Gazeteciler olağanüstü koşullarda çalışmaya alışkın olmalarına rağmen bazı doğal afetler onların deneyimlerinin de üstünde zorluklar getirebilmektedir. Tandoc ve Takahashi, Hiyan Tayfununda⁸ görev yapan ulusal medya gazetecileri ve yerel gazeteciler için tayfunun tüm tahminlerin üstünde zorluklar getirdiğini, gazetecilerin beklemedikleri bir deneyim yaşadıklarını ve afeti gazeteciler, liderler, kurbanlar ve topluluk üyeleri olarak deneyimlediklerini tespit etmiştir (2018, s.917). Tandoc ve Takahashi, gazetecilerin tayfun başladığında yayın araçlarına ulaşamadıklarını, hazırladıkları haberleri haber merkezlerine ulaştıramadıklarını, yerel gazetecilerin ilk birkaç gün ailelerine ve çevrelerine yardım etmek zorunda kaldıklarını neticede gazetecilerin çok yorulup işlerini de tam yapamadıklarını, yıkımın çok büyük olması karşısında kendilerini yeteriz hissedip hüsrana ve hayal kırıklığı yaşadıklarını kaydetmiştir (2018, s.924). Bilindiği gibi doğal afetlerde yiyecek bulamamak en önemli mağduriyetlerden biridir. Tandoc ve Takahashi, aç olduğu için çalışamayan, sokaklardan meyve toplayıp yiyen, banyo yapamayan, sürekli yürümekten ayaklarında yara çıkan, uyuyacak ortam bulamayan, yerel gazetecilerin de aileleri, sevdikleri ve evleri için endişelendikleri bir ortamda gazetecilerin kendilerini kurbanlar gibi hissettiklerini tespit etmiştir (2018, s.926).

⁸ https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/11/131108_filipinler_tayfun. "E.T.13/08/2022"

1.1.4. Gazetecileri Travma Konusunda Bilinçlendirme Amaçlı Kuruluşlar ve Faaliyetleri

Neredeyse bütün gazetecilerin travmatik olaylara tanık oldukları gerçeği gazetecileri koruyacak ve bilinçlendirecek kurum ve örgütlerin oluşmasına yol açmıştır. Bu amaçla kurulan ve Columbia Üniversitesi Gazetecilik Okulu bünyesinde faaliyetlerini sürdüren Dart Gazetecilik ve Travma Merkezi (Dart Center for Journalism and Trauma), 1999 yılından bu yana gazetecilerin travmatik olaylarda psikolojik sağlıklarının incelenmesi konusunda en etkili örgütlerden biri olarak küresel ölçekte eğitim ve araştırma etkinlikleri düzenlemektedir. Medya kuruluşlarının şiddet haberlerinin hem gazeteciler hem de haber tüketicileri üzerindeki etkisi konusunda farkındalık kazanmasını savunan DART Merkezi'ndeki araştırmaların da katkısıyla dünya çapındaki bazı büyük haber kuruluşları (Reuters, BBC, CNN, AP gibi) haber merkezi eğitim faaliyetlerine travma ve stres konusunda çalışmaları da dahil etmiştir (Massé, 2011; Beam ve Spratt 2009).

Travmayı haber yapan gazetecilerin travmanın etkileriyle baş etmeleri için bilgilendirici yayınlar hazırlayan Poynter⁹, gazetecilerin herhangi bir tehlikeye maruz kalmadan gazetecilik yapma haklarını savunan bir yapılanma olan CPJ¹⁰ de gazetecilerin güvenlikleri, hakları ve kendilerini şiddete karşı nasıl koruyacakları konusunda çalışmalar yürütmektedir. Dünyanın dört bir yanından üye olan gazeteciler tarafından yönetilen bir kuruluş olan Newssafety¹¹ gazeteciler arasında yardımlaşma ve birlikteliğin ve gazeteci güvenliğinin sağlanması konularında çalışmaktadır. IWPR¹² de çatışma ve kriz içindeki ülkelerdeki muhabirleri ve gazetecileri destekleyen bir kuruluştur. Gazetecilere dünya çapında araştırma ve iş birliği yapmaları için ilham vermeyi amaçlayan Küresel Araştırmacı Gazetecilik Ağı (GIJN)¹³'nin araştırmacı gazetecilik hakkında kaynak ve önerilerine kurumun internet sitesinde yer alan GJN Türkçe sayfasından da (<https://gijn.org/gijn-turkce/>) erişebilmektedir.

⁹ Poynter Institute for Media Studies (Poynter Medya Çalışmaları Enstitüsü) <https://www.poynter.org/> “E.T.02/03/2023”

¹⁰ International Consortium of Investigative Journalists (Uluslararası Araştırmacı Gazeteciler Konsorsiyumu) <https://cpj.org/> “E.T.02/05/2023”

¹¹ International News Safety Institute (Uluslararası Haber Güvenliği Enstitüsü) <https://newssafety.org/> “E.T.02/05/2023”

¹² The Institute for War and Peace Reporting (Savaş ve Barışta Muhabirlik Enstitüsü) (www.iwpr.net) “E.T.03/02/2022”

¹³ Global Investigative Journalism Network (Küresel Araştırmacı Gazetecilik Ağı). <https://gijn.org/> “E.T.13/03/2023”

Türkiye’de gazetecilerin travma haberciliği konusunda bilinçlendirilmesi ve eğitime yönelik kurumsal çalışma ve faaliyetlerin önemi mesleki alanda son birkaç yıldır tartışılmaya başlanmıştır. Anadolu Ajansı’nın (AA) ve Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı gibi resmi kuruluşların afet/travma haberciliği konusunda yayın ve eğitim faaliyetlerinde son yıllarda artış gözlense de bu çalışmalar kapsamında daha çok haber medyasının ve gazetecilerin afet olaylarındaki rolü ve etik sorumluluklarına odaklanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte amacı gazetecilerin her türlü baskıya karşı çıkmalarını, sendikalaşmalarını ve cezaevlerinde olan gazetecilerin haklarını savunmak olan Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS)¹⁴ web sitesi üzerinden gazetecilere psikolojik destek sağlamaktadır. Ayrıca gazeteciliğe dair güncel bilgi ve gelişmeler hakkında içerik üretilip yayınlayan çeşitli bağımsız dijital platformlar (Journos, NewsLab Turkey, Açık Veri ve Veri Gazeteciliği, BİA (Bağımsız İletişim Ağı) gibi) son yıllarda gazetecilik ve travma konusunda yayınlara ve bu konuda faaliyet gösteren uluslararası kuruluşların çalışmalarına önemli ölçüde yer vermektedir.

1.2. Türkiye’de Deprem Gerçeği ve 1999 Marmara Depremi

Yirmi birinci yüzyılın en önemli sorunlarından biri olan doğal afetler tüm insanlığı etkilemekte, her yıl birçok ülke ya da bölgede ardı ardına büyük ölçekli deprem, sel, fırtına, çığ, heyelan, kasırga, tsunami gibi doğa kaynaklı felaketler yaşanmaktadır. Bununla birlikte doğal afetlerin türleri gibi etki düzeyi ve sonuçları da bölgelere göre farklılaşmakta, ülkelerin gelişmişlik düzeyi, altyapı ve hazırlık koşulları tahribatın boyutlarında belirleyici olmaktadır. Türkiye’de doğal afet denildiğinde ilk akla gelen afet türü depremlerdir. Dünya genelinde meydana gelen yaklaşık 52 çeşit afet arasında yıkıcılığı en yüksek olan doğal felaketin depremler olduğunu belirten Işık vd., deprem kuşağında olan Türkiye’de en yüksek afet oranının %61’le depremler olduğunu ve en büyük yıkımların depremlerde meydana geldiğini (2012, s.86), Benli vd. de, afetlerde meydana can kayıplarının %60 gibi önemli bir bölümünün depremlerden kaynaklandığını kaydetmektedir (2018, s.42). Bu çalışmaya gazetecilerin deneyimleri çerçevesinde konu olan 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi, bir deprem ülkesi olan Türkiye’nin deprem gerçeğiyle en ağır biçimde yüzleştiği dünyada yaşanan en büyük

¹⁴ Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS). <https://tgs.org.tr/psikolojikdestek/> “E.T.23.12.2022”

felaketlerden biri olarak kayıtlara geçmiştir.¹⁵ Son birkaç yılda ardı ardına yaşanan ve ağır tahribatla sonuçlanan deprem, sel, orman yangını gibi büyük felaketlerin de açıkça ortaya koyduğu üzere, afetler bakımından ‘yüksek riskli’ ülkeler grubunda yer alan Türkiye¹⁶, deprem politikalarındaki ihmale ve tedbirsizliğin sonuçlarına bağlı olarak 1999 depreminde sosyoekonomik açıdan büyük yıkımla karşı karşıya kalmıştır. Depremin Türkiye’nin önemli sanayi merkezlerinin bulunduğu, şehirleşme ve nüfus yoğunluğunun fazla olduğu bir bölgede meydana gelmesi, can ve mal kaybının çok olmasıyla sonuçlanmıştır (Özmen, 2020, s.13).

17 Ağustos 1999’da merkez üssü İzmit’in (Kocaeli) Gölcük ilçesi olan ve 7.4 şiddetinde meydana gelen 45 saniyelik deprem özellikle İzmit, Adapazarı ve Düzce’de büyük tahribata sebep olmuş, Ankara’dan İzmir’e kadar geniş bir alanda da hissedilmiştir (Özgentürk-Ayaksız, 2004, s.5). 17 Ağustos 1999 İzmit-Adapazarı ve hemen ardından meydana gelen 12 Kasım 1999 Düzce depremleri oluşturdukları yıkım nedeniyle Türkiye’de yüzyılın felaketi olarak adlandırılmıştır (Sakarya Üniversitesi Afet Yönetim Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2021). Devlet Planlama Teşkilatı’nın (DPT), hazırladığı 2007 tarihli rapora göre de 17 Ağustos 1999 tarihinde yaşanan ve Richter ölçeğine göre 7.4 olarak kaydedilen deprem Türkiye’nin 20. yüzyılda yaşadığı en büyük felaketlerden biridir. Türkiye’nin en kalabalık ve en aktif ekonomisinin olduğu Marmara bölgesinde etkili olan deprem Kocaeli, Sakarya, Yalova, İstanbul, Bolu, Bursa ve Eskişehir illerini de kapsamış ancak Kocaeli, Sakarya ve Yalova’da daha fazla can ve mal kaybına yol açmıştır. Resmi rakamlara göre, depremde 18 bin 373 kişi hayatını kaybetmiş, 48 bin 901 kişi de yaralanmıştır (DPT, 2007, s.11-17). Özmen’in hazırladığı rapora göre Kocaeli’nde kayıtlara geçen can kaybı 9 bin 476, yaralı sayısı 19 bin 447; depremin en çok yıkıma yol açtığı ikinci il olan Sakarya’da ise can kaybı 3 bin 890, yaralı sayısı ise 7 bin 284’tür (2020, s.14). Dünya ölçeğinde de geniş yankı bulan depremin ardından bölgeye Kızılây, Arama Kurtarma Timi (AKUT) ve sivil savunma uzmanlarının yanısıra İngiltere, Yunanistan, ABD ve Japonya başta olmak üzere çok

¹⁵ “Dünyada büyük deprem felaketleri”, 22 Mayıs 2003, (<http://arsiv.ntv.com.tr/news/216736.asp>)
“E.T.10/05/2023”

¹⁶ Küresel Risk Yönetim Endeksi’ raporuna göre Türkiye 2019’da 5.0 endeks puanıyla insani krizler ve afetler açısından “yüksek riskli” ülkeler grubundadır ve 191 ülke içinde 53. sırada yer almaktadır. Afet tehlikesi ve maruz kalma puanına göre ise en riskli 10. ülkedir.
(Bkz: https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_kutuphane/kurumsalraporlar/afet_istatistikleri_2020_web.pdf). “E.T.02/05/2023”

sayıda ülkeden yardım görevlisi gelmiş (BBC News, 2019)¹⁷, Türkiye medyası dışında önde gelen uluslararası yayın kuruluşları da depremi günlerce yakından takip etmiştir.

1999 Marmara Depremi ardında binlerce ölü, yaralı ve harap olmuş şehir bırakmış, depremin getirdiği yıkımlar yıllarca etkisini devam ettirmiştir. Depremın şokunun yaşandığı ilk zamanlarda günlerce temel ihtiyaç maddelerinin temininde sıkıntılar yaşanmış ve ulaşım felç olmuştur. Arama kurtarma çalışmaları artçı depremler nedeniyle olumsuz etkilenmiştir. Binlerce depremzede, kurtarma ekibi, sağlıkçı ve gazeteci travma yaşamış veya yaşanan travmalara maruz kalmıştır. Bazı yerlere kurtarma ekiplerinin ulaşması ise günler sürmüştür. Bazı noktalarda enkaz kaldırma çalışmaları aylarca devam etmiş gündelik hayat uzun süre eski ritmine ulaşmamıştır.

1999 Marmara depremiyle ilgili resmi raporlar ve bilimsel araştırma ve istatistikler, depremde yaşanan can kaybı ve mali hasar konusunda ayrıntılı veriler sunsa da depremin insani boyutu en çok da gündelik hayatın nabzını tutan gazetelerden izlenebilmektedir. Sosyal medyanın olmadığı ve haberlerin geleneksel medyadan takip edildiği deprem döneminde, uluslararası ve ulusal düzeyde tanınmış birçok medya kuruluşu deprem bölgesinde görev yapmış, yaşanan trajedi depremle ilgili haber ve röportajlardan izlenebilmiştir. Depremde görev yapan gazetecilerin tanıklıkları ve izlenimleri de yaşanan acı ve yıkımın boyutunu çarpıcı biçimde yansıtmaktadır. Bu tanıklık ve izlenimler de ancak gazetecilerle yapılan mülakatlardan ve yazdıkları anı kitaplarından okunabilmektedir. 1999 Marmara Depremi'nin ardından bölgede muhabirlik yapan Mete Çubukçu (2005) anılarında depremin üzerinde yarattığı travmatik etkiyi uzun süre atlamadığını anlatmaktadır. Journo'dan Sevim Gözay'ın (2020), 1999 depreminin yirminci yılı dolayısıyla hazırladığı ve depreme tanıklık eden gazetecilerle görüştüğü "Gazeteciliğin En Uzun Günü" başlıklı haberde, Semra Kardeşoğlu muhabir olarak görev yaptığı depremde nasıl etkilendiğini şu cümlelerle dile getirmektedir:

"O gün tanıklık ettiğim şeyleri ömür boyu unutmam mümkün değil. Her taraf bir enkaz yığını, enkazın içinde onlarca insan, onların kurtarılmasını bekleyen yakınları... Eve döndükten sonra o gün giydiğim tüm kıyafetleri, ayakkabımı,

¹⁷ BBC News. (2019,12 Ağustos). 17 Ağustos Depremi: 1999 ve sonrasında neler yaşandı, kaç kişi hayatını kaybetti? Erişim adresi:[https:// www. bbc. com/turkce/haberler-turkiye-49322860](https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-49322860)
"E.T.13/08/2022"

apartmanın kalorifer kazanı vardı, oraya attım. Kış geldiğinde yakılsın ve o kokuyu bir daha hatırlamayayım diye. Ama olmadı, hiç unutmadım o kokuyu.”

Gözay’ın “gazeteciliğin en uzun günü” diye nitelediği ve ulusal medya kuruluşlarından gazetecilerin geçici sürelerle ve/veya aralıklarla görev yapmalarına rağmen derinden etkilendiği Marmara depremini bölgedeki yerel gazeteciler birebir yaşamıştır. Depremde büyük yıkımın yaşandığı Sakarya, yerel medyanın da en çok zarar gördüğü kentlerden biri olmuştur. Kentin ve aynı zamanda Sakarya basının merkezi olan Adapazarı’nın depremde can ve mal kaybı açısından en ağır hasar gören yerleşim yeri olması, kentin kültür ve basın hayatında telafisi mümkün olmayan tahribat ve izler bırakmıştır. 2004 yılında Adapazarı Belediyesi tarafından açılan ve 1999 depremine ilişkin toplumsal hafıza ve deprem farkındalığı açısından önemli bir mekan olan Deprem Müzesi, Sakarya’nın deprem deneyimi, deprem felaketinin insani boyutu ve kentin kültür ve basın merkezi Adapazarı’nda yaşanan yıkım hakkında fikir verir niteliktedir. 1999 Marmara depremi, Türkiye’de deprem konusunda toplumsal farkındalığın oluşmaya başlaması açısından bir dönüm olarak kabul edilebilirse de, 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli deprem felaketi afet yapılanması konusundaki ihmali bir kez daha göz önüne sermiştir.

BÖLÜM 2: YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Tasarımı

Sakarya'daki yerel gazetecilerin 1999 Marmara Depremindeki kişisel ve mesleki deneyimlerini konu alan ve 8 yerel gazeteciyle gerçekleştirilmiş yarı yapılandırılmış görüşmelere dayanan bu çalışma nitel araştırma yaklaşımına göre tasarlanmıştır. Nitel araştırma yaklaşımı, Creswell'in (2017) de belirttiği gibi, sosyal ya da beşeri bir probleme bireylerin veya grupların atfettiği anlamları keşfetme ve anlamaya yönelik bir yaklaşımdır. Araştırma süreci; soruların ve işlem basamaklarının geliştirilmesi, genellikle katılımcıların kendi ortamlarından veri toplanması, özel durumlardan genel temalara ulaşılarak tümevarımsal veri analizi yapılması ve araştırmacının verilerin anlamını yorumlama aşamalarını kapsamaktadır (Creswell, 2017, s.4). Nitel araştırmada, akışkan ve hareketli toplumsal yaşamı değişkenlere ya da sayılara dönüştürmek yerine, insanların fikirleri ve bakış açıları ödünç alınmakta, değişkenler yerine motifler, temalar, ayrımlar ve bakış açıları irdelenmektedir (Neuman, 2020, s.307). Nitel araştırmalarda doğruluğu ya da yanlışlığı test edilen önceden belirlenmiş bir kuram ya da hipotez söz konusu değildir ve toplanan veriler tümevarım ilkelerine göre incelendiğinden araştırmanın başında oluşturulan kavramsal ve yöntemsel yapı süreç içerisinde değişimlere uğrayabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.46-47)

Nitel yaklaşımın toplumsal yaşamın ve deneyimlerin yorumuna olanak tanıyan araştırma desenlerinden biri de 'fenomenoloji'dir. Fenomenolojik araştırma, araştırmacının katılımcılar tarafından tanımlanmış şekliyle bir fenomenle ilgili bireylerin yaşanan deneyimleri betimlediği (Creswell, 2017, s.14), günlük deneyimlerin doğası ve anlamına dair derinlemesine bir anlayışın kazanılmasını amaçlayan bir araştırma desendir (Patton, 2014, s. 104). Bu araştırma da, 1999 Marmara Depremini yaşamış Sakaryalı 8 yerel gazetecinin depremle ilgili deneyimlerini, onların bakış açısı, hatıraları ve hikâyelerinden hareketle anlamlandırabilmek ve betimlemek amacıyla fenomenolojik desende tasarlanmıştır. Nitel yaklaşımın ve deneyimleri keşfetmeye yönelik fenomenolojik desenin temel veri toplama tekniklerinden olan "görüşme" tekniğinin kullanıldığı ve yarı yapılandırılmış görüşmelerle gerçekleştirilen araştırmada veriler nitel içerik analiziyle çözümlenmiş ve

bulgular, araştırma soruları ve verilerden hareketle oluşturulmuş tematik başlıklar altında sunulmuştur.

2.2. Araştırma Örnekleme: Katılımcıların Belirlenmesi

Sakarya'daki yerel gazetecilerin 1999 Marmara Depremindeki deneyimlerini konu alan araştırma kapsamında, depremin yaşandığı dönemde aktif olarak gazetecilik yapan ve depreme tanıklık eden 8 yerel gazeteciyle görüşülmüştür. Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan katılımcı gazeteciler, araştırmanın problemi ve hedefi doğrultusunda amaçlı örneklem kapsamında kartopu örnekleme tekniğiyle belirlenmiştir.

Nitel bir araştırmanın amacının bir popülasyonu temsil etmek ve genellemelere varmak değil, “daha büyük bir süreç, ilişki ya da sosyal bilim ile ilgili bilgilerimizi derinleştirmek” olduğuna dikkat çeken Neuman'ın Flick'e (1998) atıfla belirttiği gibi nitel araştırmada “incelenecek insanların nasıl seçilebileceklerini belirleyen temsil edilebilirliklerinden ziyade, araştırma konusu açısından önemleridir” (Neuman, 2020, s.395-396). Dolayısıyla niteliksel araştırmalarda örneklem seçiminde, araştırmanın problemi doğrultusunda anlamlı ve zengin veri sunabileceği düşünülen katılımcılara ulaşmak amacıyla genelde “amaçlı (ölçüt) örneklem” ve “kartopu (zincirleme) örneklem gibi” olasılıklı olmayan ve araştırmacının ölçütlerinin belirleyici olduğu örneklem türlerine yönelim söz konusu olmaktadır. Ölçüt örnekleme olarak da adlandırılan amaçlı örneklem, araştırmacının amacına uygun özellikte katılımcı (ya da dokümanı) araştırmaya dahil edebilmek için belirli ölçütler geliştirerek yapılandığı bir örnekleme yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, Patton, 2014). Kartopu ya da zincirleme örnekleme tekniğinde ise araştırmacı bir bağlantı noktasıyla yola çıkmakta ya da bir katılımcının öneri ya da yönlendirmesiyle diğerlerine ulaşabilmektedir (Neuman, 2020). Patton (2014)'un da işaret ettiği gibi, kartopu örnekleme, evrene dair bilgilerin yetersiz olduğu ya da örnekleme kimlerin dahil edileceğinin net saptanamadığı durumlarda elverişli olabilmektedir.

Bu çalışmada da araştırmacı, araştırmanın amacı uyarınca başlangıçta, 1999 depremine Sakarya'da yerel bir gazeteci olarak tanıklık etmiş, özellikle sahada muhabir olarak görev yapmış, görev yaptığı kuruluş (TV, gazete ya da ajans bağlantılı) ve yaşı, iş deneyim süresi ve cinsiyet açısından farklı niteliklere sahip gazetecilerle görüşmeyi

hedefleyerek yola çıkmış ve bu ölçütler çerçevesinde bir katılımcı grubuna ulaşmayı amaçlamıştır.

Bununla birlikte depremin meydana geldiği tarihte Sakarya’da kaç gazeteci olduğuna, kaçının depremi yaşadığı ve afet sürecinde görev yaptığına dair net bir bilgi ya da veri olmadığından ilk etapta Sakarya Gazeteciler Cemiyeti (SGC) Başkanı Sezai Matur’la temas kurularak kendisinden araştırma amacına uygun katılımcıların tespiti için tavsiye istenmiştir. 2007 yılından bu yana SGC Başkanlığı’nı yürüten, Sakarya’da doğup büyümüş ve depremi yaşamış bir gazeteci olan Matur (56), yapılan görüşmede, 1992 yılında Sakarya’da gazeteciliğe başladığını ancak deprem döneminde bir kuruma bağlı ve aktif olarak gazetecilik yapmadığını belirtmekle birlikte, dönemin yerel medya ortamına hakim bir yerel gazeteci olarak hem katılımcılara erişimde hem de döneme ilişkin verdiği bilgilerle çalışmaya önemli katkı sağlamıştır. Nitekim depremin hemen öncesinde yeni bir ekiple Sakarya basınının önde gelen gazetelerinden ‘Adapazarı’ gazetesinde göreve başlayacakken deprem nedeniyle bunu ertelemek zorunda kaldıklarını belirten Matur’un yönlendirmesiyle ilk etapta 3 gazeteciye ulaşılmıştır. 3 gazeteciyle randevu alınarak gerçekleştirilen ve araştırma hakkında bilgi verilen ön görüşmede gazeteciler çalışmaya katılmayı kabul etmiş ve o dönem birlikte çalıştıkları diğer gazetecilerin adlarını da vererek önerileriyle diğer katılımcılara erişmemizi sağlamışlardır. SGC Başkanı Matur’un ve onun aracılığıyla ulaşılan ilk 3 gazetecinin önerisiyle 6 gazeteciye daha ulaşılmışsa da, farklı bir medya kuruluşundan 2 gazetecinin işlerinin yoğunluğu ve diğer nedenlerle görüşmeye katılmaması sonucu, araştırma depremi yaşayan ve haberleştiren toplam 8 gazeteciyle gerçekleştirilebilmiştir.

Deprem döneminde katılımcılardan 4’ü yerel TV ve gazetelerde, diğer 4 katılımcı ise Sakarya’da yaşayıp ulusal haber kuruluşlarına (ajans, gazete ve TV) bağlı olarak çalışmış yerel gazetecilerdir. Yerel basında çalışan 4 katılımcıdan 1’i gazete muhabiri, 2’si gazete yazı işleri ve spor müdürü, 1’i de TV genel yayın yönetmeni statüsündedir. Depremde ulusal ajans ve haber kuruluşlarına bağlı çalışan katılımcılardan 1’i ajans bölge temsilcisi, 3’ü ise muhabir olarak görev yapmış katılımcılardır. Katılımcı gazetecilerin tamamı erkektir. Türkiye’de yerel medyada özelde de Sakarya’da kadın gazeteci oranının erkek nüfusa kıyasla düşük olduğu verili¹⁸ ve aynı zamanda

¹⁸ Sakarya yerel basını üzerine Şahin’in 2005, Yazıcı’nın da 2014 tarihli araştırması, Sakarya’da kadın gazeteci sayısının yıldan yıla artış göstermekle birlikte erkek nüfusa oranla oldukça düşük olduğunu

gözlemlenebilir bir durumdur. Gerek deprem sonrası dönemde Sakarya basını/medyası üzerine yapılan araştırmalardan gerekse katılımcı gazetecilerin verdikleri bilgilerden bu oranın depremin meydana geldiği 1999 yılından önce çok daha düşük olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim katılımcı gazeteciler, 1999 öncesi dönemde Sakarya’da kadın gazeteci sayısının 3-4 kişiyle sınırlı olduğunu, bu gazetecilerin de daha ziyade büro içi görevlerde, kısmen de yönetici kadrolarında yer aldıklarını ifade etmişlerdir. Bu duruma da bağlı olarak çalışma, depreme tanıklık eden 8 erkek yerel gazeteciyle sınırlı kalmıştır. Görüşmeciler çalışmada gerçek isimlerinin kullanılması konusunda izin vermiştir.

Görüşmeye katılan yerel gazetecilerin demografik bilgileri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1: Katılımcı Bilgileri

Katılımcılar	Yaş	2022 Görev	1999 Marmara Depreminden Önceki Görev
Ahmet Bağ	62	Oksijen TV Yayın Koordinatörü ve yazar	Kent TV Genel Yayın Yönetmeni
Ali Fikri Aşık	68	Sakarya Yenigün gazetesi Spor Servisi Müdürü	Adapazarı gazetesi Spor Servisi Müdürü
Müjdat Çetin	57	Sakarya Gazeteciler Birliği Başkanı Sakarya Yenigün gazetesi Sorumlu Yazı İşleri Müdürü	Adapazarı gazetesi Yazı İşleri Müdürü
Ekrem Ürdüç	42	Sakarya Yenigün gazetesi Yazı İşleri Müdürü	Adapazarı gazetesi muhabir
Murat Uygun	63	Sakarya Gazeteciler Cemiyeti Başkan Vekili Halk 54 haber sitesi yazarı	Sabah ve ATV Bölge Müdürü
Mehmet Karakaş	64	TRT Sakarya temsilcisi	İhlas Haber Ajansı Sakarya muhabiri
Hüseyin Cumalı	55	Sabah gazetesi Sakarya muhabiri	NTV ve Sabah gazetesi Sakarya muhabiri
Recayi Yüksel	50	Sakaryakent haber sitesi Genel Yayın Müdürü	İhlas Haber Ajansı Sakarya muhabiri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

ortaya koymaktadır. Yazıcı’nın 2014 yılında Sakarya’da çıkan 6 gazetede yaptığı araştırmaya göre yerel gazete çalışanlarının yaklaşık üçte ikisi erkek çalışanlardan oluşmaktadır (Yazıcı, 2014, s.189). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/> “E.T.20/04/2023”

2.3. Veri Toplama ve Analiz Süreci

Bu çalışma 1999 Marmara Depremine tanıklık etmiş Sakaryalı 8 yerel gazeteciyle yüz yüze yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelere dayanmaktadır. Nitel araştırmanın amacı sosyal birer varlık olarak insanların dünyaya ilişkin algılarını yorumlamak ve anlamak olduğu için bu çalışmalarda görüşme tekniği sıklıkla kullanılmaktadır (Glesne, 2015, s.11). Görüşme tekniği aracılığıyla araştırma konusu ve yaşananların araştırma grubunu nasıl etkilediğine ilişkin veriler toplanmakta, bireylerin bakış açıları ve onları oluşturan süreçler anlaşılmaya çalışılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.41). Fenomenolojik bir çalışmada araştırılan deneyimlerin ve fenomenlerin zengin ayrıntılarının ortaya çıkarılması için yarı yapılandırılmış görüşme yönteminin sıkça kullanıldığını söyleyen Pietkiewicz and Smith, yarı yapılandırılmış görüşmelerin araştırmacıya konuyu daha ayrıntılı olarak inceleyebileceği sorular sormasına imkan verdiğini ve esneklik sağladığını belirtmektedir (2014, s.10). Nitel araştırmalarda açık uçlu soruların ve yarı yapılandırılmış görüşmelerin amacı, araştırma konusu hakkında çok sayıda kişiden görüş almak değil, küçük bir grupta görüşerek ayrıntılı veri elde edebilmektir. Yerel gazetecilerin deprem deneyimlerine odaklanan bu çalışmada da, katılımcıların kendilerini rahat ifade edebilmesi ve konunun farklı yönlerinin ortaya çıkabilmesi için yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır.

Görüşmeler 14 Haziran 2022-13 Ekim 2022 tarihleri arasında gazetecilerin ofislerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma ve görüşmeler için Sakarya Üniversitesi Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır (EK 1). 40 ila 90 dakika süren her bir görüşme katılımcıların izni alınarak ses kaydı ve kamera kaydı yapılmıştır. Katılımcılardan Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formunu (EK 2) imzalarken araştırmada adlarının yer alıp almaması konusundaki tercihlerini belirtmeleri istenmiş, kimlik bilgilerini belirtip belirtmeme konusunda esneklik tanınmış, katılımcılardan hiçbiri bu konuda çekince beyan etmemiştir. Görüşmeler, literatürü de dikkate alarak hazırlanan ve katılımcıların deprem sırasındaki kişisel ve mesleki deneyimlerini anlamayı ve öngörülme deneyimlerini de keşfedebilmeyi amaçlayan yarı yapılandırılmış rehberliğinde yürütülmüştür. Katılımcılarla görüşmelerden sonra da telefon ve e-posta yoluyla anlaşılamayan noktalar ve teyit için irtibat kurulmuştur.

Görüşme verileri nitel içerik analiziyle çözümlenmiştir. Nitel içerik analizi, nitel verilerin belli tema ve kategoriler çerçevesinde sistematik olarak sınıflandırılarak araştırmanın amacı doğrultusunda anlam ifade eden örüntülerin açığa çıkarılmasını sağlayan bir analiz tekniğidir. Nitel verideki belirgin anlamların yanısıra örtük anlamları da çıkarsamaya ve verilerin bağlama dayalı olarak yorumlanmasına imkan veren bu teknik, salt betimleyici bir çözümlemeden farklı olarak verilerin derinlemesine incelenerek verileri açıklayan kavramlara ve temalara ulaşılmasını sağlamaktadır (Kümbetoğlu, 2020; Yıldırım ve Şimşek, 2016). Nitel verinin analizi bütünüyle araştırmacının seçeceği kod ve kategoriler üzerinden yapılmaktadır (Kümbetoğlu, 2020, s.83). Nitel analizin ilk aşamasında yapılacak işlem verilerin analiz için hazırlanması ve düzenlemesidir (Creswell, 2017, s.197). Bu çalışmada da görüşmelerin analizinde ilk etapta, tüm görüşme kayıtları çözümlenerek yazıya geçirilmiştir. Ardından verilerin tamamı okunmuş ve verilerin “aynı kategori içine alınarak düzenlenmesi” (Creswell, 2017, s.197) ya da “saptanan kelimeler ve kavram/göstergeler altında bölümlenmesi” (Kümbetoğlu, 2020, s.85) işlemi olan kodlama işlemine geçilmiştir. Nitel verilerin analizinde araştırmacı, kodlama işlemini katılımcılardan toplanan verileri temel alarak, önceden belirlenmiş kavramlaştırmalar temelinde ya da her ikisinin bir kombinasyonu kullanarak gerçekleştirebilmektedir (Kümbetoğlu, 2020; Creswell, 2017). Çalışma kapsamında da ham görüşme verileri öncelikle literatürdeki kavramlardan, araştırma sorularından ve metnin kendisinden çıkarsanan kelime ve kavramlar altında ayrıştırılarak kodlanmış, ardından kodlanan veriler geçici başlık ve kategoriler altında bir araya getirilmiştir. Veri analizinin son aşamasında araştırma soruları ve temelde verilerden hareketle ana temalar belirlenmiş ve bulgular bu temalar altında sunulmuş ve yorumlanmıştır.

2.4. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Nitel ve nicel araştırmacılar için geçerlik ve güvenilirliğin son derece önemli olduğunu ancak değerlendirme ölçütlerinin birbirinden farklı olduğunu söyleyen Yıldırım ve Şimşek, nicel araştırmalarda bilimselliğin ölçütünün “güvenirlik” yani tekrar edilebilirliğin ön planda olmasına rağmen nitel araştırmalarda daha çok “geçerlik” yani inandırıcılığın ön planda olduğunu belirtmektedir (2016, s.270-284). Creswell de, nitel araştırmalarda “geçerliğin” araştırmada araştırmacının belirli süreç ve yöntemler

kullanarak kontrolü sağlamasını ifade ettiğini, “güvenirlik”in ise farklı araştırmacı ve araştırmalar açısından araştırmanın yaklaşımındaki tutarlığı ifade ettiğini söylemektedir (2017, s.201).

Nitel bir çalışmada geçerlik ve güvenliği “doğru bilgiye ulaşma konusunda gereken önlemlerin alınması (yani ”geçerlik”) ve araştırma sürecini ve verileri açık ve ayrıntılı bir biçimde, yani bir başka araştırmacının değerlendirmesine olanak verecek biçimde tanımlaması (yani ”güvenirlik”), nitel araştırmacının karşılaması gereken önemli beklentilerdir” şeklinde açıklayan Yıldırım ve Şimşek, nitel araştırmanın temel kurallarına göre gerçeklerin bireylere ve içinde bulundukları ortama göre devamlı değişmekte olduğu kabul edildiğinden dolayı yapılan bir araştırmanın benzer gruplarda aynı sonuçları vermesinin veya aynen tekrar edilmesinin de mümkün olmadığını, bundan dolayı nitel araştırmalarda güvenirliliğin farklı şekilde ele alındığını belirtmektedir(2016, s. 272-285).

Yıldırım ve Şimşek, nitel araştırmalarda çalışmanın yüz yüze yapılması, ayrıntılı derinlemesine bilgi toplanması, verilerin ayrıntılı olarak raporlanması, araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması (doğrudan alıntılara yer vermek), veri toplama ve analiz sürecinde tutarlı olunması, verilerle sonuçların uyuşması, bir ölçüye kadar genelleme yapılabilmesi, örneklemin ele alınan konunun daha kolay anlaşılmasını sağlayacak çeşitlilikte olması, okuyucunun araştırmacının ulaştığı sonuçlarla kendi deneyimleri arasında ilişki kurabilmesi geçerlik ölçütleri olarak kaydetmiştir (2016, s. 270-272). “Eğer çalışmacı detaylı alan notlarını yüksek kalitede bir ses kayıt cihazıyla kaydetmiş ve bunları yazıya aktarmışsa güvenilirlik arttırılabilir” (Creswell, 2017, s.253). Yıldırım ve Şimşek, nitel araştırmalarda güvenirlilik ölçütlerini çalışmanın stratejisinin daha belirgin hale getirilmesi, diğer araştırma ve stratejilerden yararlanılması, araştırmanın veri kaynağı ve örnekleminin açık biçimde tanımlanması, benzer çalışmalarda elde edilen benzer sonuçların kavramsal çerçevede kullanılması, veri toplama ve analiz aşamalarının ayrıntılı olarak açıklanması olarak sıralamaktadır (2016, s. 273-285).

Bu araştırmada Yıldırım ve Şimşek (2016) ve Creswell (2017)’in nitel çalışmalarda, araştırmanın niteliğine ve gereklerine bağlı olarak kısmen ya da tümüyle kullanılabilen geçerlilik ve güvenilirlik stratejileri/yöntemleri arasında önerdiği çalışmaların yüz yüze

yapılması, ayrıntılı derinlemesine bilgi toplanması, verilerin ayrıntılı raporlanması, doğrudan alıntılara yer vermek, analiz ve veri uyumu, örneklemin ele alınan konuyu daha anlaşılır kılacak çeşitlilikte olması, benzer sonuçların kavramsal çerçevede kullanılması stratejileri bu çalışmaya uygulanmıştır. Süreç boyunca gazetecilerle görüşme dışında birçok kez telefonla ya da yüz yüze görüşmeler yapılarak görüşmede anlaşılmayan/açıklanması gereken veya daha fazla detay istenen bölümlerle ilgili görüşülmüştür. Görüşme yapılan gazetecilere çalışmayla ilgili soruları eklemek istedikleri olursa araştırmacıya ulaşacakları e posta ve telefon numarası verilmiştir. Görüşmelerden önce çalışmanın geçerliğini ve güvenilirliğini sağlamak için Sakarya Üniversitesi Etik Kurulu'ndan gerekli etik izinler alınmıştır (EK1) ve görüşülen gazetecilere görüşmelerin amacını, çalışmanın konusunu, çalışmaya kaç kişinin katılacağı ile ilgili bilgileri içeren Etik Kurulu Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu imzalatılmıştır (EK 2). Çalışmanın veri toplama ve çözümleme sürecinde uzman görüşü alınmıştır. Görüşme için hazırlanan yarı yapılandırılmış sorular (EK 3) da uzman görüşü alınarak düzenlenmiştir.

BÖLÜM 3: BULGULAR VE YORUM

3.1. Depremde Sakarya Medyası ve Gazetecilerin Durumu

Doğal afetlerin meydana geldiği bölgedeki medya kuruluşları ve yerel muhabirler, afet bölgesinin durumunu ve yıkıma uğramış insanların seslerini kamuoyuna duyurmak açısından önemli bir konuma sahiptir. Büyük ölçekli afetler, ulusal ve uluslararası medya kuruluşları tarafından da yakından takip edilse de yerel haberciler, afete yakınlıkları, bölgeyi ve insanlarını tanımaları ve bilgiye erişebilecek kanalları ve kaynaklarla bağlantıları dolayısıyla bölgenin durumunu haberleriyle ülke gündemine taşıyabilirler. Öte yandan afete yakın olmak, bölgedeki medya kuruluşları ve haberciler için aynı zamanda daha fazla risk, kayıp ve yıkım anlamına gelebilmektedir. Afetlerin yerel gazeteciler açısından zorluğu tanıklık ettikleri ve haber yapmakla yükümlü oldukları afetin aynı zamanda mağduru konumunda olmalarıdır. Afeti ailesi ve çevresiyle birlikte an be an tecrübe eden, hem kendi hem yakınlarının hayatından endişe duyan, maddi ya da manevi zarar gören ve normal hayatı her yönden kesintiye uğrayan bir yerel gazetecinin tüm bu zorluklarla mücadele ederken bir yandan da görevini yapması beklenmektedir.

Görüşmeci gazetecilerin anlattıkları, Sakarya’da ve Adapazarı merkezde büyük çapta yıkıma yol açan 1999 depreminin kentin basın hayatında yarattığı tahribatla birlikte, yerel gazetecilerin bir yandan kişisel kendi yıkım ve kayıplarının, diğer taraftan işlerini yapmaya elverişli koşullardan yoksunluğun mücadelesi içinde olduklarını ortaya koymuştur. Depremden ilk görüntülerin elde edilmesinde yerel medya önemli bir konumdaysa da, depreme bizzat maruz kalan, hayati risk atlatan, evini, işyerini, yakınlarını kaybeden bir gazetecinin deprem deneyimi bölgeye gelen gazetecilerden farklı bir seyir izlemektedir. Bu tema altında depremin Sakarya mediasında yol açtığı yıkım ve gazetecilerin deprem anı ve kritik saatlerde yaşadıkları aktarılmıştır.

3.1.1. Depremın Olağan Tanığı Olarak Yerel Gazeteciler: Hem Depremzede Hem Gazeteci

Bir doğal afet yerel gazeteciyi evinde, sokağında, ofisinde ya da yaşadığı şehrin herhangi bir noktasında bulur. Sabaha karşı meydana gelen 17 Ağustos depremi, Sakarya halkının çoğu gibi gazetecileri de evinde, uykusunda yakalamıştır. Görüşülen

gazetecilerden hiçbirisi depremde ciddi bir fiziksel zarar görmemiş ve birinci derecede yakınlarını kaybetmemiştir. Bununla birlikte hepsi, deprem tehlikesini birebir yaşamış, hayati tehlike atlatmış, akrabalarını, komşu ya da arkadaşlarını yitirmiş, doğup büyüdükleri ve yaşadıkları kentin yıkılışına tanıklık etmişlerdir. Gazetecilerin hepsi deprem anında adeta bir kıyameti yaşadığını söylemiş, kimi enkazdan kendi çabalarıyla çıktığı, kimi ailesiyle birlikte güçlkle kaçıp kurtulabildiği anları anlatmıştır:

“Müstakil bir evde oturuyorduk 2 katlı, 1. kattaydım ben. Kendimizi hemen dışarıya attık ama o anda bir toz bulutu kalktı üstümüzden. Karşiki bina yıkıldı... Orada 18 kişi hayatını kaybetti... O andaki duyguları anlatamıyorsunuz bile (sesi titriyor), yani çığlık geliyor, figan geliyor... Bina bizim tarafımıza yıkılsaydı belki de biz çıkamayacaktık evden ama şans eseri diğer yan yola yıkıldığı için evimizden çıktık işte.” (M.Çetin).

“(Deprem) o kadar şiddetli oldu ki ... İki çocuğumdan birini kucağıma birini sırtıma aldım. Tabii bunlar hep zamanla yarıştığınız anlar. Saniyelik hadiseler. Bina gidip geliyor... ... Elektrikler kesik. Üç katlı binadan aşağıya inebildik.” (A.Bağ).

“Gardrop yatağın üzerine kapaklanmış. Bir yandan ne olduğunu anlamaya çalışıyorum. Çocuğum var 3-4 yaşlarında, o(nun) bacakları dolabın altında kalmıştı... Deprem sürerken çocuğumun ayaklarını gardrobun altından çıkarttım... Ondan sonra ilk yaptığım iş kapıyı açmaya çalışmaktı. Kapı açılmadı... Kapının camını kırarak çıktım... Annemi aldım, eşimi aldım, iki çocuğumu aldım, yeğenler bizdeydi, yeğenlerimi aldık aşağı indik... O anda ilk gördüğüm komşumuzun eviydi, o ev çevre yoluna inmişti ve 3.kattaki insanlar pencereden yola indiler.” (H.Cumalı).

“Büyük bir gemide olduğunuzu, bu geminin tufana yakalandığını düşünün. Nasıl sallarsanız, öyle bir hisse kapıldım (anlatırken zorlanıyor.) Size bir şey olmasa da, enkazda kalmasanız bile o insanların çığlıkları, depremin sarsıntısıyla tarifi mümkün olmayan bir duyguya kapılıyorsunuz yani. O yüzden yıkımın boyutunu ben tufanda kalmış bir gemiye benzetiyorum... Bir sağdan bir soldan, karmakarışık bir sarsıntı. Çatır çutur sesler geliyor, evler yıkılıyor, çığlıklar geliyor, insan sesleri... Dışarı çıktığımızda ortalık toz bulutuydu zaten. Yıkılan evlerin tozları, insanların çığlıkları, ne olduğunu anlayamamış halde olan bizler. Böyle bir şok

yaşadık. Ta ki hava aydınlanana, gün ışıyana kadar kimse ne olduğunu ne yaşadığını anlayamadı.” (E.Ürdüç).

“Tam şöyle yatarken bir alev topu gibi ‘huuh’ diye bir şey gelip geçti gözümün önünden... Şöyle bir vurmasıyla sallaması bir oldu. Kendimi divanın dibine zor attım... O 42 saniyede inanın samimi söylüyorum 42 tane kitap yazarsın.” (A.F. Aşık).

“Yani o anda, 45 saniye içerisinde öyle bir duygu oldu ki insanda, artık yalvarıyorsun ‘Allah’ım al canımı’ diye. Öyle bir duruma geldik. Çünkü yatıyorsunuz, bir sağa bir sola sallıyor, karanlığa rağmen görüyorsunuz, hissediyorsunuz. Yani böyle salıncakta sallanıyor gibi, bitmiyor, o 45 saniye bitmiyor.” (M.Karakaş).

“Yeni yatmıştık... Deprem olmaya başladı... Arkasından büyük bir uğultuyla patlama oldu... Bina üstümüze çöktü. Arasından kısa bir sürede güçlkle çıkabildik. Apartmanımız 42 haneydi. Çaresizliği orda gördüm.” (M. Uygun).

Hayati tehlikeyi ve depremin ilk şokunu atlattıktan sonra, gazeteciler ailelerinin güvenliğini sağladıktan sonra yakınlarının ve şehrin durumuna bakmaya çıktıklarını anlatmıştır. Depremde yerel medya önemli bir konumdaysa da, görüşülen gazeteciler depremin kritik saatlerinde işyerlerine ulaşamadıklarından, ulaşırsalar da çoğu yıkılmış ya da hasarlı binalara giriş izni olmadığından, asıl önemlisi kendilerini yakınlarıyla birlikte bizzat yıkımın içinde bulduğundan deneyimleri bu duruma göre şekillenmiştir. Gazetecilerin depremin ilk gününde yaşadıkları şehirde yaşanan yıkımın boyutlarıyla birlikte, depremin yerel gazeteciler açısından bir yakının ya da arkadaşın enkaz altından çıkarıldığı anlara tanıklık etmek, depremden zarar görenleri kurtarmaya çabalamak, bazen de bir tanıdığın ölümü karşısında çaresiz kalmak anlamına geldiğini ortaya koymaktadır. Depreme acil müdahale geciktiğinden gazetecilerin çoğu enkazlara girmek durumunda kalmıştır:

“Sabahleyin, hava aydınlandığında enkazlara girerek şehit olan insanların tek tek cesetlerini çıkardık...bizzat bir arkadaşımın da yardımıyla hepsini boş bir araziye dizdik.” (M.Uygun).

“İlk önce kardeşime gittim. Eniştemi, kardeşimi, yeğenimi kurtardık, gardirop eşya falan düşmüş üzerlerine. Neyse komşuları çağırdık, onları kurtardık... Daha sonra şehrin içini gezmeye başladık. O insanlar, o manzara, insan manzarası... insanlar

yarı çıplak sokaklarda bağıyorlar, ne yapacağını şaşırılmışlar, binalar yıkılmış, kimisi binaların üzerlerine çıkmış bağıyor, yardım çağırıyor.” (M. Karakaş).

Karakaş o gün arkadaşının cesedinin enkaz altından çıkarılışına da tanık olmuştur:

“Bir arkadaşım vardı, bir binanın alt katında duruyordu işte gittiğimde, tabii ki bina çökmüş... sonra kepçeler filan geldi... Arkadaşı çıkarttılar ama arkadaşım yani o kadar kötü haldeydi ki tanıyamadım, pestili çıkmıştı adeta (iki elini birbirine vuruyor,) çok üzülmiştim.”

Gazeteci Aşık da, depremin ilk günü, çalıştığı gazetede yazarlık da yapan arkadaşı Yusuf Özkan’ın enkaz altında öldüğü anlara tanıklık ettiğini ve “Hocam” dediği futbol teknik direktörü Nejat Tayman’ı (1927-2002) güçlükle kurtarabildikleri saatleri anlatırken acil yardım ve kurtarma konusunda yaşanan çaresizliği de ortaya koymuştur:

“Ben hemen ilk işim evimin iki blok arkasında Halk Eğitim Müdürü Yusuf Özkan isminde çok değerli bir arkadaşım vardı. Aynı zamanda gazetemizin de yazarıydı... İlk önce ona koştum ben... İçerden sadece inleme sesi geliyordu böyle. Dinledim, tam ona bir delik buldum. Gireceğim yerde bir deprem oldu... Bir geri çekildim. Sonra o inleme gitti, ölmüştü. İlk koştüğüm kişi o... Ondan sonra Neşat Tayman Hocama gittik. Neşat Tayman Hocamı binanın üstünden alabildik. Oradan çıkardık ki inanır mısınız tırnaklarımızla söktük. Ya araç yok yani betonu kıracak araç bulamıyoruz, ...demiri kesecek makas yok, hiçbir şey, hiçbir şey bulamıyorduk. Tırnaklarımızla destik, böyle tırnaklarımızla eşeleyerek.” (eşeleme hareketi yapıyor).

“O an haber yapmak aklınıza gelmiyor zaten” diyen Gazeteci Ürdüç de yine, depremin ilk günü yaşadıklarını, kendilerini acil desteğe zorlayan koşulları ve yaşanan çaresizliği vurgulayarak anlatmıştır:

“Evden caddeye doğru çıktığımda daha doğrusu çıkmaya çalıştığımda yıkılan evlerin üzerinden geçmek zorunda kaldım... İlk baştaki amacım gözlem yapmaktı. Yani fotoğraf makinesini alıp da fotoğraf çekeyim diye düşünmüyordum... İşte çıkıp gözümüzle görelim, nasıl yıkılmış tanıdıklar var mı enkaz altında kalan. Onlara bir bakalım dedik... O an haber yapmak aklınıza gelmiyor zaten. Yıkımlarınızın, komşularınızın enkaz altından sesleri gelince acaba benim de buna bir faydam olur mu diye tırnaklarıyla, elleriyle işte küreklerle, sopalarla enkaz kazan insanlar var. Onlara yardımcı olmaya çalıştık biz...”

Gazeteci Cumalı, artçı sarsıntılar devam ederken sabaha karşı ailesini güvenli bir yere bıraktıktan sonra şehirde ne olduğuna bakmaya ve haber yapmaya gittiğini belirtmiş ve ilk gittiği yerde tanık olduğu yıkımı ve insanların feryatlarını hiç unutmadığını anlatmıştır:

“Gün ağarınca ilk şoku da atlattık. Ailemi bıraktıktan sonra ilk Şeker Mahalle’sine gitmişim. Mahalledeki tabloyu hiçbir zaman unutmuyorum. Şeker Mahalle’nin Ak Sokak derler o sokağında, ana caddede binalar yıkılmıştı, orda çekim yapmaya başladım...(Oradan) Sakarya Devlet Hastanesi’ne geldim... Orada tablo çok kötüydü. (Hastanenin) bahçesi yaralı doluydu. Ve orda insanları gördüm, çaresiz insanları gördüm, ağlayan insanları gördüm, şoka girenleri, boş boş insanlara bakanları, gökyüzüne bakanları, sessiz duranları, çılgın atanları... Saat aşağı yukarı (sabah) 7-8 sırası hastanenin bahçesine 100-200 tane yaralı var. Her yerinden kan akıyor, yer her yer kan ve onların arasında ben bir yandan gezip fotoğraf çekiyorum. Doktorlar şoktaydı yani ve orada bir yandan da müdahale etmeye çalışıyorlardı. Ama kime müdahale edeceksin yani 3-5 tane doktor var. Canlı canlı insanları dikeyliyorlardı, ben gördüm... (Hastanenin) acil servisi vardı, herkesi dışarı aldılar, acil servise ölüleri dizmeye başladılar.”

Depremi ilk şokunu atlatan Gazeteci Çetin de kendisine yakın bir yerde olan Devlet Hastanesi’nin durumunu merak edip gittiğini ve hastane bahçesindeki acı tabloya tanıklığını anlatmıştır:

“Gün ağardıktan sonra (5-6 civarı)...bisikletim vardı, bindim. Devlet hastanesine gittiğimde bahçede hani böyle derler ya (iç çekiyor) o anı yaşamadan bilmezsiniz. Anlattığım birilerine hikaye gibi gelebilir ama yerlerde yatacak yer yok, yerde, bahçede, acilin önünde, gördüğünüz her yer yaralı dolu.”

Görüşmeye katılan gazetecilerin deprem anına ve ilk güne dair hikayeleri, bir yerel gazetecinin yaşanan felakete doğrudan maruz kaldığını, işinin doğası gereği haber yapmak istediği olayın bir parçası olduğunu, bu durumun onun yaşadıklarını bölge dışından meslektaşlarına kıyasla farklılaştığını ve görgü tanığı, mağdur ve haberci rolü arasında geçişler olan bir deneyim sürecinden geçtiğini göstermektedir.

3.1.2. Depremın Sakarya Medyasına Etkisi

Marmara bölgesinde ve özelde Sakarya’da daha önce örneği yaşanmamış ölçüde büyük yıkıma yol açan 1999 depremi, 1990’larda gazete, televizyon ve radyo istasyonlarıyla canlı bir ortama sahip olan Sakarya mediasında ciddi tahribat yaratmıştır. Görüşmeci gazetecilerin anlattığına göre, depremin Sakarya mediasında yol açtığı yıkım uzun süre kapatılamayan ve bazıları hiç kapanmayacak büyüklüktedir. Depremden sonra gazeteciler hasar görmeyen ancak girilmesi yasaklanan binalardan gerekli malzemeleri uzun bir süre alamamış ve gazetelerini çıkartamamışlardır. Adapazarı gazetesinin binası ağır hasar görmüş, gazetenin genel yayın yönetmeni ve dönemin SGC başkanı Necdet Güngörsün de (1951-2007) enkaz altında kalmış ve yaralı olarak çıkarıldıktan sonra uzun süre tedavi görmüştür. Güngörsün’ün yeni bir ekibe devrederek deprem arifesinde kurmaya hazırlandığı Yenigün gazetesinin binası depremde yerle bir olmuştur. 2007’den bu yana SGC Başkanlığını yürüten Gazeteci Sezai Matur, Adapazarı gazetesini Güngörsün’den devralmaya hazırlandıkları gün depremin yaşandığını, depremle birlikte “17 Ağustos Salı günü yeni bir gazetede işe başlama hayalinin” altüst olduğunu anlatmıştır. Yenigün gazetesinin kurucu ekibinden olan ve depremle birlikte tüm planlarının yok olduğunu ifade eden Gazeteci Ürdüç de, yaşadıklarını şöyle anlatmaktadır:

“Şu anki bağılı bulunduğumuz Yenigün gazetesini çıkartmak için bir hazırlık yapıyorduk. Bir ekip kurmuştuk, Necdet Güngörsün’ün himayesinde. Aynı ekiple biz o akşam, deprem akşamı, Yenigün gazetesinin açılışı için yeni geçtiğimiz binamızı görmeye de gittik. Birkaç gün sonra da açılış yapacaktık... Fakat deprem o binamızı yıktı...”

Yenigün gazetesinin açılacağı binada SGC’ye ait olan ve içinde Sakarya’nın geniş bir gazete arşivinin bulunduğu kısım da yok olmuştur. Gazeteci Aşık, daha yayın hayatına başlayamadan yıkılan Yenigün gazetesiyle birlikte arşivin yok olmasından duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir:

“Hayatımız gitti orda. Yani yılların birikimini orda mezara gömmüştük maalesef... Gazete arşivleri de ordaydı. Bütün hepsi orada bir gecede paket oldu”

Yenigün gazetesini çıkarmaya hazırlanırken depremle birlikte bunu ertelemek zorunda kalan Adapazarı gazetesinin yazı işleri müdürü Çetin ve muhabir Ürdüç, deprem

günler sonra gazete binasına çıkıp kurtarabilecekleri malzemeleri alabilmiştir. Kendi matbaasına sahip ve yetişmiş bir kadroya sahip olan Adapazarı gazetesinin matbaası hasar görmediğinden depremin ardından kullanılabilmiş, gazete depremde üç hafta sonra Kent meydanında kurulan bir çadırdaki faaliyete girebilmiştir:

“Böyle bir ortamda önce insani olarak yakınlarımıza ulaştıktan sonra halka bu olanların anlatılması gerektiğinin farkına vardık. Biz ekibi topladık dışarda... ve kendi imkanlarımızla eski binamız(a) korkuyla çıkarak işte daktilolarımızı aldık... Masaysa masa, daktilo ise daktilo onları alıp şu an valiliğin bulunduğu yani Kent Meydanı'nın olduğu yere geldik.” (E.Ürdüç).

“Malzemelerimizi indirdik, çadırlarımızı kurduk ve yirmi birinci günde şehirde gazete çıkardık. Matbaa burada olduğu için matbaayı hemen bakıma aldık... Yenigün'ü ancak 14 Şubat 2000'de kurup çıkarabildik.” (M.Çetin).

Depremde sadece gazeteler hasar görmemiş, Sakarya'nın yerel televizyonu Kent TV'nin binası da kullanılamaz hale gelmiştir. Kent TV yayın yönetmeni olan Gazeteci Bağ da, depremin ardından yayın hayatı son bulan kanalın depremdeki durumunu anlatmıştır. Bağ'ın anlatımına göre Adapazarı'nda Çark Caddesi'nin başındaki Kent İş Merkezinin en üst katında bulunan ve bölgesel yayın yapan Kent TV'ye de diğer binalarda olduğu gibi deprem tehlikesinden dolayı giriş çıkışlar yasaklanmıştır. İlk günlerde iletişimin ve ulaşımın bittiğini, gerekli teçhizatın büyük bölümü zarar gördüğünden çoğu zaman ikinci el araçlar kullandıklarını anlatan Gazeteci Bağ, yaşadıkları sorunlar nedeniyle bazı gazetecilerin görevi bıraktığını ya da uzun süre işe gelmediklerini söylemiştir. Depremin yaşandığı gece televizyon binasına ulaşamadıklarını ifade eden Bağ, ertesi sabah işyerine gittiğinde gördüğü manzarayı şöyle anlatmaktadır:

“Sabahleyin televizyona geldik. Her yer kırık dökük... Televizyon binasına çıkılmıyor. Etrafı bantlarla sarılı...”

Depremde ulusal ajans ve medya kuruluşlarının şehirdeki ofisleri ciddi bir hasar görmese de, binalara girişlerin yasak olması, bu kurumlara bağlı muhabirlerin yayın faaliyetlerini de olumsuz etkilemiştir. Ajans muhabiri Karakaş da, ajansın binası hafif hasarlı olduğu için İstanbul'dan karavan, çadır ve canlı yayın aracı gönderildiğini söylemiştir. Bulvar'daki ATV bürosunun hasar görmediğini ama binaya çıkmanın yasaklandığını söyleyen bölge temsilcisi Uygun, depremde ancak iki hafta sonra binaya girebildiklerini anlatmıştır.

3.2. Deprem Koşullarında Yerel Gazetecilik: Sorunlar ve Çözüm Arayışları

Görüşmeye katılan gazetecilerin hikayeleri 1999 depremi sonrasında kentteki yerel gazetecilerin, aylarca olağanüstü şartlarda, mesleki alt yapı ve imkanlardan yoksun biçimde görevlerini yapmaya çalıştıklarını ortaya koymaktadır. Çalıştıkları binaların hasarlı olması ya da artçı sarsıntılardan dolayı girilmesinin yasak olması, iletişim ve enerji hatlarının kesilmesi, altyapının çökmesi sonucunda gazeteciler yapacakları işlerde geçmiş deneyimlerine başvurarak, sezgilerine göre ya da inisiyatif alarak karar vermişlerdir. Resmi kaynaklardan açıklamaların yetersiz kaldığı, bilgi akışının aksadığı, devletin de medya kuruluşlarının da afet planlamasından yoksun biçimde depreme hazırlıksız yakalandığı kaos ortamında gazeteciler kendi çözümlerini üretmek durumunda kalmışlardır. Görüşmeciler gazetecilerin anlattıkları, deprem sürecinde yerel gazetecilerin işlerine elverişli koşullardan yoksun olmalarına rağmen görev bilinciyle gazetecilik yapmaya çalıştıklarını ortaya koymuştur.

3.2.1. Bürosuz-Ekipmansız Gazetecilik ve Çadırdan Yayın

Deprem sırasında yerel gazetecilerin önündeki en önemli engel, işlerini yapabilecekleri bir bürolarının olmaması, kamera, fotoğraf makinesi, bilgisayar gibi temel malzemelere ulaşamamaları olmuştur. Gazeteciler, binaları depremde hasar gördüğünden ya da binalara giriş yasak olduğundan gerekli malzemeleri uzun bir süre alamamış ve yayın faaliyetlerine ara vermek durumunda kalmışlardır. Haber toplama ve sayfa tasarımı çalışmaları çadırda ilkel yöntemlerle sürdürülen, ulaşım kısıtlılıkları nedeniyle teknik hazırlık ve baskı için matbaaya yaya götürülen ve elden ücretsiz dağıtılan Adapazarı gazetesinin hikayesi, yerel haberciliğin olağanüstü koşullardaki zorluklarının yanı sıra yerel gazetecilerin çabalarını ve görev bilincini yansıtan çarpıcı bir örnektir.

“Depremi geçirdik, biz atlattık da ama karşınızdaki bina yıkılmış, insanlar ölü. Siz yine gazeteciliği düşünüyorsunuz. Onu başkaları da duysun istiyorsunuz” diyen gazetenin yazı işleri müdürü Çetin Adapazarı gazetesinin deprem koşullarında çadırda çıkarılma hikayesini şöyle anlatmaktadır:

“Biz 21. günde gazeteye çıktık, malzemelerimizi indirdik, çadırlarımızı kurduk. 21.günde şehirde gazete çıkardık. Matbaa burada olduğu için matbaayı hemen bakıma aldık... Gazeteci arkadaşlar herkes birbirini gördüğüne haber verdi ‘Yarın

arkadaşlar gazete çıkacak, gelen gelsin' diye. Sonra tabii duyuldu, duyuldukça sayımız arttı. Tüm arkadaşlar 2 çadır içinde biz, yağmur yağdığında ayaklarımız suyun içinde olacak şekildeydik. Şu anki Demokrasi Meydanı'nda Atatürk anıtının arkasında kurduğumuz iki çadırda yaklaşık 3-5 ay boyunca gazetemizi çıkardık.”

Gazetenin muhabiri Ürdüç de, Çetin gibi, depremde yaşadıkları yıkıma rağmen “halka olanların anlatılması gerektiği” düşüncesiyle çabaladıklarını belirtmiş ve çadırda gazetecilik deneyimini anlatmıştır:

“Böyle bir ortamda önce insani olarak yakınlarımıza ulaştıktan sonra halka bu olanların anlatılması gerektiğinin farkına vardık. Biz ekibi topladık dışarda...ve kendi imkanlarımızla eski binamız(a) korkuyla çıkarak işte daktilolarımızı aldık... Masaysa masa, daktilo ise daktilo onları alıp şu an valiliğin bulunduğu yani Kent Meydanı'nın olduğu yere geldik. Orda bir toplantı yaptık ve şu karara vardık. İnsanların ne olduğunu bilmeye hakkı var. Gelen yardımların, işte devletin bize sağlayacağı imkanların duyurulmasının önemi var, dedik... Gönüllü olarak gazetemizi çıkarttık. Matbaa ile gazete arasında 14 km mesafe var. Her gün hazırladığımız gazetemizi, manuel imkanlarla hazırladığımız gazetemizi, her gün 14 km yolu yürüyüp matbaada bastırıp, matbaada bekleyip gelip burada Adapazarı Bulvarı'nda işte 'yazıyor, yazıyor' deyip gazete satan çocuklar gibi elden ücretsiz bir şekilde halka ulaştırdığımızı biliyorum... Bu böyle aylarca devam etti. Yani burada devletin depremzedeler için neler yaptığını, diğer hayır kuruluşlarının neler yaptığını anlatmak depremin boyutlarını insanlara anlatmak için böyle gönüllü olarak hiçbir ücret almadan... insanlarımıza duyurmaya çalıştık.”

Çetin de Ürdüç de görüşmelerde çadırdan yayın yaptıkları günleri anlatırken, depremde gazeteciliğin her koşulda yapılabileceğini ve yapılması gerektiğini öğrendiklerini söylemiştir. Depremde Sakarya basının merkezi Adapazarı'nda yıkım büyük olduğundan ulusal medya kuruluşlarının temsilcisi muhabirler de giriş yasağı nedeniyle ofislerini kullanılmamış, onlar da kurumlarının gönderdiği çadır ve ekipman desteğiyle haber faaliyetlerini sürdürebilmişlerdir.

Bağlı çalıştığı ajansın binası hafif hasarlı olduğu için İstanbul'dan karavan, çadır ve canlı yayın aracı gönderildiğini söyleyen Karakaş'ın ifadesine göre “ajansın İstanbul'dan verdiği destekle “depremin ilk saatlerine ait görüntüleri (daha sonra) araçtan canlı olarak geçilebilmiştir”. Gazeteci Uygun da, temsilcisi olduğu medya kuruluşunun çadır ve ekip gönderdiğini, artçı sarsıntılar olmasına rağmen depremden iki

hafta sonra binaya girebildiklerini ve haber merkezine haberleri bürodan göndermeye başlayabildiklerini anlatmıştır. Uygun, gündüzleri çadırdaki yayın faaliyetlerine destek verdiğini, geceleri de evinin enkazının yanına gittiğini, bu durumun günlerce böyle devam ettiğini söylemiştir. Uygun'un anlattıkları, bir yerel gazetecinin kendi yıkımı ve kayıpları, enkazda kalan komşularına yardım çabası ve işini yapabilme koşuşturması altındaki mücadelesini yansıtmaktadır:

“İstanbul’dan ben merkezden ekip istedim. Sabah gazetesi ve ATV gazetesi şey gönderdi, ekip gönderdiler. Ve onlara bir çadır kurduk. Ben de gündüz gidip onların yanında yardım ediyordum. Ama nihayetinde hemen işim bitince gene enkazımın başına geliyordum. Çünkü kurtarmam gereken eşyam olur, çıkabilir diyordum. Maddi hasarım çok büyüktü. Allah’a çok şükür benim kendi can kaybım yok, ama dediğim gibi çok komşum, çocukları öldü.”

Yerel televizyon kanalı Kent TV’nin genel yayın yönetmeni Bağ da giriş yasağına rağmen yayın yapabilme umuduyla televizyonun bulunduğu binaya girdikleri günü ve bir artçı sarsıntı nedeniyle hayati tehlike atlattığını anlatmıştır:

“Binanın etrafına bant çekildi ve yukarıya çıkmayın dendi Valilik tarafından. Ama biz arkadaşlarla toplandık binanın etrafında, o günkü koşullarda depremle ilgili gelişmeleri de duyurmamız gerekiyordu... Bantları söktük vesaire, 4-5 katlı bir binaydı. En üst katındaydı televizyon kanalı. Çıktık yayın yapabilir miyiz diye. Tam o sırada bir artçı deprem oldu. Bir panik havasıyla hep beraber merdivenlerden inerken ben üçüncü katta pencereyi açık buldum ve pencereden atladım. Atladığım yerde düştüğüm taşlardan bir tanesi ayağımı parçaladı. Daha sonra işte art arda yapılan operasyonlar.”

Bağ’ın binası ve gerekli teçhizatın büyük bölümü zarar gördüğünden çoğu kez ikinci el araçlar kullanarak işlerini yapmaya çalıştıklarını anlattığı KENT TV, yaşanan yıkım nedeniyle deprem sonrasında yayın faaliyetlerini sürdürememiştir.

3.2.2. İletişim ve Haberleşme

Sakarya’da depremin hemen ardından elektriklerin ve haberleşmenin kesilmesi nedeniyle ilk günlerde iletişim imkansız hale gelmiştir. Gazeteciler iletişim sorununu aşmak için çeşitli yollar kullanmışlardır. Elektrik kesintisi giderildikten ve haberleşme hatları kurulduktan sonra iletişimin sorun olmaktan çıktığını söyleyen gazetecilerin iletişimi sağlama yönünden eşit olanaklara sahip olmadıkları anlaşılmıştır. Ajansa bağlı

alışan muhabirlere depremin ilk günlerinde kurumları tarafından telefon ve haberleşme imkanları kısmen de olsa sağlanmıştır. Yerel yayın organlarında görev yapan muhabirler, ajanstakiler yardımıyla telefonlarını şarj edebilmişlerdir. Bununla birlikte gazetecilerin hepsi ilk günlerde alternatif haberleşme ve iletişim yollarını da kullanmışlardır:

“İlk zamanlar bayağı bir sıkıntılar oldu... Mesela ben o zaman telsiz kullanıyordum, ‘Radyo Amatörler’ diye. Bazen arkadaşlarla onlarla haberleştik.” (M.Karakaş).

“Benim zel bir telsiz sistemim vardı. Ben kendi arkadaşlarıma telsiz dağıttım. Telsizle çok rahat şekilde konuşuyorduk. Telefon olmadığı zaman bile telsizle çok rahat konuşuyorduk. Adapazarı’ndan İzmit’e kadar grşebiliyorduk.” (M.Uygun).

“Aramızdaki iletişimin sağlanması için bir aç kurduk biz. Genelde eski yöntemlerle yani telefon olmadığı için işte şu saatte Kent/ Gar Meydanında buluşalım, dediğimiz zaman arkadaşlar oraya gelir bir fikir alışverişi yapar ve gündemimizi belirlerdik.” (E.rd).

Ajansa bağlı gazeteciler deprem sürecinde haberlerini iletmek için yeni yollar bulmuştur. Gazeteci Cumalı, deprem koşullarında ve o günün teknolojik imkanlarıyla haberleri İstanbul’a ajansa nasıl ulaştırdığını şöyle anlatmıştır:

“İnternet yok, elektrik yok, dijital makine yok, teknoloji yok, bilgisayar yok... ektiğinizi kasete çekiyorsunuz kamerayla... Dolayısıyla biz çektik, çektik, çektik ancak ektiklerimizi 2-3 gün sonra bir otobüs bulduk da İstanbul’a gönderdik.” (H.Cumalı).

Gazeteciler birbirlerini arayıp bularak veya şehir merkezinde görüşerek haberleşebilmişlerdir. Örneğin, Bağ’ın anlattığına göre, birbirini merak eden Kent TV alışanları için kanalın bulunduğu binanın n de doğal buluşma alanı olmuş ve televizyon çalışanları her gün burada toplanmışlardır. Valilik (Kent) Meydanı doğal toplanma alanı olarak kullanılmıştır. Çünkü resmi daireler, basın araçları, iletişim merkezleri bu meydana bulunmaktadır. Uygun da, yine ilk günlerde valiliğin önünde kurulan basın merkezinin gazeteciler için doğal toplanma alanı görevi gördüğünü, daha sonra İstanbul’dan gelen ATV ekibinin çadırında toplandıklarını, 15 gün sonra da kendi binalarına çıktıklarını ve telefonlarının da bağlandığını söylemiştir.

3.2.3. Görev Koordinasyonu

Görüşmecilerin anlattıkları, depremde bir afet planlamasından yoksun olan, geleneksel yol ve yöntemlerle birbirlerine ve kurumlarına ulaşmaya çalışan yerel gazetecilerin, yaşanan kaos ortamında çalışma alanları ve iş rutinleriyle birlikte, görev tanımı ve hiyerarşisinin de kaybolduğu bir deprem deneyiminden geçtiklerini ortaya koymuştur. “Bize gidin şuradan haber yapın, falan demezler. Biz zaten hani biliriz nerde ne yapacağımızı” diyen ajans muhabiri Yüksel’in ifadesinden anlaşıldığı gibi, polis adliye vakalarını takip eden ulusal medyaya bağlı muhabirlerin görev alanı ve tanımı deprem koşullarında da görece belli olmakla birlikte, her yönden yıkımı yaşayan yerel medyada kurum hiyerarşisi ve günlük rutin tam anlamıyla kaybolmuştur.

Depremde çadırda faaliyetlerini sürdüren Adapazarı gazetesinin yazı işleri müdürü Çetin, belli iş tanımlarına ve rutinlerine rağmen medya çalışanlarının farklı görevleri bir arada üstlenebildiği yerel medyanın bu özelliğinin deprem sürecinde bir anlamda kendilerine avantaj sağladığı, gazetecilerin duruma adaptasyonunu kolaylaştırdığı görüşündedir:

“Yerel gazetelerde herkes her işi yapar. Arabayı kullanır, işte kamerayı çeker, fotoğrafı çeker....Arabamı kullanıyorum, şoförlüğümü yapıyorum, fotoğrafımı çekiyorum... bilgimi alıyorum, yazıyorum haberi, görüntüyü çekiyorum görüntü dokümanına göre bilgiyi veriyorum. Bunların hepsini... bu şekilde yaptığımız için yerel bir okuldur aslında. Her şeyi öğrenebilirsiniz yerelde, her şeyi yaparsınız. Spor haberi de yaparsınız, nedir cinayet haberi de yaparsınız, sendika haberi de yaparsınız, her türlü haberi yapabilirsiniz. O nedenle arkadaşlar da o gün kim geldi, bize ne lazım onu yaptılar.”

“O gün kim geldi, bize ne lazım onu yaptılar” diyen Çetin gibi Ürdüç de depremin kendilerine gazeteciliğin her koşulda ve her şekilde yapılabileceğini öğrettiğini, aylar boyunca bir çadırda “manuel” hazırladıkları gazetelerinin hazırlanmasından elden dağıtımına kadar her işi üstlendiklerini anlatmıştır.

3.2.4. Ekonomik Zorluklar

1999 depremi Sakarya’daki medya kuruluşlarını darboğaza sokmuş, gazetecilerin çoğu da depremdeki maddi kayıpları ve ücretlerini alamaz durumda olduklarından zorluk yaşamıştır. Ulusal ajans ya da haber kuruluşlarına bağlı çalışan yerel gazeteciler

merkezden gelen destekle haber faaliyetlerine daha kısa sürede başlayabildikleri gibi, ücretlerin ödenmesi, maddi kayıpların telafisi, tedavi olanakları, teçhizat ve ekipman yönünden destek gördüklerini belirtmiştir:

“Sağ olsunlar, mesela evleri hasar görenlere şirketimiz yani yardım etti, sağ olsunlar... Çünkü benim evimde bütün her şey kırıldı.” (M. Karakaş).

“Depremde maaşlarla ilgili sıkıntı olmadı. Yani ödemelerimiz, harcırahlarımız yani her şeyimiz düzenli olarak geldi.” (R. Yüksel).

“Mesela bende hiçbir şey kalmamıştı. Ben sıfırdım” diyen Uygun da, ücret, giysi, yemek, içme suyu konusunda kurumundan ve çalışanlarından destek gördüğünü, gelen yardımları komşularıyla paylaştığını, Cumalı da yine bağlı çalıştığı yayın kuruluşu ve derneklerinden maddi destek gönderildiğini anlatmıştır. Öte yandan Adapazarı gazetesinde belli bir dönem hiç ücret almadan gönüllü çalıştıklarını söyleyen Çetin ve Ürdüç’ün beyanından anlaşıldığı üzere, yerel medya kuruluşları ve çalışanları ekonomik açıdan çok daha zorlu bir dönemden geçmiştir. Her iki gazeteci ayrıca depremin ardından şehirde ekonomik hayat durma noktasına geldiğinden, parayla ihtiyaçların karşılanamadığını, şehirdeki birçok insan gibi kendilerinin de şehrin belli noktalarından kurulan aş evlerinden ve gelen yardımlardan yararlandıklarını anlatmıştır. Kent TV yayın yönetmeni Bağ ise, yaşadıkları sorunlar nedeniyle bazı gazetecilerin görevi bıraktığı ya da uzun süre işe gelmediği deprem sürecinde ücretini arkadaşlarıyla paylaşmaya, “özveriyle bir girdaptan çıkmaya çalıştıklarını” belirtmişse de, kentin önde gelen TV kanalı, depremden bir süre sonra yayın hayatına son vermek zorunda kalmıştır.

3.2.5. Mesleki Normlarla Sahadaki Gerçeklerin Çatışması: “Gazeteciyiz ama İnsanız da”

Afet haberciliğinde yerel gazeteciler açısından en büyük zorluklardan biri profesyonellikle kişisel duygular ve mağduriyetler arasında çatışma ve ikilemin yaşanmasıdır. (Usher, 2019; Scanlon, 2014; Puante vd., 2013). Bir felaketin ardından yerel medya çalışanlarının kendi toplumlarıyla olan ilişkilerini profesyonel normlara uydurmakta zorluk çekebileceğini belirten Usher, Katrina kasırgasında yerel gazetecilerin tam da bu tür bir çatışma yaşadığını, kişisel deneyimleriyle gazeteciliğin mesleki yükümlülüklerine ilişkin anlayışları arasında arabuluculuk yapmaya çalışırken

kendilerini alışkın olmadıkları bir etik zeminde bulduklarını saptamıştır (Usher, 2019, s.218-219). Gazetecilere olaylar karşısında soğukkanlılığı ve duygularını bastırmayı telkin eden haber odası kültürü ve tarafsızlık normu, gazetecinin hikayenin bir parçası olduğu sıra dışı durumlarda bir gerilim konusu olabilmektedir. Bu araştırmada da katılımcı gazeteciler deprem deneyimlerini anlatırken mesleki ve kişisel değerleri arasındaki bocalamadan ve/veya denge arayışından doğrudan ya da dolaylı olarak sık sık bahsetmişlerdir. Depremde yaşanan ya da tanıklık edilen en zor anlardan haber pratiklerine ve motivasyonlarına kadar deneyimlerdeki birçok ayrıntı, katılımcı gazetecilerin bu konuda yaşadığı çatışma ve gerilimi yansıtmaktadır. Gazetecilerin birçoğu, haber yapmakla arama kurtarma çalışmalarına katılma ve depremzedelere yardım etme arasında karar vermek durumunda kaldıkları anlardan ve/veya tanık oldukları görüntülerin duygusal ve sarsıcı etkilerinden söz etmiştir. Gazeteciler genel olarak haberini yaptıkları olaylarla duygusal mesafeyi mesleki bir gereklilik olarak vurgulamakla birlikte, birçoğu, deprem sürecindeki olağan dışı koşulların sahadaki önceliklerini, haber yapma kararını ve tercihini etkilediğini kabul etmiştir.

Kriz haberciliğinde gazetecilerden ilk yardım çalışmalarına engel olmamaları beklenir ve görevlerinin hayat kurtarmak ya da afetzedelere destek olmak değil haber yapmak olduğu vurgulanır. Katılımcı gazetecilerin anlattıkları 1999 depreminin özellikle de ilk günlerinde bu beklentiye tezat bir durumun yaşandığını ortaya koymaktadır. Katılımcı gazetecilerin birçoğu, bölgeye yardımın geciktiği ya da yetersiz kaldığı kaotik koşullarda arama kurtarma çalışmalarına katılmak zorunda hissettiklerini ve halkın yardım talebine kayıtsız kalamadıklarını belirtmişlerdir.

“Önceliğimin depremde insanları kurtarmak ondan sonra haberlerini yapmak olduğunun farkına vardım o gece” diyen Gazeteci Ürdüç, enkaz altından “tınaklarıyla, elleriyle, küreklerle” yakınlarını ve komşularını kurtarmaya çalışan insanları görünce haber yapmakla kurtarma çalışmalarına katılmak arasında öncelik gözetmek durumunda kaldığı anları şöyle anlatmaktadır:

“Enkazdaki insanlara ulaşmak için önce çıkaralım, ondan sonra fotoğraflayayım düşüncesindeydim. Yani bir enkazda bir depremzedenin olduğunu orda bir kalabalık olduğunu gördüğümüzde ‘Hayır mı, burada ne var’, işte ‘Enkazda insan var onu çıkartmaya çalışıyoruz’ diyorlardı. Biz de bir süre asıyorduk fotoğraf

makinemizi sırtımıza. O an ne var elimizde kürek bulduk kürekle, yoksa elimizle...”

Depremi ilk günlerinde yıkıntılar arasında dolaşırken çocuğu enkazda kalan bir annenin yardım ısrarı üzerine göçüğe girdiğini fakat artçı sarsıntı nedeniyle korkup uzaklaşmak zorunda kaldığını da anlatan Gazeteci Ürdüç’ü kurtarma ve yardım çalışmalarına katılmaya yönlendiren insanların çaresizliği ve Adapazarı’na devlet yardımlarının gecikmesi olmuştur: “Ellerimizle taşları kaldırmaya çalışıyoruz. Yani böyle bir ortamda Adapazarı’na devletin yardım göndermemesi ne kadar kötü bir durum değil mi?”

Gazeteci Karakaş da meslek gereği travmatik olaylara alışkın olduğunu ve hemen adapte olabildiğini belirtmekle birlikte, depremde farklı bir deneyim yaşandığını, tanık olduğu durumların “gazeteci de olsa” kendisini derinden etkilediğini belirtmiştir. Şehrin her yerini dolaştığı depremin ilk günlerinde, bir yandan haber yaparken diğer yandan da çaresiz durumdaki insanlara yardımda bulunduklarını ifade eden Karakaş, bu anlarda yardım etme refleksinin öne çıktığını anlatmıştır:

“Polis telsizinden geçiyor ‘şurada yıkım var, burada yıkım var, şuraya yardım’ diye. Şehrin bütün her yerini dolaştım sabahlara kadar. Görüntü çektik falan filan. Hem görüntü çektik, yeri geldi insanlara yardım ettik... Bazen gazeteciliği bir kenara bırakıp insan olarak ilk önce yardım ettik. Çünkü o insanların başka kimse yoksa o anda orda sana ihtiyacı var. Sen onu kurtarmak zorundasın. Ama kalkıp da orada ‘ben aman bu insan orda bağıyor. Ben bunu çekeyim, işte göndereyim filan, insanlığa sığmaz o. İlk önce can, biliyorsunuz. Onu kurtarırsınız ondan sonra röportaj yapabilirseniz yaparsınız ayrı bir konu”.

Görüşülen gazetecilerin birçoğu, deprem sürecinde haber yapmak ve ihtiyacı olanlara yardım etmek arasında gelgit yaşadıklarını ifade etmiş, depremde zarar görenlere destek olmayı çeşitli sebeplerle yükümlülüklerinin bir parçası olarak hissetmişlerdir. Depremi özellikle de ilk günlerinde gazeteciliği bir yana bırakıp insanlara yardıma koştuğunu belirten Gazeteci Uygun, bu durumu ve o andaki motivasyonunu şöyle açıklamıştır:

“Ben zaten gazeteciliği kesinlikle unuttum. Tamamen insanlara vatandaşa yardım edeyim istedim. Çünkü benim onlar ailem gibiydi.”

Gazeteci Aşık ise depremde halkın özellikle çocukların mağduriyetleri karşısında duygusal olarak çok etkilenecek onlara yardım etmek için çabaladığını Sosyal Hizmet’lerle bağlantıya geçtiğini ve yardım toplayıp dağıttığını anlatmıştır. Deprem mağduru çocukların durumu karşısında “gözyaşlarını tutamadığını” ve “vicdan azabı hissettiğini” ve depremde mağduriyet yaşayan insanların sorunlarına kayıtsız kalamadığını ifade eden Gazeteci Aşık’ın anlattığına göre bu durum ilerleyen süreçte gazetecilerin haber kararı ve önceliğini de etkilemiştir. Nitekim “İnsanların mağduriyetinden faydalanan o mağduriyeti fırsata çeviren birçok insan vardı. Mesela biz onlara da tepki gösteriyorduk, onları da yazıyorduk.” diyen Aşık, bu durumu hem yetkili makamlara bildirdiklerini hem de haberleriyle gündeme getirmeye çalıştıklarını ifade etmiştir.

“Her ne kadar işini yapsan mesleğini yapsan da sonuçta bir insansın babasın.” şeklindeki ifadesiyle yaşanan insanlık dramı karşısında olaylara profesyonel yaklaşmakta zaman zaman zorlandığını belirten Gazeteci Cumalı da, depremde haber yaparken yaşadığı açmazı şu sözlerle anlatmıştır:

“Ben gazeteciyim fotoğrafını çektim, haberimi yaptım, deyip gidemiyorsun, insansın. Bu kentin çocuğusun görüyorsun. Rol yapmıyorum. Bir anne ağlıyor çaresiz biz de çoluk çocuk sahibiyiz. Dolayısıyla onlara tabii yardımcı olacağız.”

Afet zamanlarında gazeteciliğin temel zorluklarından biri de afet mağdurlarının gazetecileri seslerini ve çaresizliklerini duyurmanın aracı olarak görmesidir. Gazeteci Aşık ve Cumalı’nın anlattıkları, bölgenin sakini olan yerel gazetecilerin sadece haberci değil mağdurlara yardım motivasyonu ile hareket ettiklerini ortaya koymaktadır.” Bir gidiyorsun bir aile mağdur, deprem oldu çadırı yok. İşte biz valiyi tanıyoruz veya ne bileyim kaymakamı tanıyoruz.” diyen Cumalı, deprem sürecinde halkla yetkililer arasında aracı bir misyon üstlendiklerini ve hem mesleki konumlarının gücü hem de yaptıkları haberlerle “gerçek mağdurların” sesini duyurmayı çalıştıklarını belirtmiştir. Meslektaş Aşık gibi, “depremi ranta çevirenlere, talancılara” karşı tepkisini ifade eden Cumalı, “Evet gazetecilik de yaptık ama mağdur olan insanları, depremzedelerle zadelere ayırıyorduk.” şeklindeki sözleriyle yerel gazetecilerin haber motivasyonunu etkileyen ve onları daha aktif ve müdahaleci bir pozisyona yöneltten durumlar hakkında ipuçları ortaya koymaktadır. Yerel gazetecilerin şehir halkına faydalı olmaya çalışırken kendi gözlemlerine göre karar vermelerinin veya hak mücadelesine girmelerinin

profesyonel gazetecilik değerleriyle çeliştiği ifade edilebilirse de, depremin bölge sakini gazeteciler açısından rutinin dışında koşullar yarattığı ve bu durumun gazetecilerin tutumlarını ve haber pratiklerini etkilediği göz ardı edilmemelidir. Puante vd.’nin de belirttiği gibi, gazetecilik açısından bakıldığında, bu büyüklükteki bir felaket, bir doktorun ailesinden birini acil durumda ameliyat etmek zorunda kalması ya da bir itfaiyecinin kendi evindeki yangınla yüzleşmesi gibi, kişisel ve profesyonel hayatın iç içe geçtiği nadir durumlardan biri haline gelebilmektedir (2013, s.105). Görüşmeler, Sakarya’daki gazetecilerin de depremi haberleştirirken rutin habercilik pratiklerine kıyasla kendilerini kişisel olarak olayla ve mağdurlarla daha fazla özdeşleştirdiklerini göstermiştir.

Afet haberciliğinde etik tartışmalarına konu olan başlıca durumlardan biri sansasyonelikten uzak durulması ve afet mağdurlarının mahremiyetine özen gösterilmesidir. Görüşmeci gazetecilerden bir kısmı deprem sürecinde bu konuda hassasiyetini de dile getirmiştir. Gazeteci Cumalı, en başta “Sakarya’nın intibamı” düşünerek deprem çadırlarının bulunduğu bölgede görüntülediği sansasyonel nitelikte bir haberi yapmaktan kaçındığına değinmiştir. Deprem sürecinde bazı haberleri yaparken insani değerlere göre karar verdiğini söyleyen Gazeteci Bağ da depremde, enkazdan çıkarılan yaralıların görüntüleri gibi ‘tam haberlik kareler’ gördüğünü, öte yandan insanların acılarıyla uğraştığı esnada kamerayı doğrultup soru sormanın uygun olmadığına karar verdiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Belki habercilik adına değerlendirilirse doğru bir iş yapmamış oldum ama bırakın o gibi durumlarda da doğru iş yapmayalım.”

Görüşülen gazetecilerin genel olarak özellikle depremin ilk zamanlarında profesyonel gazeteciliğin gereği olarak öne sürülen duygusal mesafeyi korumakta zorlandıkları, deprem bölgesinin bir üyesi olarak olaylara dışarıdan ve nesnel bir bakışla yaklaşmakta güçlük çektikleri ve bu konuda baskı hissettikleri görülmüştür. Deprem döneminde Adapazarı gazetesinde yazı işleri müdürü olarak görev yapan Gazeteci Çetin, tanık oldukları yıkım ve acılar karşısında insani olarak etkilendiğini, bununla birlikte soğukkanlılığını korumaya ve işini yapmaya çalıştığını, bu tür durumların işin bir parçası olduğunu, iş rutininden örnekler vererek anlatmıştır:

“Biz fotoğrafımızı çeker ondan sonra tutarız işte nedir ceset nereye konulacaksa, üzeri gazeteyle örtülecekse biz örtmüşüzdür. Olaylara alışkın olduğumuz için bir müddet sonra zaten sizi zaten şey yapmıyor etkilemiyor. Yani tanıdığınız da olsa tanımadığınız da olsa önce soğukkanlılığınızı -belki içinize atıyorsunuz- ama o anda soğukkanlılığınızı koruyup o işi yapmanız gerektiğini düşünerek onu yapıyorsunuz yani.”

Görüşmeye katılan yerel gazetecilerin genel olarak deprem felaketindeki deneyimlerinin tutumlarını ve haber pratiklerini nasıl etkilediği konusunda samimi bir tavır içinde oldukları gözlenmiştir. Görüşmeler, yerel gazetecilerin depremi birebir yaşamalarının ve toplumla mevcut bağlarının, depremdeki motivasyonlarında yerleşik mesleki normlardan daha etkili olduğunu ortaya koymuştur.

3.3. Yerel Gazetecilerin Deprem Gündemi ve Üstlendikleri Roller

Gazeteciler afetlerde kilit roller üstlenir. Afet döneminde resmi kurumlar gerekli bilgileri vermeli, gazeteler ise resmi kurumlarla afet yaşayanlar arasında ‘köprü görevi’ görerek ‘halkı en doğru biçimde bilgilendirmelidir (Kütükoğlu, 2021). Deprem sürecinde gelişmeleri takip etmek, haber yapmak ve depremde zarar gören insanların seslerini kamuoyuna duyurmak gazetecilerin temel görevidir. Bununla birlikte gazetecilik ve travma literatürü, gazetecilerin afeti içinde yaşadıkları toplumla birlikte deneyimlediklerinde, o topluluğun bir ferdi olarak hareket ettiklerini, toplumun hakkını savunma refleksi gösterdiklerini, hem o bölgenin insanı hem de gazeteci olarak yarar sağlamaya çalıştıklarını ortaya koymaktadır (Matthews, 2017; Scanlon, 2014; Puante vd., 2013). Scanlon (2014), Yeni Zelanda’daki depremi haberleştiren yerel muhabirlerin deprem sürecinde kendilerini toplumlarıyla ortak bir deneyimi ve ortak bir davayı paylaşıyor olarak görmeye başladıklarını, bu durumun muhabirleri bir savunuculuk rolü üstlenmeye motive ettiğini saptamıştır. Matthews (2017) da, Japonya’daki depremde görev yapan yerel gazetecilerin yaptıkları haberlerle şehrin toparlanma ihtiyaçları konusunda kamuoyunun farkındalığını sürdürme çabası içinde olduğunu, aynı zamanda insanlara umut ve iyimserlik aşılayarak kentin duygusal iyileşmesine katkıda bulunma motivasyonu ile hareket ettiklerini ortaya koymuştur.

Görüşmeciler gazetecilerin anlattıklarından, 1999 depremi sırasında Sakarya’da da bu tespitlerle örtüşen benzer bir tablo yaşandığı anlaşılmaktadır. 1999 depreminin

Türkiye’yi hazırlıksız yakaladığı, afet bölgesi başta olmak üzere ülkede ekonomik ve toplumsal hayatın çöktüğü, bölgeye yardımların geciktiği ya da yetersiz kaldığı kaotik koşullarda, yerel gazeteciler kişisel kayıplarına ve mesleki olanaksızlıklarına rağmen bir yandan arama kurtarma çalışmalarında, yardım toplamada halkla dayanışma içinde olmuş ve yaptıkları haberlerle bölgedeki mağduriyeti duyurmaya çalışmışlardır. Görüşmeler, kişisel ve mesleki alandaki mağduriyetlerinin yoğun olduğu depremin ilk günlerinde daha çok deprem felaketinin yarattığı hasarın boyutu ve kayıplar hakkında bilgi verebilen gazetecilerin ilerleyen süreçte halkla devlet kurumları arasında bağlantı kurma, halkın ihtiyaçlarını iletme, yardımların yetersizliğine dikkat çekme ve yetkili kurumların hantallığını ve aksaklıkları eleştirme misyonuyla hareket ettiklerini ortaya koymaktadır.

3.3.1. Arama Kurtarma ve Yardım Çalışmalarına Katılma

Bir kriz yaşandığında gazeteciler stüdyoda canlı yayın yapmak, haber merkezinde görüntüleri düzenlemek ya da kriz mahallinde görüşmeler yapmak gibi çeşitli şekillerde olaya dahil olabilir. Kriz mahallinde haber yapıyor olsa da bir gazetecinin rolü yine hayat kurtarmak ve etkilenenlere destek sağlamak değil, dünyaya ne olduğunu anlatmaktır (Backholm, 2012, 37). Öte yandan görüşmeye katılan gazetecilerin özellikle depremin ilk günlerindeki deneyimlerine dair anlattıkları, afeti yaşadıkları bölgede tecrübe eden gazetecilerin kendi koşullarında farklı roller üstlenmek durumunda kaldıklarını göstermiştir. Gazetecilerin çoğu, deprem sonrasında enkaz yığınları ve çökmüş binaların altından insanları kurtarmaya çalıştıklarını bazen bu insanların bazen kendi arkadaşları olduğunu bazen haberini yaptıkları bir kurtarmanın olduğunu bazen de kendilerinden herhangi bir vatandaşın yardım istediğini anlatmışlardır:

“Yıkımlarınızın, komşularınızın enkaz altından sesleri gelince acaba benim de buna bir faydam olur mu diye tırnaklarıyla, elleriyle işte küreklerle, sopalarla enkaz kazan insanlar var. Onlara yardımcı olmaya çalıştık biz.” (E.Ürdüç).

“Hem görüntü çektik, yeri geldi insanlara yardım ettik... Bazen gazeteciliği bir kenara bırakıp insan olarak ilk önce yardım ettik. Çünkü o insanların başka kimse yoksa o anda orda sana ihtiyacı var. Sen onu kurtarmak zorundasın.” (M.Karakaş).

“Ben zaten gazeteciliği kesinlikle unuttum. Ben tamamen insanlara vatandaşa yardım edeyim. Çünkü benim onlar ailem gibiydi. 42 haneydik ama hepsi beni bir

abi, bir baba, bir kardeş gibi gördükleri için mesleğimi o arada yapmıyordum...”
(M.Uygun).

“Neşat Tayman Hocamı binanın üstünden alabildik. Oradan çıkardık ki inanır mısınız tırnaklarımızla söktük. Ya araç yok yani betonu kıracak araç bulamıyoruz ...demiri kesecek makas yok, hiç bir şey, hiçbir şey bulamıyorduk. Tırnaklarımızla deştik, böyle tırnaklarımızla eşeleyerek (elleriyle göstererek anlatıyor). (A.F.Aşık).

Gazeteciler, gerekse şehre acil kurtarma ve yardım desteğinin gecikmesi gerekse enkaz altında kimini yakından tanıdıkları insanların da bulunması nedeniyle arama kurtarmalara bizzat katılmak durumunda kalmışlardır. Gazetecilerin çoğu, depremden zarar görenlere yardım etmeyi çeşitli nedenlerle bir sorumluluk olarak hissettiklerini belirtmiş, bazı gazeteciler (Uygun ve Aşık) arama kurtarma faaliyetleri dışında ihtiyaç sahiplerine yardım toplanması ya da temini konusunda bizzat destek olmaya çalıştıklarından da söz etmiştir.

3.3.2. Depremzedelerin Sesini Yetkililere ve Kamuoyuna Duyurma

Yerel gazeteciler yetkili kurum ve kişilerle bağlantıları ve bölgeyi tanımaları dolayısıyla felaket dönemlerinde gelişmeleri takip etmek için bölgeye dışarıdan gelen muhabirlerden daha etkin bir konuma sahiptir. Görüşmeler, bu konunun, 1999 Marmara depreminde bölgedeki durumun ve mağduriyetlerin duyurulması açısından Sakarya'daki yerel muhabirlere rutinin dışında görev ve sorumluluklar yüklediğini ortaya koymuştur. Gazeteci Aşık, yerel gazetecilerin yetkili mercilerle bağlantısının ve şehri tanımanın felaket döneminde depremzedelerin sesini duyurma açısından aktif bir pozisyon ve sorumluluk almayı gerektirdiğini vurgulayarak deprem sürecinde halkla yetkili kurumlar arasında “elçi görevi” gördüklerini ve yaptıkları haberlerle deprem mağdurlarının sesi olmaya çalıştıklarını anlatmıştır:

“Bizim birilerine ulaşma şansımız daha fazlaydı. Mesela vatandaş ulaşamıyordu ama biz ulaşıyorduk. Biz onun ulaşacağı yerlere elçi oluyorduk. Ulaşamadığı yerlere mektup oluyorduk, gidiyorduk, geliyorduk.... Depremi yaşayan, deprem mağduru olan, depremin acısını içinde hissedenlerle biz yayın organı olarak onların dertlerine merhem olmaya çalıştık. Hem yazdığımız yazılarla hem yaptığımız yorumlarla hem yetkililerle kurduğumuz iletişimlerle onlara destek olmaya çalıştık.”

Depremden sonra bir süre aktif gazeteciliği bıraktığını belirten Gazeteci Uygun da gazeteciliğe tekrar başlama motivasyonunu şehirde yaşayan deprem mağdurlarının sesini duyurmak ve onların taleplerini yetkililere ulaştırıp sorunların çözümüne katkı sunmak olarak açıklamıştır. “Benden ne talep ettilerse Vali Bey’e, Ankara’ya ilettim. Kimin mağdur durumu varsa maddi veya manevi neye ihtiyacı varsa çözmeye çalıştım.” diyen Uygun, yerel gazetecilerin deprem sürecinde şehrin ve mağdur vatandaşların ihtiyaçlarının yetkililere duyurulması konusunda aktif bir rol üstlendiğini ifade etmiştir.

Depremde Sakarya’nın sesini kamuoyuna duyuran ve ülke gündemine getiren birçok haber yaptıklarını belirten ve bu konuda “iyi işler yaptığımı inanıyorum” diyen Gazeteci Cumalı da, bir yerel gazeteci olarak yetkilileri yakından tanımaları ve bölgeye de insanlarına da aşina olmaları dolayısıyla yaptıkları haberlerle hem depremzedeler ve yerel yöneticiler arasında aracı olabildiklerini hem de yardımların “gerçekten mağdur durumda olanlara” ulaşmasına katkı sağladıklarını anlatmıştır:

“Biz şimdi gidiyorduk haber yapmaya. Deprem zamanında yaptık, depremden ilk günlerden sonra da yaptık, artı depremden sonra da yaptık. Bir gidiyorsun, bir aile mağdur, deprem oldu çadırı yok. İşte biz valiyi tanıyoruz veya ne bileyim kaymakamı tanıyoruz. Haline bakıyorsun. Bir muhtar kadar, orda komşular kadar, biz o kadar çok gelip gidiyorduk ki artık kimin rol yaptığını, kimin rol yapmadığını, kimin gerçekten mağdur olduğunu artık biliyorduk ve gerçek mağdurların haberini yapıyorduk.”

Medyanın görevinin halkın mağduriyetlerini duyurmak olduğunu ve deprem döneminde Adapazarı’na yardımların gecikmesi nedeniyle medya mensubu olarak “halka yardım malzemelerinin gelmesini sağlamak” görevini üstlendiklerini belirten Gazeteci Çetin ise afet zamanlarında medyanın gücünü ve bu gücün doğru kullanılmasının önemini hatırlatarak şunları söylemiştir:

“O gün biz olmasaydık o gün oraya o kadar yardım gelmezdi. Medyanın görevi budur... Bu gücü güzel kullanırsanız insanlar da mutlu olur, biz de mutlu oluruz.”

Gazeteci Ürdüç de, devlet yetkililerinden “doğru düzgün” açıklama gelmediği ve depremzedelerin “devletten gelecek haberlere” ve seslerini duyurmaya ihtiyaç olduğu bir süreçte gazeteci olarak “devreye girdiklerini” söylemiş ve yaptıkları haberlerle mağduriyetlerin duyurulmasına aracı olduklarını belirterek bundan duyduğu memnuniyet hissini dile getirmiştir:

“Seve seve yaptık, insanlara faydalı olmak için yaptık. Yani deprem şartlarının getirdiği sıkıntılarla insanların bir sorunu varsa onu çözmeye aracı oldum, mutlu oldum. Bir insanın çadır almasına, çadır kurmasına, çocukların çadırda yaşamasına, bir insanın tedavi olmasına, işte bir insanın gıdaya ulaşmasına vesile olduk yani yaptığımız haberlerle genel olarak.”

Görüşmeler, deprem sürecinde Sakaryalı gazetecilerin şehre ve insanlara karşı sorumluluk hissiyle yaklaştığını, özellikle de yardımların yetersiz kalması nedeniyle mağduriyetlerin yetkililere duyurulması ve kamuoyu ilgisinin sürekliliğinin sağlanması konusunda aktif rol üstlendiklerini göstermektedir.

3.3.3. Şehri ve Deprem Mağdurlarının Haklarını Savunma

Katılımcı gazetecilerin deprem sürecindeki habercilik faaliyetleri hakkında sıklıkla üzerinde durdukları ve benzer ifadelerle dile getirdikleri konulardan biri deprem felaketinde Sakarya’nın ihmal edilmiş olması, yardımların gecikmesi ve koordinasyon sağlanamaması olmuştur. Gazetecilerin çoğu ayrıca deprem sürecinde yaşanan talan, hırsızlık, yağmacılık ve fırsatçılığa dikkat çekmiş ve haberlerinde bu konuları uzun süre gündemde tutmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Görüşmelerde sık dile getirilen “Bu kentin çocuğuyuz” (Cumalı) “Şehre vefa borçluyum” (Ürdüç) şeklindeki ifadeler, deprem sürecinde gazeteciler arasında şehrin ve deprem mağdurlarının haklarını savunma refleksi ve farkındalığı geliştiğini ortaya koymaktadır. Yetkili kurumları arama kurtarma ve yardım çalışmalarını zamanında başlatmamakla, hantallıkla, Sakarya’ya kayıtsız kalmakla eleştiren ve halkın kendi sorunlarıyla baş başa bırakıldığını belirten gazetecilerin depremin ilk günlerinden başlayan ve toparlanma sürecinde aşama aşama ilerleyen bir savunuculuk rolü üstlendikleri anlaşılmaktadır.

Gazetecilerin ifadesine göre depremde gazetecilerin temel gündemi devletin ihmali ve yardımların suistimali karşısında şehrin ve depremzedelerin sorunlarını ve mağduriyetini bildiren haberler yapmak, yardımların dağıtımını bilfiil takip ederek haksızlık ve fırsatçılığı kamuoyunun gündeminde tutacak haberlere ağırlık vermek olmuştur. “Tamam depremin ana merkezi Gölcük’tü belki...Odak noktası orası oldu ama bence en büyük yarayı çeken 99 depreminde Adapazarı’ydı.” diyen Gazeteci Çetin, haberleriyle şehirdeki yıkıma dikkat çekerek zorlukla da olsa ihmali göz önüne sermeye çalıştıklarını belirtmiştir. Depremin ilk zamanlarında kentte en temel ihtiyaçlara bile

ulaşılamadığını, ilerleyen süreçte bu mağduriyetlere bir de fırsatçılığın eklendiğini söyleyen Çetin, gazetecilerin yardım dağıtımlarında, çadır kentlerde bizzat yer alarak deprem mağdurlarının haklarını gözetmeye çalıştıklarını anlatmıştır:

“Biz o dönem mesela çadır kentten hiç ihtiyacı olmayan bir memurun akşama arabasına malzeme doldurup götürdüğünü Vali Bey’e kayıtlarla belgeleyerek verdik. Soruşturma geçirdiler. Yani iyi niyetli insanlar olduğu kadar depremde art niyetli insanlar da vardı. Bir gazetecilik göreviyle, refleksiyle bize gelen her şikayeti değerlendirdik.”

Gazeteci Yüksel’in ifadesine göre de, muhabirlerin zorlu koşullarda ve çoğu kez kendi inisiyatifleri doğrultusunda sahada olduğu ve haberler yaptığı deprem sürecinde çadır kentler yerel gazetecilerin uğrak noktası olmuş, muhabirler “yardımların gelip gelmediği, ne zaman geleceği, nasıl dağıtıldığı”nın takibine yönelmiştir.

“Depremzedelere elimiz dokundu. Sonuçta ben bu kentin çocuğuyum” diyen Gazeteci Cumalı da deprem sürecindeki haber faaliyetlerini anlatırken, yetkili kurumların organize olamamasının ve depremden rant sağlamaya çalışanların ve talancıların kendilerini aktif bir pozisyona ve mağduriyetleri kamuoyunun gündemini taşıyan haberler yapmaya yönelttiğini ifade etmiştir. Cumalı, ajans muhabiri olarak görev yaptığı o tarihlerde Sakarya’da çadır ve yardımların gecikmesinden koordinasyon ve dağıtım sorununa şehrin durumunu haberleriyle gündeme getirdiklerini ve kamuoyunun ilgisini canlı tutmaya çalıştıklarını anlatmıştır. Depremi ranta çevirenleri ve talancıları deşifre eden haberlere imza attığını söyleyen Cumalı, bu tür haberlerle mağdurların haklarının gasp edilmesinin önüne geçmeye çalıştıklarını anlatmıştır:

“Hiç depremi yaşamayan evi yıkılmayanların yağma yaptığını da gördük... Bazı ünlü marketleri sabaha karşı yağmalayanları da gördük. Deprem olmuş yani insanlar canlarıyla uğraşıyor, ama belli bir grubun buralara gelip alkol, lüks yiyecekleri aldıklarını da gördük... İnsanların bazılarının ne kadar şerefsiz olduklarını gördük. Cep telefonu bayilerini yağmalayanları da gördük, duyduk, haber yaptık. Haberleştirdik bunları. Ne yazık ki bunları da bu kentte yaşadık... Depremi yaşamış ama evi yıkılmamış ama 50 tane battaniye aldı. Türkiye’nin çeşitli bölgelerinden (gelip) çadır kentlere yerleşenleri de biliyorum. Haber yaptık...”

Devletin ihmalinin Adapazarı'nda daha çok can kaybı ve mağduriyetle sonuçlandığını “Belki devletin gönderdiği imkanlarla enkaz kurtarma çalışmaları yapılacaktı. Belki aç olan insanlar açlıktan ölmeyecekti” şeklindeki sözleriyle dile getiren Gazeteci Ürdüç de, bu ihmal ve kayıtsızlık karşısında doğup büyüdüğü şehre “vefa duygusu” hissettiğini belirterek, kendisini şehrin ve depremzedelerin mağduriyetini bildiren haberler yapmaya yönelten motivasyonu anlatmıştır.

Gazetecilerin ifadeleri, yerel gazetecilerin içinde yaşadıkları toplumla ne kadar sıkı bağları olduğunu da göstermektedir. Gazetecilerin şehri ve insanlarını yakından tanıdıkları ve halkın ihtiyaçlarını sahada gördükleri için ilk günlerden itibaren hem ihtiyaç sahiplerini ilgili kurum/ kuruluşlara bildirerek ve hem de haberleriyle deprem zarar görenlerin haklarını savunma eğiliminde oldukları görülmektedir. Gazeteci Aşık da, halka dağıtılması gereken ihtiyaç malzemelerini yağmalayanları haber yaptıklarını, ilgili mercilere şikayet ettiklerini ve haberleri nedeniyle onlardan tehdit aldıklarını anlatmıştır:

“İnsanların mağduriyetinden faydalanan o mağduriyeti fırsata çeviren birçok insan vardı. Mesela biz onlara da tepki gösteriyorduk o zamanda. Biz onları da yazıyorduk. Bir yardım tırı geliyor mahalleye. Yardım tırına bakıyorsun x bakkal sahibi yirmi tane çocuğa para veriyor kuyruğa sokuyor, Orada(n) yağ mağ alıp koyuyor dükkanına, satıyor. Biz bunları belediye zabıta memurlarına... çok şikayet ettik... Veya tır geliyor, mesela tırın içinde kaliteli ne var spor salonlarına boşaltıyorlar. Spor salonu görevlileri o malzemeleri ayıklıyor, elektronik cihazlar şunlar bunlar, kaliteli alıyorlar, diğerini halka veriyorlar. Bir tırda 26 tane... Jeneratörün nereye gittiği belli değil... Ben onunla ilgili bir haber yaptım, ‘jeneratörlerin hesabını X müdür vermeli’ diye. Bana ne dedi biliyor musunuz o müdür? ‘Adapazarı’na gelirim bunun hesabını senden sorarım’.”

Gazetecilerin çoğu, gelen yardımların suistimaliyle haberleri aracılığıyla mücadele ettiklerini ve fırsatçıları deşifre ettiklerini anlatırken, çoğu kez tarafsız kalamadıklarını ve habere konu olan kişileri yargıladıklarını, “depremzedeleri ve depremliler” (Cumalı) ayırdıklarını kabul etmişler, hak savunuculuğunu olağanüstü koşulların ve kentin bir üyesi olmanın getirdiği bir durum olarak sunmuşlardır. Gazetecilerin deprem zarar görenlere yardım etme çabalarını ortaya koydukları ifadelerden, deprem koşullarının haber kaynaklarıyla ilişkileri etkilediği, gazetecileri daha aktif ve

aynı zamanda özellikle yetkililere ve fırsatçılara karşı daha agresif bir tavra yönelttiği anlaşılmaktadır. Görüşmeler, yerel gazetecilerin olağanüstü dönemlerdeki konumlarının kendine has bir deneyim ortaya çıkardığını ve onları rutinin dışında bir mesleki tutuma ve etik zemine taşıdığını ortaya koymuştur.

Türkiye’de son birkaç yılda yaşanan deprem, sel, orman yangını gibi felaketlerde ülkedeki siyasi kutuplaşmanın medya kuruluşlarına etkisi ve yayın yasağı uygulamaları nedeniyle kamunun bilgi alma ve gazetecilerin haber verme hakkı önemli ölçüde engellenmektedir (Gönden ve Şafak, 2022, s.149). Görüşmelerde gazeteciler 1999 Marmara depremindeki deneyimlerini anlatırken haberleriyle ilgili herhangi bir sansür ya da yayın yasağı engelinden söz etmemişlerdir.

3.3.4. Haberleşme, Dayanışma ve Moral Desteği

Matthews (2017), Japonya’daki depremi haber yapan Ishinomaki kentindeki yerel gazetecilerin, uzun vadeli toparlanma aşamasında gazetelerinin şehre nasıl bir umut mesajı iletmeye çalıştığını ve bazen kentin toparlanma durumu hakkında yanlış bir izlenim veren ulusal medyaya alternatif bir bakış açısı sağladığını saptamıştır. Bu çalışmadaki görüşmeler de, Sakarya yerel basınının deprem döneminde benzer bir rol üstlendiğini, deprem sürecinde yerel medyanın halka umut ve moral desteği sunduğunu, yanısıra yerel medya ve halk arasında temas ve etkileşimin arttığını koymuştur. Yerel medyanın genelde herkes tarafından önemsenmediğini, depremin ardından bu algının yıkıldığını ve yerel medyanın öneminin ortaya çıktığını söyleyen Gazeteci Çetin, o dönemde çok iyi tiraj yakaladıklarını, bunun bir nedeninin de halkın sorunlarını dile getirmenin dışında halk arasında iletişim ve haberleşmeyi sağlamaları olduğunu belirtmiştir:

“Depremden sonra yerel medya çok kıymete bindi. Yerel medya herkes önemsemez ama deprem yerel medyanın da önemli olduğunu ortaya koydu. Biz o dönem çok iyi bir tiraj da yakaladık... Çünkü komşunun öldüğünü komşusu bilmiyordu, kim kaldı, kim öldü. Şehir ufak bir şehir herkes birbirini tanıyor. Yani birbirimizi tanıdığımız için, gazetelerden öğrendik.”

Depremden sonra şehir dışına gidenlerin de gelişmeleri ve yakınlarının durumunu yerel gazetelerden öğrendiklerini söyleyen Gazeteci Çetin gibi Ürdüç de devletle iletişimin olmadığı, insanların bilgiye ve yardıma ihtiyaç duyduğu bir dönemde, yerel

gazetecilerin halkla daha fazla dayanışma içine girdiğini belirtmiştir. Gazetecilerin ifadesine göre, gündelik hayatın alt üst olduğu, resmi ve özel kurumların işleyişinin büyük ölçüde bozulduğu, en temel ihtiyaçların bile sağlanamadığı ortamda gazeteciler, yardımların nerelerden dağıtıldığı nereden sağlık hizmeti sağlandığı gibi bilgilerin yanısıra ölenlerin ve kaybolanların listelerini yayınlayarak depremzedelerin yakınları hakkında bilgi almalarına ya da birbirleriyle irtibat kurmalarına katkı sunmuştur. Gazeteci Ürdüç, deprem döneminde halkın morale ihtiyaç duyduğunu, bu nedenle gazetecilerin geleceğe dair umut aşılayan haberler de yaptıklarını şu sözlerle anlatmıştır:

“Bir de moral lazımmış şehrimize, en büyük şeyimiz de buydu moral haberleri yapıyorduk. Bizim bırakıp gitmemiz olmaz. Yani devlet görevlileri çıkıp düzgün açıklama yapmıyorlardı zaten. Yapmadıkları için insanlar iletişim sağladıkları gazetelerle veya telefonlarla devletten gelecek haberleri bekliyorduk. Tamam biz burada devreye girdik işte... Her şey güzel olacak dedik. Adapazarı’nı seviyorum, terk etmeyeceğim, dedik. İşte Adapazarı yeninden kurulacak, dedik. Şurada şehirleşme olacak, dedik. Tekrar güzel evlerimiz olacak, dedik. Tekrar güzel caddelerimiz olacak, dedik. Biz dedik bunu. Gazeteciler dedi bunu. Şehrin gazetecileri dedi bunu. O gün insanlar bu moralle, motivasyonla birbirlerine sarıldılar.”

Ürdüç, depremin “insani ilişkileri ve dayanışmanın önemini” hatırlattığını da belirtmiş ve depremin ardından bu duygu ve motivasyonla kentin iyileşmesine katkı sağlama yönünde bir farkındalık ve sorumluluk geliştirdiğini ifade etmiştir. “şehrin gazetecileri” olarak haberleriyle insanları umuda ve iyimserliğe sevk etmeye çalıştıklarını belirten gazetecinin ifadelerinden, yerel gazetecilerin kentin toparlanmasına katkı sağlamak gibi bir misyon üstlendikleri anlaşılmaktadır. Görüşme sonuçları, yerel gazetecilerin insanların yaşamlarını sürdürmek için ihtiyaç duydukları hayati bilgiler kadar dayanıklılığı ve dayanışmayı teşvik etme konusunda destek verme çabası içinde olduklarını göstermektedir.

Usher, Zelizer’e (2002) atıfla, haber medyasının bir toplum için kolektif hafıza ve iyileşme alanı haline gelebileceğini kaydetmekte (2019, s.220) ve çalışmasında, 2005’te ABD’nin Luisiana eyaletini vuran Katrina Kasırgası’nı haberleştiren New Orleans’taki Times-Picayune gazetesi muhabirlerinin afet sürecinde tam da bu tür bir rol üstlendiklerini ortaya koymaktadır. Japonya’daki depremi haberleştiren gazetecilerin

deneyimlerini ele alan Matthews da, kendi örneklemindeki yerel gazetecileri, Times-Picayune örneğiyle karşılaştırarak, farklılıklarına rağmen kültürler arasında gazeteciler tarafından paylaşılan birçok uygulama ve değer olduğunu ifade etmektedir (2017, s.476). Bu çalışmadaki görüşmelerden elde edilen bulgular da Matthews'ın tespitiyle örtüşmektedir ve bu doğrultuda afet zamanlarında yerel gazetecilerin dünya ölçeğinde benzer deneyimler yaşadığını ifade etmek mümkündür.

3.4. Gazetecilerin ve Kurumların Afete Hazırlık Durumu

1999 Marmara depremi Türkiye’de afet bilincinin kısmen de olsa gelişmeye başlaması açısından bir milat olmuşsa da, deprem felaketi, medya kuruluşları ve gazetecileri hazırlıksız yakalamıştır. Görüşmelerde gazeteciler çalıştıkları kurumların ve kendilerinin depreme hazırlık ve farkındalık durumlarını anlatırken, genel olarak depremle ilgili herhangi bir hazırlık çalışmalarının ve eğitimlerinin olmadığını belirtmiştir. SGC Başkanı Matur dışında, görüşülen gazetecilerin hiçbiri lisans düzeyinde gazetecilik eğitimi almamıştır. Bununla birlikte Matur dahil hiçbirinin travma ya da afet haberciliği üzerine bir eğitimi yoktur. Bazı gazeteciler afet haberciliği eğitimi ve afete hazırlık konusunda 1999 yılından günümüze herhangi bir gelişme yaşanmadığını söyleyerek kişisel ve kurumsal düzeydeki eksiklerin dünden bugüne bir muhasebesini yapmıştır:

“Deprem öncesi herhangi bir hazırlığımız yoktu. Yani deprem nedir onu bilmiyorduk... Kurumsal olarak öyle bir hazırlığımız (halen de) yok. Deprem olduğunda hemen ilk çıkış kapısından çıkarız yani.” (E.Ürdüç).

“İşin açıkçası o Marmara depremi hepimizde bir silkinmeye yol açtı. Bu deprem öncesi yayın kuruluşları başta olmak üzere hiçbir yerde öyle, ‘bir yerlerde toplanalım bir deprem olabilmesi olasılığını düşünerek neleri ne kadar ne şekilde hayata geçirelim’ diye bir çalışmamız yoktu. Bizim televizyonda da olmadı, benim bildiğim kamu kuruluşlarında da olmadı.” (A.Bağ).

Gazeteci Bağ, 1999 Marmara depreminin deprem konusunda farkındalığın oluşması açısından bir kırılma noktası olduğunu belirtse de, gazeteciler bunun kurumsal düzeyde bir afet hazırlığı ve planlamasına dönüşmediğinde hemfikirdir. Gazeteci Cumalı da, deprem döneminde herhangi bir hazırlığın söz konusu olmadığını belirtmiş ve

gazetecilerin afet süreçlerindeki durumunu ilk müdahale ekipleriyle karşılaştırarak afet bilinci ve eğitimi konusundaki kurumlardaki eksikliğe işaret etmiştir:

“Ben size bir Türkiye gerçeğini aktarayım. Bir olay olduğu zaman herkes ters istikamete giderken gazeteciler o istikamete doğru koşar ve polis, itfaiye, 112 veya işte örneğin gaz kaçağıyla ilgili bu işin eğitimini almış uzmanlarla, onlar gibi çalışır. Eğitimden geçmezler ama yani, hala bu böyledir. Şu anda yıl 2022 hiçbir kurum ve kuruluş gazetecilere eğitim vermiyor.”

SGC Başkanı Matur da, 1999 depremi öncesinde tüm ülke gibi Sakarya’nın da afete hazırlıklı olmadığını “Sanki hiç deprem olmayacakmış gibi bir yaşantımız vardı” sözleriyle ifade ederken, diğer meslektaşları gibi bu ihmalin bugün de devam ettiğine dikkat çekmiştir. Bugün SGC başkanlığının yanı sıra bir yerel gazetenin genel yayın müdürü de olan Matur, yerel basının afet yapılanmasındaki eksikleri ve sorumlulukları konusunda bir özeleştiri de bulunmuştur:

“Sakarya’da sadece gazeteciler(in) değil hiç kimsenin afete hazırlığı yoktu. Afetle, depremle ilgili ne belediyelerin ne bürokrasinin ne kamunun hiçbir hazırlığı yoktu. Biz gazetecilerin de bir hazırlığı yoktu. Daha önce -ben SRT, Kanal 54TV televizyonlarında yöneticilik yapmışım- ama bu depremle ilgili hiçbirimizin bilinci de hazırlığı da yoktu... Sakaryalı gazeteciler olarak duyarlı olduğumuzu düşünsek de bugüne dair bir özeleştiri yapmak durumundaydım... Bir afet planı hiçbirimizin yok. Hiçbir gazetenin, televizyonun, hiçbir basın kuruluşunun da bir afet sonrasında neler yapılması gerektiğiyle ilgili bir planı olduğunu da düşünmüyorum. Halen bir gazetenin yöneticisiyim ve şu an içinde bir planımız yok.”

Karakaş ve Aşık da yerel basın kuruluşlarında 1999 Marmara Depreminden önce ya da sonra afetlere hazırlıklı ile ilgili hiçbir yapılanma veya çalışmanın olmadığını sadece AFAD’ın zaman zaman gazetecilere yönelik olarak arama kurtarma eğitimi tatbikatları yaptığını söylemişlerdir.

3.5. Deprem Travmasının İzleri

Gazetecilik ve travma üzerine giderek genişleyen literatürde, şiddet içerikli olayların ve özelde doğal afetlerin gazetecilerde TSSB ve depresyona yol açtığı çeşitli boyutlarıyla ortaya konulmuştur. Afeti birebir yaşayan ve afet bölgesiyle doğrudan bağları olan gazeteciler travmaya doğrudan maruz kaldıkları için, bunun kendilerinde uzun vadeli

psikolojik etkiler bırakması kaçınılmazdır. Görüşmeler, 1999 Marmara Depremini yaşayan gazetecilerde aradan uzun yıllar geçmesine rağmen travmanın psikolojik etkilerinin farklı boyutlarda halen sürdüğünü göstermiştir. Gazetecilerin birçoğu, zamanla giderek azalmakla birlikte, geriye dönüşler, rahatsızlık verici anılar, uyku düzensizliği, kabus, korku ve endişe hali gibi, travma sonrası stres semptomlarına da işaret eden sorunlar yaşadıklarını çeşitli şekillerde ifade etmişlerdir:

“İnsanların böyle gökleri yararcasına çılgınlıkları hiç kulaklarımdan gitmedi hele ki o ilk zamanlar... Zaten deprem travması kolay kolay atlatılabilecek bir şey değil. Tedavi edilebilir bir şey de değil zaten, öyle yani. Bugün bu şehirdeki insanlar o depremin şeyini (etkisini) hala üzerlerinde yaşıyorlar bence. Hani sinir(sel) olarak, asabi olarak, panik atak olarak ne bileyim birtakım uykusuzluklar falan yani hala yaşıyoruz. (Saat) 3’e, 4’e kadar hiçbirimiz uyumuyoruz, biliyorum yani.” (R.Yüksel).

“Deprem 45 saniye vurdu geçti ama etkisini hala yaşayanlar var.... Yani akıl balığ herkes depremden korkar. Ama bizde ikinci bir korku daha var. Yaşadık ya o deprem korkusunu, yaşadığımız için de artık o korku ile yaşıyoruz. Sonunun neyle biteceğini biliyoruz. Bizim kuşaklar bunu biliyor.” (H.Cumalı).

“İster istemez alıştırıyorsunuz kendinizi zamanla ama tabii yıllarca sürdü bunun etkisi. Hala da var. Mesela şimdi siz geldiniz, o günleri tekrar yaşamış gibi oluyor insan üzülüyor. O geçmez o, mümkün değil.” (M.Karakaş).

“Genç bir kızın şu elinin şu şekilde yatmış şeyde (gösteriyor), herhalde kırığe denk geldi. Beton düşünce bu elinin böyle çenesinin içine doğru girdiğini gördüm. (kendi elini yüzüne koyarak elin yüzün içine nasıl gömüldüğünü gösteriyor. Sesi duygusal). O görüntüleri hatırlıyorum, bana şimdi de hatırlattınız. Zor günlerdi yani. (sesi ağlamaklı)... Bu deprem hepimizde çok büyük bir travmalar yarattı. O günleri hatırlamak bile istemiyorum.” (E.Ürdüç).

Görüşme yapılan bazı gazeteciler duygusal yönden herhangi bir sorunları olmadığını belirtmekle birlikte uzun yıllardan beri uyku sorunları yaşadıklarını söylemişlerdir. Literatür bu durumun yaşanan travmatik olaylara bağlı olabileceğini ortaya koymaktadır. Akcanbaş, 1999 depremzedelerinde görülen uykusuzluk probleminin ana nedenini depremin sabaha karşı meydana gelmiş olmasıyla açıklamaktadır (2010, s.37). Bazı gazetecilerin beyanlarına göre özellikle gece saat 3 ile 5 arasında uykusuzluk yaşıyor olmaları, Akcanbaş’ın bu tespitiyle örtüşmektedir. Çocukluğundan bu yana

uyku problemi olduğunu söyleyen Gazeteci Uygun, depremin kendisinde bu sorunu tetiklemek dışında herhangi bir etki ya da stres belirtisi bırakmadığını söylemiştir. Bununla birlikte Uygun'un görüşmenin bir başka yerinde 7 yaşındayken 1967 Sakarya depremini yaşadığını anlattığı da bu noktada not düşülmelidir.

Deprem travması yaşayan gazetecilerin bir kısmı hiçbir psikolojik sorun yaşamadıklarını, yaşasalar bile bunu önemsemediklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte profesyonel yardım ve ilaç desteği alanlar da olmuştur. Birçok gazeteci uykusuzluk problemi yaşadığını, depremle ilgili kabuslar gördüğünü ya da yüksek bina fobisi olduğunu belirtmiştir:

“Ruhumun, psikolojimin bu depremden etkilendiğini, bunun yansımalarını da rüyalar üzerinden yaşadığımı biliyorum. Bunu dikkate almıyorum. Çok büyük sorun olarak da görmüyorum. Belki sorun olarak görülmeli. Psikoloğa da psikiyatriste de gitmedim. Ama işte depremin üzerinden onca yıl geçti. Ben hala o rüyaları, o görüntüleri hem de aşağı yukarı iki akşamda üç akşamda bir yaşarım, görürüm. Buna rağmen hiçbir tedavi için bir yere gitmedim, gitmeyi de düşünmüyorum.” (A.Bağ).

“O birkaç yıl böyle bir vücudumda sanki bir serinlik oluyordu. Böyle bir soğuma, bir panik atak gibi bir şey oldu yani birkaç yıl, onu yaşadım. Sonra atlattım. Olursa tekrar panik atak yapar mıyım yapmaz mıyım bilmiyorum yani... Biraz şey, ilaç kullandım, depresyon ilaçları, böyle bir tedavi gördüm. O da şey...yani nasıl anlatayım kafamda bir çatırtılar oluştu bir ara, o dönemde öyle bir psikolojik bir ilaç molaç yardımı aldım, ondan bir daha almadım.” (R.Yüksel).

“Ben hala uyuyamam... Bu depremle ilgili midir değil midir bilmem. Zaman zaman küçük miktarda sakinleştirici alabiliyoruz. Sinir hapi değil. Psikolojik sorunlarım yok ama yüksek katlı binaları da hiç sevmem. Bakın yüksek katlı binalarda ne çalışmayı severim ne girmeyi severim ne yanından geçmeyi severim, hiç sevmem.” (H.Cumalı).

Depremin gazetecilerde bıraktığı en kalıcı izlerden biri de Cumalı'nın da söz ettiği, çok katlı binalardan tedirginlik ve yükseklik korkusudur. Gazetecilerin çoğu, deprem korkusu ve deprem riskini düşünerek çok katlı binalara çıkamadıklarını, büyük binaların altından geçemediklerini ya da çok katlı bir evde yaşayamayacaklarını belirtmiştir:

“Bırakın büyük binaların altından geçmeyi, büyük bir binaya çıkmayı. Mesela ben depremde sonra çok katlı bir evde kaldım desem yalan olur, kalmadım.” (A.F.Aşık).

“Bende şöyle bir sıkıntı oldu. Ben hala yüksek katlı binalarda duramıyorum. Yani il dışına çıktığım zaman bir otele gittiğim zaman eğer otel 3 kattan fazlaysa bana bunalım geliyor, uyuyamam. Kesinlikle uyuyamam. Burada Adapazarı’nda hala 5 katlı binalar var mesela. 5 katlı bir yere gittiğim zaman o bina da duramam kolay kolay. Hele geceyi hiç geçiremem orada, hemen kaçmaya çalışırım. Mesela o tip kalmalı yerlere gittiğimde otelin resepsiyonunda bekliyorum sabaha kadar. Acaba deprem olursa hemen girdiğimde kendime göre çözüm düşünüyorum. Yani deprem anında işte sağlam bir eşya var mı, yanında durabileceğim ya da çıkış kapısı var mı bakıyorum. Bu benim için şey oldu, travma oldu. 3 kattan fazla yerde gidip kalamam hala.... Bu bize depremin bir armağanı yani. Mesela panik atak oldum. Hani o depremi yaşadığımız şeyden. Hemen can havliyle bir şeyi bir yerden kaçmak istiyorum, bulunduğum yerden.” (E.Ürdüç).

SGC Başkanı Matur, depremin yarattığı psikolojik etkiyi “Belki yaşadık, anlamadık” şeklinde yanıtlamıştır. Görüşmelerde gazetecilerin genel olarak deprem travmasının yarattığı etkileri kanıksadıkları, önemsizleştirdikleri ve bir sorun olarak tanımlamaktan ve/veya söz etmekten kaçınma eğiliminde oldukları gözlenmiştir. Gazeteciler depremin yol açtığı psikolojik etkiyi açıklıkla ifade etmelerine rağmen, deprem haberciliği deneyimine ilişkin olarak görüşmeler boyunca yinelenen “soğukkanlı kalabilme”, “şiddet görüntülerine alışkın olma” ya da şiddeti ve travmayı “mesleğin bir parçası” olarak ifade etme eğilimi, haber odalarına hakim olan mental dayanıklılık kültürünün gazeteciler üzerindeki baskısını ortaya koymaktadır. Gazetecilik ve travma literatürü, afet haberciliğinin mental ve duygusal etkilerini göz önünde bulundurmanın hem gazetecilerin sağlığına hem de afetlerin en iyi ve duyarlı biçimde haberleştirilmesine katkısını vurgulamaktadır. Küçük ölçekli bir yerel gazeteci grubuyla gerçekleştirilen bu çalışmadaki görüşmelerin bulguları, afetleri ya da özelde depremi haberleştiren gazetecilerin TSSB’ye eğilimli olduğunu gösteren mevcut araştırmalarla örtüşmektedir (Dworznik-Hoak, 2020; Seely, 2019; Sin vd, 2005). Görüşme sonuçları, deprem gibi travmatik etki potansiyeli yüksek olayların, özellikle afete doğrudan maruz kalan yerel gazetecilerde uzun vadeli ve günlük yaşamı olumsuz etkileyecek düzeyde etkiler bıraktığını göstermiştir. Bu etkinin göz önünde bulundurulması, gazetecilerin psikolojik

sağlığının önemslenmesi ve çözüm yollarının geliştirilmesi, özellikle Türkiye gibi afet riski yüksek ülkeler açısından büyük önem arz etmektedir.

SONUÇ

Deprem, sel, kasırga, tsunami gibi yaşandığı coğrafyada genelde yoğun can kaybı ve tahribatla sonuçlanan doğal afetler, gazetecilerin olağandışı koşullarda ve risk altında görev yaptıkları travmatik olaylardır. Gerek ulusal gerekse uluslararası medya kuruluşları tarafından da yakından takip edilen büyük ölçekli doğal afetler, afete yakınlıkları nedeniyle yerel gazeteciler açısından daha büyük risk, daha zorlu koşullar ve afetin yaratabileceği yıkımdan etkilenme olasılığının çok daha yüksek olduğu anlamına gelir. 1999 Marmara depremini yaşamış ve haber yapmış Sakarya'daki 8 yerel gazetecinin deprem sürecindeki kişisel ve mesleki deneyimlerinin ortaya konulduğu bu çalışma, Türkiye'de afet haberciliğini gazeteciler üzerindeki etkisi ve yerel gazetecilerin travmatik deneyimi olarak ele alan ilk çalışmadır. Uluslararası literatürde doğal afetleri ve genel olarak travmatik olayları haberleştiren gazetecilerin de travmaya maruz kaldığını kanıtlayan ve/veya risk altında ve zorlu koşullarda görev yapan gazetecilerin travma deneyimini kişisel ve mesleki sonuçları açısından vaka örneğinde inceleyen artan sayıda çalışmaya rağmen Türkiye'de afet haberciliği genelde ulusal medyanın afetleri temsilindeki etik sorunlar ve gazetecilerin sorumlulukları bağlamında ele alınmıştır. Bu açıdan literatüre katkısı hedeflenmekle birlikte çalışmanın iki temel kısıtlılığının vurgulanması ve sonuçların bu çerçevede değerlendirilmesi gerektiği belirtilmelidir. Birincisi çalışma 1999 Marmara depremine tanıklık eden Sakarya'daki 8 yerel gazeteciyle yapılan görüşmelere dayalı olarak yalnızca onların hikayesini ve aktardıkları deneyimleri kapsamaktadır. İkinci kısıtlılık da çalışmanın depremin üzerinden çok uzun bir zaman geçtikten sonra gerçekleştirilmiş olmasının deneyimin hatırlanması ve aktarılması konusunda görüşmelerdeki olası etkisidir. Bu sınırlılıklarına rağmen, bir giriş niteliğindeki bu çalışmanın doğal afetlerde görev yapan yerel gazetecilerin kişisel ve mesleki deneyimlerinin anlaşılmasına ve Sakarya'da veya diğer bölgelerde gazetecilerle farklı ve daha güncel vakalar örneğinde yapılacak çalışmalara katkısı umulmaktadır.

Çalışmanın sonuçları, doğal afetlerin aynı zamanda mağduru olmalarından da kaynaklı olarak yerel gazetecileri gazetecilik ve travma çalışmaları kapsamında özgün bir örneklem grubu ele alan uluslararası incelemelerle (Dworznik-Hoak, 2020a, 2020b; Tandoc ve Takahashi, 2018; Matthews, 2017; Scanlon, 2014; Puante, 2013; Usher

2009) koşutluk göstermektedir. Afetten etkilenen bölgelerde yaşayan ve çalışan gazetecilerin deneyimlerini anlamak için kişisel hikayelere önem atfeden mevcut literatüre koşut olarak bu çalışmanın bulguları da doğal afetlerin bir yerel gazeteci açısından özel yaşam ve profesyonellik arasındaki çizginin belirsizleştiği travmatik bir deneyim süreci olduğunu ortaya koymuştur. Görüşülen gazetecilerin her biri depremi birebir yaşamış, hayatta kalsalar da yakınlarını ve arkadaşlarını kaybetmiş, evleri ve/veya işyerleri yıkılmış, yaşadıkları şehrin yerle bir oluşuna tanıklık etmiştir. Gazetecilerin tümü, özellikle depremin ilk zamanlarında ailelerinin güvenliğini sağlamak, yakınlarının durumunu kontrol etmek, bir arkadaşın enkaz altından çıkarıldığı anlara tanık olmak, ayrıca mesleki açıdan temel ihtiyaçlardan (bina, teçhizat, elektrik vd.) yoksun kalmak gibi sorunlar yaşarken işlerini yapamadıklarını ya da yapmakta zorlandıklarını anlatmıştır. Türkiye'nin kendine özgü koşullarına bağlı olarak acil kurtarma ve yardım konusundaki ihmaller ve gecikmelerin, depremden zarar görenlere destek olmayı yerel gazeteciler için bir zorunluluk haline getirdiği, gazetecilerin haberleri dışında arama kurtarma ve yardım çalışmalarında da bulunduğu görülmüştür.

Bir doğal afeti kendi bölgesinde ve birlikte yaşadığı insanlarla birlikte tecrübe eden yerel gazeteciler, kendilerini afetin toparlanmasında kilit aktörlerden biri olarak görebilmekte, halkın iyileşmesine yardımcı olmak ve bu amaçla gazetecilik misyonlarına odaklanmak güçlü bir motivasyon haline gelebilmektedir (Dworznik 2020a; Scanlon, 2014). Bu çalışmanın katılımcıları da kendi ifadeleriyle “halkı bilgilendirmek, yaşanan sorunları kamuoyuna duyurmak, toplumun sesi olmak, şehre yardım gelmesini sağlamak, şehri yeniden iyileştirmek” için bir gazeteci olarak sorumluluk hissetmiş, haber yapmak için temel imkanlardan yoksun kalmalarına rağmen koşulları zorlamıştır. Depremin 21. gününde çıkarılabilen ve aylarca bir çadırda yayınını sürdürüp elden dağıtılan Adapazarı gazetesinin hikayesi, gazetecilerin motivasyonuna çarpıcı bir örnektir. Gazetecilerin, Sakarya'nın depremde ihmal edildiği ve yardımların geciktiği düşüncesiyle haberleriyle kentin toparlanma ihtiyaçları konusunda kamuoyunun farkındalığını sürdürme çabalarını anlatırken yaşadıkları şehri ve haklarını savunmacı bir rol üstlenmiş, bu durumun kaynaklarıyla ilişkilerine yansımalarına olmuştur. Yerel gazeteciler kendi rollerini kamu gazeteciliği tanımına benzer bir işlev olarak görmektedir.

Görüşmelerden ortaya çıkan ve tekrarlanan bir tema, gazetecilerin yaptıkları haberlerle insanlara umut ve moral vermeye çalıştıklarını ve yaşadıkları yere vefa duygusunun itici gücünü kabul etmeleridir. Çalışmanın sonuçları, yerel gazetecilerin gazeteciliğin geleneksel norm ve beklentilerinden çok olayla yakınlığı daha geçerli bir etki unsuru olarak gördüklerini ortaya koymuştur. Depremi yaşamamanın ve bölge insanıyla etkileşimin yerel gazetecilerin habercilik pratiklerini ve tutumlarını etkilediği anlaşılmıştır.

Gazetecilerin mesleklerinin olağanüstü durumlara maruz kalmayı, soğukkanlılık ve dayanıklılık gerektiğine ilişkin farkındalık bildirmekle birlikte, depremi bizzat yaşamaları, yakın çevreleriyle ortak bir acıyı paylaşmaları, depremin aynı zamanda mağduru ve en yakın görgü tanığı konumundayken görevlerini yerine getirmek durumunda kalmaları nedeniyle olayla duygusal mesafe kurmakta zorlandıkları, bu pozisyonun kendilerine baskı hissettirdiği görülmüştür. Bu çalışmanın işaret ettiği sonuçlar yerleşik haber odası kültürünün nesnellik, olayla duygusal mesafe gibi yerleşik normlarının, yerel gazetecilerin durumları ve bağlam dahilinde tekrar tartışılmaya açılması gerektiğini göstermektedir.

Çalışmanın önemli sonuçlarından biri 1999 depremiyle zamansal mesafeye rağmen gazetecilerde depremin travmatik izlerinin, travma sonrası stresin yükseklik korkusu, uykusuzluk, rahatsız edici anılar gibi uzun vadeli etkilerinin sürüyor olmasıdır. Gazetecilerin çoğu bu etkileri ve bazıları da başa çıkma yöntemlerini (profesyonel yardım alma, ilaç desteği) açıklıkla ifade etmekle birlikte, genel olarak travmanın etkilerini kendileri için olağan kabul etme eğiliminde oldukları görülmüştür. Gazeteciler afete yakınlığın, yerel bir muhabir olmanın getirdiği mağduriyetleri ve travma yaşadıklarını kabullenmekle birlikte görev bilinci, depremin toparlanmasında kendilerini kilit pozisyonda tanımlamalarının etkisiyle travmatik etkileri göz ardı etmektedir. Görüşülen gazetecilerin hiçbiri travma ya da afet haberciliği konusunda eğitim almamıştır. Görüşmecilerle bağlantıda aracı olan ve çalışma için bilgi ve görüşlerinden de yararlanan SGC Başkanı Sezai Matur dışında görüşülen gazetecilerin hiçbiri lisans düzeyinde gazetecilik eğitimine sahip değildir. Bununla birlikte travma ya da afet haberciliği eğitiminin Türkiye’de iletişim fakültelerinde de yaygın olmadığı ve gazeteci açısından etik konusu dışında ele alınmadığı bilinmektedir. Gazeteciler, bazı

görüşmecilerin belirttiği AFAD eğitimleri dışında depremin ardından geçen sürede kendilerinin ve kurumlarının afet yapılanması konusunda bir hazırlığının olmadığını bildirmiştir. Afet riski yüksek bir deprem ülkesi olan Türkiye’de son yıllarda ardı ardına yaşanan doğal felaketler, gazetecilerin karşılaşılabilecekleri riskleri ve sorunları dikkate almayı giderek daha önemli hale getirmektedir. 1999 Marmara depremi, Türkiye’nin bir deprem ülkesi olduğu gerçeğiyle yüzleşmesi ve deprem konusunda kısmen bir toplumsal farkındalığın oluşmaya başlaması açısından bir milat olarak kabul edilebilirse de, bu çalışmanın tamamlanma aşamasında olduğu yakın tarihte, 6 Şubat 2023’te Kahramanmaraş’ta meydana gelen depremler afet yapılanması konusundaki ihmali ve bu durumun özellikle de afet bölgesindeki yerel gazeteciler açısından yıkıcı sonuçlarını bir kez daha göz önüne sermiştir. 11 ilde on binlerce can kaybına, yaralanmaya ve büyük maddi hasara neden olan depremlerde 32 gazeteci deprem nedeniyle hayatını kaybetmiştir. Çalışmanın sonuçları, görüşülen gazetecilerin depremle ilgili kaygı ve travma belirtilerinin devam etmesinde, Türkiye’de deprem riskine rağmen acil yardım ve afet yapılanması konusunda ihmalin ve tedbirsizliğin de belirgin etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Bu noktada çalışmanın sonuçları doğrultusunda gerek gelecekteki akademik çalışmalara gerekse medya kuruluşları ve meslek örgütlerine yönelik önerilerin vurgulanması gerekir.

Türkiye’de son yıllarda yaşanan deprem, orman yangını, sel gibi afet olayları, gazetecilerin ve özellikle de yerel gazetecilerin travmatik deneyimlerinin akademik düzeyde ele alınmasını ve gazetecilik ve travma konusundaki çalışmalara ihtiyacı giderek daha önemli hale getirmektedir. Gazetecilerin afetlerin haberleştirilmesindeki etik sorumlulukları önem arz etmekle birlikte, afet süreçleri gazetecilerin sağlığını, mesleğe bakışını, ilişkilerini, yaptığı haberleri de etkilemektedir. Usher’in (2009) vurguladığı gibi, doğal afetleri ve her türden travmatik olayı haberleştirmek gazetecilerin işinin bir parçası olmaya devam edecektir. Travma sonrası stres belirtileri üzerine yapılan çalışmalar gazetecilerin haberini yaptıkları travmadan psikolojik olarak etkilenebileceğini ortaya koymaya devam ederken, nitel ve keşifsel araştırmalar travmaya bağlam kazandırmaya, mesleğe bağlı etkenlerin anlaşılmasına ve aynı zamanda gazetecilerin kendi tepkilerini daha iyi anlamaları ve anlamlandırmaları için yollar keşfetmelerine katkı sağlayacaktır. Ayrıca Türkiye’de güncel konjonktürde ülkedeki politik kutuplaşmanın, sosyal medyanın, yalan haber ve dezenformasyon

sorunun çeşitli boyutlarıyla gazetecilerin sorunlarını arttırdığı, birbiri ardına yaşanan doğal afetlerde gazetecilerin farklı zorluklarla da karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Doğal afetlerde görev yapan gazeteciler son yıllarda yayın yasağı uygulamalarıyla ciddi bir müdahale ve sınırlamayla karşı karşıya kalmıştır. Bu durum Türkiye gibi basın özgürlüğüne yönelik kısıtlamaların söz konusu olduğu ülkelerde, afet dönemlerinde siyasi baskı ve sansürün de gazeteciler açısından ayrı bir zorluk ve stres faktörü olabileceğine dikkat çekici bir örnek oluşturmaktadır. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkelere mensup gazetecilerin hem afet riski hem haber verme hakkının hükümetler tarafından çeşitli gerekçelerle engellenmesi nedeniyle travmaya gelişmiş ülkelerdeki meslektaşlarına kıyasla daha fazla maruz kalabileceklerini öne sürmek mümkündür. Bu durum, gazetecilerin travma deneyimlerini ele almanın önemini artırmaktadır. TGC ve TGS gibi meslek örgütlerinin ve bu kuruluşlarla da bağlantılı olarak bağımsız gazeteciliği ve gazetecilik eğitimini geliştirmeye dönük yayın ve faaliyetler yürüten dijital medya platformlarının (NewsLab, Journo gibi) çabaları umut verici olsa da, bu tür girişimlerin akademik alanda da yaygınlaşması ve bilimsel çalışmaların yapılması ihtiyacı söz konusudur.

Çalışma Sakarya örneğinde ve kendi örnekleme dahilinde, yerel gazetecilerin kriz /afet gibi olaylarda gazeteciliklerini sürdürmelerini sağlayacak lojistik desteğe, programa, ekibe, görevlendirmeye, psikolojik ve fiziksel sağlıklarını koruyacak bir eğitime veya resmi kurumlarla koordineli çalışacak bir yapılanmaya ihtiyacı olduğunu ve bu ihtiyaca yönelik gelişme kaydedilmediğini ortaya koymuştur. Yerel medya kuruluşlarının olası bir afet/kriz durumları için acil durum eylem planı olmalı, çalışanlarda bu plan bulunmalı herkes acil bir durum olduğunda ne yapacağını nereye gideceğini nerden yedek malzeme bulacağını bilmelidir. Medya binasında kriz merkezi kurularak gazete yöneticilerinin, gazetecilerin ve diğer görevlilerin telefon numaraları, ev adresleri, afetlerde ulaşılacak kurum/kuruluşların, uzmanların, yerel, ulusal ve uluslararası gazetecilik örgütlerinin yardım kuruluşlarının telefon numaraları, e postaları kaydedilmeli ve yazılı olarak korunmalıdır. Dijital veriler farklı bir yerde yedeklenmelidir. Elektrik kesintisi olduğu durumda kullanılacak jeneratör, güneş enerjisinden elektrik sağlayacak sistemler kurulmalıdır. Ayrıca deprem/sel/kasırga gibi afetlerde medya kuruluşunun binasının zarar görme riskine karşılık afetten zarar görmeyecek bir yerde kriz merkezi olabilecek bina/depo bulundurulmalıdır. Depoda

yedek iletişim araçları, yayın yapacak malzemeler, ilk yardım malzemeleri, ulaşım araçları, yakıt, enerji sağlayıcılar, temel ihtiyaç maddeleri bulundurulmalıdır. Afet sonrasında lojistik sorumlusu olacak bir görevli tayin edilerek acil durumda ne yapacağına dair gerekli eğitimleri alması sağlanmalıdır. Her şartta gazeteyi basacak veya yayın yapacak personele özel eğitim verilerek acil durum yetkisi verilmelidir. Bazı gazeteciler afetlere hazırlık için strateji geliştirmekle görevlendirilmelidir. Gazetecilere de ilk yardım, arama kurtarma kursu verilerek hayatta kalma becerileri kazandırılmalıdır. Zaman zaman afet programları revize edilerek tatbikatlar yapılmalıdır. Dolayısıyla Sakarya’da ve genel olarak Türkiye’de gazetecileri afetlerde/kriz olaylarında koruyacak, çalışma şartlarını iyileştirecek ve onlara psikolojik destek sağlayacak afet/ kriz yapılanmasına ihtiyaç vardır.

Türkiye’de doğal afetlerin/kriz olaylarının yaşatacağı fiziksel ve psikolojik kayıpları en aza indirmek için çalışmalar yürüten meslek örgütleri, sivil toplum kuruluşları, travma sonrası psikolojik sağlığı destekleyici kurumların (Türk Psikiyatri Derneği vb. dernekler) faaliyetleri yaygınlaştırılmalı, gazetecilerin bu yöndeki yayın ve faaliyetlere erişimi sağlanmalıdır. Üniversiteler yaptıkları bilimsel makale/tezlerle, saha araştırmalarıyla, projelerle konuya ilişkin çalışmaları teşvik etmeli ve destek sağlamalıdır. Özellikle iletişim fakülteleri ve gazetecilik bölümlerinin hem afet/travma haberciliği eğitimini programlarına dahil etmeleri hem de bölgelerindeki yerel medya çalışanlarının eğitimini desteklemeleri bir gereklilik olarak vurgulanmalıdır. Afet haberciliği eğitiminde üniversite, yerel medya kuruluşları, meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşları arasında iş birliğine gidilmesi ve bu konuda hem akademik düzeyde hem paydaşlarla yürütülebilecek çalışma ve faaliyetlerde bulunulması giderek daha önemli gelmektedir.

KAYNAKÇA

- Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (AFAD). (t.y.) Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü. Erişim adresi: <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu> “E.T.01/02/2023”
- Afet Acil Durum Yönetim Başkanlığı Planlama ve Risk Azaltma Daire Başkanlığı.(2021). 2020 Yılı Doğa Kaynaklı Olay İstatistikleri. Erişim adresi: www.afad.gov.tr veya https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Istatistikler/2020yili-dogakaynakliolayistatistikleri.pdf “E.T.02/05/2023”
- Akcanbaş, M.(2010). Afet ve Kurban Psikolojisi. İstanbul: AKUT Yayınları/ Balkanlar Medya.
- Arana, G.I.(2017). A Mental-Health Epidemic In The Newsroom. Erişim adresi: https://www.huffpost.com/entry/mental-health-journalism-trauma_n_7305460 “E. T.11/03/2023”
- Atalay, G.E.(2017). Şiddeti Haber Yapmak: Gazeteciler ve Travma. doi: 10.17829/midr.20172833775. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/> (E.T. 21/04/2023”
- APA (t.y.). American Psychological Association (APA). Posttraumatic stress disorder. Dictionary of Psychology. Erişim adresi:<https://dictionary.apa.org/posttraumatic-stress-disorder>; <https://www.apa.org/topics/ptsd> “E.T.11/07/2022”
- Backholm, K. (2012). Work-related Crisis Exposure, Psychological Trauma and PTSD in News Journalists (Doktora tezi). Abo Akademi University, Vasa. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/>. “E.T.09/01/2023”
- Backholm, K. ve Björkqvist, K.(2012). The mediating effect of depression between exposure to potentially traumatic events and PTSD in news journalists. European Journal of Psychotraumatology, 3(1). doi:10.3402/ejpt.v3i0.18388·Source: PubMed. “E. T.19/02/2023”
- Backholm ve Idås (2020). In the Aftermath of a Massacre: Traumatization of Journalists Who Cover Severe Crises. doi: 10.18261/9788215040844-2020-12. “E.T.21/10/2022”
- Bağ, V. (2012).Gazetecilerde İş Stresi: Balıkesir İli Yerel Basınında Çalışan Gazetecilerin İş Stresi Kaynaklarına İlişkin Bir Uygulama (Yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, Erzurum. Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/> “E.T.20/07/2022”
- BBC News. (2019,12 Ağustos). 17 Ağustos Depremi: 1999 ve sonrasında neler yaşandı, kaç kişi hayatını kaybetti? Erişim adresi:[https:// www. bbc. com/turkce/haberler-turkiye-49322860](https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-49322860) “E.T.13/08/2022”

- BBC News. (2005, 30 Ağustos). Katrina'nın bilançosu ağırlaşıyor. Erişim adresi: https://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/08/050830_katrina.shtml "E.T.13/08/2022"
- BBC News. (2010, 27 Şubat). Şili'de 8.8. büyüklüğünde deprem. Erişim adresi: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/02/100227_chile_update "E.T.13/08/2022"
- BBC News. (2011,22 Şubat). Fotoğraflarla: Yeni Zelanda'da Deprem. Erişim adresi: https://www.bbc.com/turkce/multimedya/2011/02/110222_gallery_new_zealand "E.T.13/08/2022)
- BBC News. (2013,8 Kasım). Filipinler'de "süper tayfun" felaketi. Erişim adresi: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/11/131108_filipinler_tayfun "E.T.13/08/2022"
- BBC News. (2012, 7 Aralık). Japonya'da 7.3 şiddetindeki depremi tsunami izledi. Erişim adresi: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/12/121207_earthquake_update "E.T.13/08/2022"
- Beam, R.A. ve Spratt, M.(2009).Managing Vulnerability Job satisfaction, morale and journalists' reactions to violence and trauma. *Journalism Practice*, 3(4), 421-438, doi.org/10.1080/17512780902798653. "E.T.10/06/2022"
- Benli, H., Bacanlı, M., Gündoğdu,Ş.T., Yaman, M.M., Esin, M., Gökçe, O...İlgen, H.G. (2018). Türkiye'de afet yönetimi ve doğa kaynaklı afet istatistikleri. AFAD yayınları. Erişim adresi: https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/35429/xfiles/turkiye_de_afetler.pdf "E.T.13/08/2022"
- Brayne, M. (2007). Trauma & Journalism, A Guide For Journalists, Editors & Managers. DCE_JournoTraumaHandbook. Erişim adresi: https://dartcenter.org/sites/default/files/DCE_JournoTraumaHandbook.pdf "E.T.12/10/2022"
- Bromet, E.J., Atwoli, L., Kawakami, N... Kessler,R.C. (2017). Post-traumatic stress disorder associated with natural and human-made disasters in the World Mental Health Surveys. *Psychol Med*, 47(2), 227-241. doi: 10.1017/S0033291716002026. Erişim adresi: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27573281/> "E.T. 13/10/2022"
- Cankız Çevik, A. (2019). Türkiye'de Gazetecilik Pratikleri ve Dolaylı Travma Deneyimleri (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi. Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/> "E.T.13/04/2022"
- Chen, Z.T. (2017). Trauma report and its impact on journalists: A case study of Chinese leading news outlets. A Collection of Essays Edition Publisher: Cambridge Scholars, 1(4), 117. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/> "E.T.16/02/2023"

- Çaplı, B. ve Taş, O. (2009). Kriz haberciliği. Televizyon Haberciliğinde Etik. Çaplı, B. ve Tuncel, H. (Ed.). 237-250. Ankara: Fersa.
- Creswell, J.W. (2017). Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları. (Çev.Ed.) Demir, S.B., Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Çubukçu, M. (2005). Ateş Altında Gazetecilik. İstanbul: Metis Yayınları.
- Dart Center for Journalism & Trauma. Mission and history. Erişim Adresi: <https://dartcenter.org/about/mission-history> “E.T. 17/01/2022”
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (2007). Marmara Depremi Raporu. Afet ve Risk Komisyonu. Erişim adresi: https://www.spo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=366&tipi=58&sube=0 “E.T. 13/04/2022”
- DSM-5 (2013) Amerikan Psikiyatri Birliği, Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayısal Elkitabı, Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı. Ertuğrul Köroğlu (çev), beşinci baskı, Boylam Psikiyatri Enstitüsü, Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Dworznik-Hoak, G. (2006). Journalism And Trauma. Journalism Studies, 7:4, 534-553. doi: 10.1080/14616700600757977 “E.T.15/04/2022”
- Dworznik, G.(2011). Factors Contributing to PTSD and Compassion Fatigue in Television News Workers. International Journal of Business, Humanities and Technology, 1(1). Erişim adresi: <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=1fb20df50ef12ac0ce9c0bcc0853c9b1308dba56> “E.T.11/02/2023”
- Dworznik-Hoak, G. (2020a). Making sense of Harvey An exploration of how journalists find meaning in disaster. Newspaper Research Journal, 41(2) 160–178. doi: 10.1177/0739532920919822 “E.T.13/04/2023”
- Dworznik-Hoak, G.(2020b). Weathering the Storm: Occupational Stress in Journalists Who Covered Hurricane Harvey. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1080/1461670X.2019.1628659> “E.T. 13.04.2023”
- Englund, L.(2018). The Eye Of The Disaster, Journalists’ work and media coverage at traumatic events (Doktora Tezi), University of Gothenburg, Sweden. ISBN 978-91-7833-184-0. Erişim adresi: https://gupea.ub.gu.se/bitstream/handle/2077/58520/gupea_2077_58520_4.pdf;jsessionid=969EAB2B4AEF1CA135BD360DD69F11DB?sequence=4 “E.T.02/02/2023”
- Euronews. (2017,20 Eylül). Maria kasırgası Porto Riko'yu vurdu. Erişim tarihi: 20.05.2023 Erişim adresi: <https://tr.euronews.com/2017/09/20/maria-kasirgasi-porto-riko-yu-vurdu>. “E.T.27/05/2023”
- Feinstein, A. (2012). Mexican journalists: an investigation of their emotional health. Journal of Traumatic Stress 25(4):480-3. doi:10.1002/jts.21715. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/229161313_Mexican_journalists_An_investigation_of_their_emotional_health “E.T. 13/04/2023”

- Feinstein,A., Audet, B.ve Wakinine, E.(2014) Witnessing images of extreme violence: a psychological study of journalists in the newsroom.5(8)1-7. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1177/2054270414533323> “E.T.05/04/2022”
- Flannery, R.B.J.(2022). News Journalists and Postruamatic Stress Disorder: a Review of Literature, 2011–2020. *Psychiatric Quarterly*, 93,151–159. doi: 10.1007/s11126-021-09920-z “E.T.13/04/2023”
- Glesne, C. (2015). Nitel Araştırmaya Giriş. (Çev. Ed.) Ersoy, A ve Yalçinoğlu, P. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Global Investigative Journalism Network (Küresel Araştırmacı Gazetecilik Ağı). Erişim adresi: <https://gijn.org/> “E.T.13/03/2023”
- Gönden, M ve şafak, A.(2022). Doğal Afetlerde Gazeteciler ve Travma Deneyimleri. *Sakarya İletişim*, 2(2),133 – 151. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr> “E.T.13/04/2023”
- Gözay, S.(2019). Gazeteciliğin en uzun günü: 17 Ağustos depreminin 20. yıl dönümü, 16 Ağustos 2019. Erişim adresi: <https://journos.com.tr/17-agustos-gazetecilik-medya> “E.T.17/05/2022”
- Greenberg, N., Gould M., Langson V. ve Brayne M. (2009). Journalists’ and media professionals’ attitudes to PTSD and help-seeking: A descriptive study. *Journal of Mental Health*, 18 (6), 543–548. doi:10.3109/09638230903191231. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/> “E.T.03/02/2023”
- Gürkan, A. ve Yalçiner, N. (2017). Sağlık Çalışanlarında İkincil Travmatik Stres. 6(2). Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumussagbil/issue/32272/359565> “E.T.13/03/2023”
- Güven, K. (2010).Marmara Depremini Yaşayan Yetişkinlerin Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri ile Travma Sonrası Gelişim ve Depresyon Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yüksek lisans tezi), Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Erişim adresi: <https://openaccess.maltepe.edu.tr/> “E.T.01/04/2022”
- Hatanaka, M., Matsui, Y., Ando, K., Inoue, K., Fukuoka,Y., Koshiro, E. ve Itamura, H.(2010). Traumatic Stress in Japanese Broadcast Journalists. *Journal of Traumatic Stress* 23(1),173-7. doi:10.1002/jts.20496. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/> “E.T.23/01/2023”
- Hight, j. ve Smyth, F. (2003). Tragedies & Journalists. Dart Center For Journalism & Trauma. Erişim adresi: <https://dartcenter.org/content/tragedies-journalists-6?section=all> “E.T.17/04/2023”
- IFJ. (2021). IFJ'nin Gazeteci ve Medya Personelinin Öldürölmesine İlişkin 30. Yıllık Raporu, 2020'de Ölü Sayısını 65'e Çıkardı. Erişim adresi: <https://www.ifj.org/media-centre/news/detail/category/health-and-safety/article>

/ifjs-30th-annual-report-on-killings-of-journalists-and-media-staff-puts-death-toll-at-65-in-2020.html “E.T. 19.11.2022”

International Consortium of Investigative Journalists (Uluslararası Araştırmacı Gazeteciler Konsorsiyumu. Erişim adresi: <https://cpj.org/> “E.T.02/05/2023”

International News Safety Institute- INSI (Uluslararası Haber Güvenliği Enstitüsü) Erişim adresi: <https://newssafety.org/> “E.T.02/05/2023”

Işık, Ö., Aydınlioğlu, H.M., Koç, S., Gündoğdu, O., Korkmaz, G. ve Ay, A. (2012). Afet Yönetimi ve Afet Odaklı Sağlık Hizmetleri. Okmeydanı Tıp Dergisi 28(Ek sayı 2),82-123, doi:10.5222/otd.supp2.2012.082 “E.T.13/04/2023”

Institute For War & Peace Reporting (IWPR) (Savaş ve Barışta Muhabirlik Enstitüsü) Erişim adresi: <https://iwpr.net/what-we-do> “E.T.13/04/2023”

Karatabanoğlu, S. (2020,23 Kasım).Deprem Döneminde Sorumlu ve Etik Habercilik. Erişim adresi: <https://www.newslabturkey.org/2020/11/23/deprem-doneminde-sorumlu-ve-etik-habercilik/> “E.T.23/01/2023”

Kotisova, J.(2020). When the crisis comes home: Emotions, professionalism, and reporting on 22 March in Belgian journalists’ narratives. Journalism, 21(11) 1710–1726. doi: 10. 1177/1464884917748519. Erişim adresi: journals.sagepub.com/home/jou “E.T.05/12/2022”

Kümbetoğlu, B. (2020). Niteliksel Araştırmalarda Analiz. Bağlam Yayıncılık, İstanbul

Kütükoğlu, E. (2021). Afet Gazeteciliğine Gündem Belirleme Kuramı ve İzmir Depremi Haberlerinden Bakış. doi: 10.33464/mediaj.994871 “E.T.06/04/2023”

MacDonald, J.B., Hodgins, G. ve Saliba,A.J. (2017). “Trauma Exposure in Journalists: A Systematic Literature Review.” Fusion Journal, no. 11. Erişim adresi:

<http://www.fusion-journal.com/issue/011-dangerous-journalism/trauma-exposure-in-journalists-a-systematic-literature-review/> “E.T.05/12/2022”

Massé, M.H. (2009). On Deadline in Harm’s Way: A Qualitative Study of Trauma Journalists. Erişim adresi: https://www.academia.edu/1002134/On_Deadline_in_Harms_Way_A_Qualitative_Study_of_Trauma_Journalists “E.T.06/01/2023”

Matthews, J. (2017). The role of a local newspaper after disaster: An intrinsic case study of Ishinomaki, Japan. Asian Journal of Communication, 27(5), 464-479. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1080/01292986.2017.1280065> “E.T.07/04/2023”

Mccreadie, D. (2018) When The News Breaks The Journalist. Erişim adresi: <https://j-source.ca/news-breaks-journalist/> “E.T.13/04/2023”

McMahon, C. (2001). Covering disaster: a pilot study into secondary trauma for print media journalists reporting on disaste. Australian Journal of Emergency

Management,52-56.

Erişim

adresi:

<https://search.informit.org/doi/pdf/10.3316/ielapa.378230090783367>

“E.T.07/04/2023”

Monteiro, S., Marques-Pinto, A. ve Roberto, M.S. (2016). Job demands, coping, and impacts of occupational stress among journalists: a systematic review. *European Journal of Work and Organizational Psychology* Follow journal, doi: 10.1080/1359432X.2015.1114470. “E.T.05/02/2023”

Monteiro, S. de D.T. ve Margues Pinto, A. (2017). Reporting daily and critical events: Journalists’ perceptions of coping and savouring strategies, and of organizational support. *European Journal of Work and Organizational Psychology*,26- 3, 468-480, doi: 10.1080/1359432X.2017.1296832. erişim adresi: <https://psycnet.apa.org/record/2017-18765-012> “E.T.04/02/2023”

Neuman, L.N. (2020). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri. (I-II). (Çev.) Akkaya, Ö. Siyasal Kitabevi, Ankara*

Nieves-Pizarro, Y., Takahashi, B., ve Chavez, M. (2018). When everything else fails: Radio journalism during hurricane Maria in Puerto Rico. Conference: Annual meeting of the Association for Education in Journalism and Mass CommunicationAt: Washington, DC. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/> “E.T.07/01/2023”

NTV. (22 Mayıs 2003). Dünyada büyük deprem felaketleri. Erişim adresi: <http://arsiv.ntv.com.tr/news/216736.asp> “E.T.10/05/2023”

Oam McM. C. ve McLellan, T.(2008). Journalist reporting for duty: Resilience, trauma and growth. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/277641633_Journalist_reporting_for_duty_Resilience_trauma_and_growth “E.T.03/02/2023”

Osmann,,J., Dvorkin,J.,Inbar, Y., Page-Gould,E. ve Feinstein, A. (2021). The emotional well-being of journalists exposed to traumatic events: A mapping review. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1750635219895998> “E.T.20/05/2023”

Özgentürk- Ayaksız, D.(2004). Gölcük Depremi sonrasında Çocuk ve Ergenlerde Travma Sonrası Stres Bozukluğu, Sürekli Kaygı ve Depresyon düzeylerini Yordayan Değişkenler, (Yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstiütüsü, Psikoloji Anabilim Dalı. Erişim adresi: <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/39088.pdf> “E.T.01/05/2023”

Özmen. B.(2000). 17 Ağustos 1999 İzmit Körfezi Depremi’nin Hasar Durumu(Rakamsal Verilerle). Türkiye Deprem Vakfı, TDV/DR 010-53,132. Erişim adresi: <https://deprem.gazi.edu.tr/posts/download?id=43388> “E.T.02/01/2023”

- Patton, M.Q. (2014). Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri. (Çev. Ed.). M. Bütün, M. ve Demir, S.B. Ankara: Pegem Akademi.
- Pietkiewicz, I. ve Smith, J.A. (2014). A practical guide to using Interpretative Phenomenological Analysis in qualitative research psychology. *Czasopismo Psychologiczne Journal*. doi:10.14691/CPPJ.20.1.7 “E.T.03/05/2023”
- Poynter Institute for Media Studies (Poynter Medya Çalışmaları Enstitüsü) Erişim adresi: <https://www.poynter.org/> “E.T.02/03/2023”
- Puente, S., Pellegrini, S. and Grassau, D. (2013). Journalistic challenges in television coverage of disasters: lessons from the February 27, 2010, earthquake in Chile. *Comunicación y Sociedad*, 26(4):103-125. doi: 10.15581/003.26.36062 Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/289125408> “E.T.04/03/2023”
- Sakarya Üniversitesi Afet Yönetim Uygulama ve Araştırma Merkezi .(2021). 22. Yılında 17 Ağustos 1999 İzmit-Adapazarı Depremi (M 7.5) ve Sakarya Üniversitesi Afet Çalışmaları. Erişim adresi: <http://www.aym.sakarya.edu.tr> “E.T.23/05/2023”
- Scanlon, S. (2014). Quake Aftermath: Christchurch Journalists' Collective Trauma Experience and the Implications for Their Reporting. *Medianz*, 14 (1), 83-95. Erişim adresi: doi: <http://dx.doi.org/10.11157/medianz-vol14iss1id108> “E.T.4/02/2023”
- Seely N (2019) Journalists and mental health: The psychological toll of covering everyday trauma. *Newspaper Research Journal* 40(2): 239–259. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1177/0739532919835612> “E.T.03/05/2023”
- Shah, S.F.A., Jan, F., Ginossar, T., McGrail, J.P. ve Baber, D. (2020). Trauma exposure and post-traumatic stress disorder among regional journalists in Pakistan. *Journalism* 1-18 doi: 10.1177/1464884920965783. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/344754707_Trauma_exposure_and_post-traumatic_stress_disorder_among_regional_journalists_in_Pakistan “E.T.05/05/2023”
- Sin, S.S., Huak, C.Y. ve Chan, A. (2005). A Pilot Study of the Impact of the Asian Tsunami on a Group of Asian Media Workers. *International Journal of Emergency Mental Health*, 7(4), 299-306. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/7379710_A_pilot_study_of_the_impact_of_the_Asian_Tsunami_on_a_group_of_Asian_media_workers “E.T.06/01/2023”
- Smith, R.J., Drevo, S. ve Newman, E. (2017). Covering traumatic news stories: Factors associated with post-traumatic stress disorder among journalists. *Stress and Health*, 34, 218–226. doi: 10.1002/smi.2775. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/>

publication/319233208_Covering_traumatic_news_stories_Factors_associated_with_post-traumatic_stress_disorder_among_journalists “E.T. 01/02/2023”

Simpson, R.A. ve Boggs, J.G.(1999) An exploratory study of traumatic stress among newspaper journalists. *Journalism and Communication Monographs* 1: 1–26.doi: 10.1177/152263799900100102. <https://www.semanticscholar.org/> “E.T.05/10/2022”

Şahin, E.(2005). *Sakarya Basın Tarihi 1919-2004*. İstanbul: Sakarya Gazeteciler Cemiyeti Yayını 6.

Taibi, İ.C. (2015). It's Not Just War Reporters: How Viewing Graphic Content Secondhand Can Lead To Mental Health Issues In Journalists. Erişim adresi: https://www.huffpost.com/entry/secondhand-trauma-journalists_n_7305992?1432035656 “E.T.03/02/2022”

The United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNISDR) (2007) *Terminology (Disaster)*. Geneva: UNISDR. Erişim adresi: <https://www.undrr.org/publication/2009-unisdr-terminology-disaster-risk-reduction> “E.T.03/02/2022”

Tandoc, E.C. ve Takahashi, B.(2018). Journalists are humans, too: A phenomenology of covering the strongest storm on earth. *Journalism*. 2018, 19(7) 917–933. doi: 10.1177/1464884916657518. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/> “E.T.03/02/2022”

Türkiye Gazeteciler Sendikası. (t.y.). TGS Gazetecilere Psikolojik Destek Sağlıyor. Erişim adresi: <https://tgs.org.tr/psikolojikdestek/> “E.T.23/12/2022”

Usher, N. (2009). Recovery from disaster: How journalists at the New Orleans times-picayune understand the role of a post-Katrina newspaper. *Journalism Practice*, 3(2), 216–232. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1080/17512780802681322> “E.T.3/12/2022”

Verhovnik, M.(2017). Trauma journalism and disaster resilience. German journalists' coping strategies when reporting about crime, violence, accidents, crises and natural disasters. *Studies in Communication Sciences*, 17(2), 209–220. Erişim adresi: <https://www.hope.uzh.ch/scoms/article/view/j.scoms.2017.02.006/691> “E.T.23/12/2022”

Wang, L., Kang,C.,Yin,Z. ve Su, F.(2019) Psychological Endurance, Anxiety, and Coping Style among Journalists Engaged in Emergency Events: Evidence from China. *Iran J Public Health*, 48(1), 95–102. Erişim adresi: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6401570/> “E.T.13/12/2022”

Weidmann, A., Fehm, L. ve Fydrich, T.(2007).Covering the tsunami disaster: Subsequent post-traumatic and depressive symptoms and associated social factors. *Stress and Health* 24(2), 129–135. doi: 10.1002/smi.1168. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/>

publication/229672304_Covering_the_tsunami_disaster_Subsequent_post-traumatic_and_depressive_symptoms_and_associated_social_factors
“E.T.09/12/2022”

Williams, S. ve Cartwright, T.(2021). Post-traumatic stress, personal risk and post-traumatic growth among UK journalists. European Journal of Psychotraumatology, 12(1). <https://doi.org/10.1080/20008198.2021.1881727>.
Erişim adresi: [https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/20008198.2021.1881727?](https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/20008198.2021.1881727?needAccess=true)
needAccess=true “E.T. 03/09/2022”

Yazıcı, H.A. (2014). Yerel Basının Özellikleri ve Sorunları: Sakarya Basını Üzerine Bir Araştırma (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Ana Bilim Dalı. Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/>
“E.T.20/04/2023”

Yıldırım, A. ve Şimşek, H.(2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. 10.baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EK

Ek 1: Etik Kurul Onay Belgesi

Evrak Tarih ve Sayısı: 03.06.2022-137058

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : E-61923333-050.99-137058
Konu : 46/06 Ayşe ŞAFAK

03.06.2022

Sayın Ayşe ŞAFAK

İlgi : 26.05.2022 tarihli ve E--000-0 sayılı yazınız.

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 01.06.2022 tarihli ve 46 sayılı toplantısında alınan "06" nolu karar ile Ayşe ŞAFAK'ın başvurusu **uygun** görülmüş ve karar örneği ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Bayram TOPAL
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu
Başkanı

Ek: Karar Yazısı (1 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu :BSR52HYKYS Pin Kodu :88803

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5783&eD=BSR52HYKYS&eS=137058>

Adres: Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan SAKARYA / KEP Adresi:

Bilgi için: Hanife Babacan
Unvanı: Birim Evrak Sorumlusu

Telefon No: 0264 295 50 00 Faks No: 0264 295 50 31

Ek 2: Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu

T.C. Sakarya Üniversitesi

Etik Kurulu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sizi Ayşe Şafak tarafından yürütülen “Sakarya’daki Yerel Gazetecilerin 1999 Marmara Depremi Deneyimleri” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı **yerel gazetecilerin depremde yaşadığı kişisel ve mesleki zorlukları ve deneyimleri ortaya koymaktır**. Araştırmada sizden tahminen **45 dakika ile 60 dakika** ayırmanız istenmektedir. Araştırmaya sizin dışınızda tahminen 7 kişi katılacaktır.¹ Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. İletişim bilgileriniz ise sadece iznimize bağlı olarak ve farklı araştırmacıların sizinle iletişime geçebilmesi için “ortak katılımcı havuzuna” aktarılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya e-posta adresi ve numaralı telefondan ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının ²

Adı-Soyadı:.....

İmzası: İletişim Bilgileri: e-posta:

Telefon:

İletişim bilgilerimin diğer araştırmacıların benimle iletişime geçebilmesi için “ortak araştırma havuzuna” aktarılmasını; ☐ Kabul ediyorum ☐ Kabul etmiyorum (lütfen uygun seçeneği işaretleyiniz)

Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar İçin:

Veli veya Vasisinin

Adı-Soyadı:.....

İmzası:

Araştırmacının

Adı-Soyadı:.....

İmzası:

Şahidin:³

Adı-Soyadı:.....

İmzası:

¹Bu cümle yalnızca bir örnek olup bu cümlede araştırmanın amacının ve gerekiyorsa nasıl yapılacağı (örneğin psikometrik test mi, öyle ise kaç soru sorulacağı veya kaç ölçekten oluştuğu; ses kaydı, görüntü alımı, gözlem gibi işlemleri mi içerdiği ve ne kadar süreceği gibi) 3 cümleyi geçmeyecek şekilde kısaca anlatılması beklenilmektedir.

²İmza bölümünde ideal olan katılımcının kendisinin imzasının alınmasıdır. Bu durumda onam formunu katılımcı ve araştırmacı imzalar. Katılımcının araştırmaya bireysel olarak katılmayı kabul edip onam formunu imzalamayı istemediği durumlarda şahide ihtiyaç doğar ve bu durumda araştırmacı ve katılımcı yerine şahidin imzalarının olması yeterlidir.

Verilerin yüz yüze iletişim içermeyen; a) İnternet ortamında toplanması durumunda katılımcıların uygulama materyallerine erişebilmesi için, online sistemde sunulan bilgilendirilmiş onam formunu okuyup araştırmaya katılmayı onayladıklarına dair ilgili kutucuğu işaretlemeleri gerekmektedir. Bu işaretleme katılımcıların onam imzaları yerine geçer. Katılımcılar onam formunun sonundaki “araştırmaya katılmayı kabul ettiklerine dair” ilgili kutucuğu işaretlemedikleri takdirde onay vermemiş sayılırlar ve bu durumda araştırmaya devam edilmez. b) Telefonla uygulamalarda ise araştırmacı araştırma sorularına geçmeden önce Bilgilendirilmiş Onam Formundaki bilgileri katılımcıya sesli olarak okur. Bu durumda katılımcının sözlü onayı imza yerine geçer. Telefonda bu sözlü onay alınmadığı takdirde uygulamaya geçilmez. Hem İnternet, hem telefon hem de benzeri yüz yüze iletişimin olmadığı ortamlarda yapılan uygulamalarda katılımcı onay vermediği takdirde bir şahidin onayına başvurulmaksızın uygulamaya devam edilmez.

Eğer veriler okullarda, kurumlarda vb. ortamlarda aynı anda birden fazla kişiden grup uygulaması şeklinde toplanacaksa, yine tercihen tüm katılımcıların onam formlarını bireysel olarak imzalamaları istenir. Ancak katılımcı sayısının fazlalığı ve bununla birlikte zamanın kısıtlılığı gibi durumlar söz konusu olduğunda araştırmacı tüm gruba onam formundaki bilgileri tek seferde sözlü olarak okumayı ve bir imza listesi dolaştırarak katılımcıların araştırmaya katılmayı kabul ettiklerine dair bu listeye imza atmalarını tercih edebilir. Grup çalışmasında da tercih edilen katılımcının kendisinin imzasıdır, ancak araştırmacının etik kurula tanımlaması gereken ender durumlarda ise şahit, grup adına da imza atabilir. Fakat grup ortamında herkes çalışmaya katılmayı kabul etmeyebilir. Bu durumda sadece araştırmaya katılmayı isteyenlerin çalışmaya alınması ve bu kişiler adına toplu imza alınması gerekmektedir. (Çalışmanızda şahidin imzasını grup adına kullanmak istiyorsanız etik kurula koşullarını açıklamanız gerekmektedir).

³Şahit Kriterleri: Çalışmanın bir üyesi olmayan, araştırmacı tarafından belirlenen ve araştırmanın bulguları üzerinde herhangi bir olumlu/olumsuz etki yaratma olasılığı bulunmayan tarafsız yetişkinlerdir. Katılımcı araştırmaya katılmayı kabul edip onam formunu imzalamayı istemediği durumlarda araştırmacı onam formundaki bilgileri katılımcıya sözlü olarak okur. Katılımcı onayladığını sözlü olarak beyan ederse şahit de bu sözlü onam sürecine yazılı onam formunu imzalamak sureti ile şahitlik ettiğini beyan etmiş olur.

NOT: Araştırmacıdan, onam formunun imza kısmında bulunan ikili seçenekten çalışmasına uygun olan alternatifi yazması ve formda yer alan boşlukları çalışmasına uyarlamak yoluyla onam formuna son halini vermesi ve bu şekliyle formu göndermesi beklenilmektedir.

GÖRÜŞME SORULARI

1. Demografik Sorular

1. Çalıştığınız kurum ve görev tanımınız (1999 Depreminde-Bugün)
2. Yaşınız
3. Doğum yeriniz
4. Eğitim durumunuz
5. Meslekteki deneyim süreniz

2. Araştırmanın amacına ilişkin sorular

1. Marmara depremi yaşandığında neredeydiniz, ne yapıyordunuz? Deprem anında yaşadıklarınızı ve ilk tepkilerinizi anlatır mısınız?
2. Deprem öncesindeki iş rutininizden kısaca bahseder misiniz?
3. Marmara depreminden önce herhangi bir afette görev yapmış mıydınız?
4. Sizin ve kurumunuzun olası bir afet durumuyla ilgili hazırlık planlarınız (nasıl haberleşeceğiniz, nerede toplanacağınız, görev paylaşımı, habere giderken kullanılacak acil durum araçları) var mıydı? Afetle ilgili herhangi eğitim almış mıydınız?
5. İş yeriniz depremde hasar gördü mü? Gördüyse siz ve görev arkadaşlarınız ne yaptınız?
6. Depremde kişisel olarak maddi ve manevi kayıplarınız oldu mu? (Yakınların kaybı, yaralanma, ev hasar durumu).
7. Depremden ardından işvereniniz maaşlarınızı ödeyebildi mi, maddi zorluklar yaşadınız mı, nasıl geçindiniz ve ailenizin ihtiyaçlarını nasıl karşıladınız, anlatabilir misiniz?
8. Yaşadığınız şehirdeki yıkımı ve yörenizden insanların mağduriyetini haber yapmak sizi nasıl etkiledi?
9. Deprem sürecindeki habercilik deneyiminizi anlatır mısınız? Yaptığınız haberler ve bir yerel gazeteci olarak öncelik verdiğiniz konular neler oldu?
10. Depremi birebir yaşamamanın ve aynı zamanda bir afetzede olmanın haberciliğiniz üzerinde etkisi oldu mu?

11. Depremde görev yaparken bir gazeteci olarak en çok zorlandığınız anlardan bahseder misiniz? Duygularınızın sizi etkilediği zamanlar oldu mu, anlatabilir misiniz?
12. Hiç unutmadığınız halen zaman zaman hatırladığınız bir an, unutmadığınız bir görüntü, koku ya da ses var mı paylaşabilir misiniz?
13. Depremden sonra mesleğinize ve gazeteciliğin toplumdaki rolüne bakışınız değişti mi?
14. Görevinizi yaparken hiç tükendiğinizi, bunaldığınızı düşündünüz mü ya da bırakıp gitmek istediğiniz anlar oldu mu? Olduysa anlatabilir misiniz?
15. Deprem sizi psikolojik olarak nasıl etkiledi? Depremi ardından stres ve depresyon yaşadınız mı? Yaşadıysa bu konuda profesyonel yardım aldınız mı ya da almayı düşündünüz mü?
16. Varsa eklemek istedikleriniz?

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Ayşe ŞAFAK	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	İletişim Fakültesi
Bölümü	Gazetecilik
Makale ve Bildiriler	
1. Günden, M ve Şafak, A.(2022). Doğal Afetlerde Gazeteciler ve Travma Deneyimleri. Sakarya İletişim, 2(2),133 – 151. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr	